

Samenspel tussen Economie, Wetenschap en Innovatie voor een betere samenleving

N°4

review

Magazine van het departement Economie, Wetenschap en Innovatie | Mei 2008

Hallo, hier Brussel

Vlaamse overheid

Inhoud

Welkom	Vlaming zijn om Europeaan te worden	3
Ten geleide	Spel zonder grenzen	4
Internationale Studies	Vlaams ondernemerschap: mag het wat meer zijn?	5
Vanuit Vlaanderen	Startende ondernemers? Ja! Maar wat met de faillissementen in België en in Vlaanderen?	6
Begrip op de stip	Het Bruto Binnenlands Product: nieuwe uitdagingen, nieuwe maatstaf?	8

Even uitgelegd	De Permanente vertegenwoordiging en de Europese besluitvorming	10
Focus op	Europese instrumenten voor monitoring en analyse van het onderzoeks- en innovatiebeleid	14
Centraal thema	De Europese Onderzoeksraad: champions league voor fundamenteel onderzoek	17
Centraal thema	Gevonden: een netwerk en een bottom up approach	20
Centraal thema	Een nieuwe era in het Europese onderzoeksbeleid	23
Nader uitgespit	Het Europese cohesiebeleid: samen groeien	26
Samengevat	Alle programma's leiden naar Lissabon	30
Centraal thema	Vlaanderen in het Europese Kaderprogramma: bij de koplopers of bij de middenmoot?	34
Gesprek met	Vlaanderen: bang van Europa!?	37
Vanuit Europa	De Europese Dienstenrichtlijn	42

De Steunpunten

Beleidsrelevant Onderzoek	Het Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen	44
Blik over de grenzen	FIT geeft Vlaanderen internationaal meer slagkracht in hoogtechnologische sectoren	47
Beleid in de praktijk	Nieuwe Vlaamse filmpjes	48
Na afloop van	Het groene fabriekje	50
Column	De onderzoeker van de toekomst?	53

COLOFON

EWI-Review: Viermaandelijks tijdschrift over Economie, Wetenschap & Innovatie – 2de jaargang, 1ste nummer: EWI-Review is een uitgave van het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie van de Vlaamse overheid

Redactieadres: Studiedienst en Prospectief Beleid, Departement Economie, Wetenschap en Innovatie, Koning Albert II-laan 35, bus 10, B-1030 Brussel, België. Tel.: 02 553 59 80 - Fax: 02 553 60 07 - www.ewi-vlaanderen.be

Verantwoordelijke uitgever: Veerle Lories

Redactie: Peter Spyns (hoofdredacteur), Emmelie Tindemans (eindredactrice), Marjolein De Wit, Els Jacobs, Yves Govaert, Marleen Verleysen.

Redactieraad: Pierre Verdoodt (redactieraadvoorzitter), Peter Bakema, Pascale Dengis, Bart Laethem, Tom Tournicourt, Els Vermander.

Werken mee aan dit nummer: Peter Bakema, Ilse Boeykens, Erwin Dewallef, Kathleen D'Hondt, Karen Haegemans, Mieke Houwen, Bart Laethem, Veerle Lories, Peter Spyns, Tom Tournicourt, Tom Vandenbogaerde, Monica Van Langenhove, Frank Vereecken, Els Vermander, Hilde Vermeulen, Koen Waeyaert.

Gastauteurs: Jan De Beule, Nathalie Goethals, Jan Larosse, Bart Matheï, Ilse Scheerlinck, André Van Haver, Danny Van Steenkiste, Joris Voets.

Layout en druk: Delfine Vande Moortele - www.newgoff.be

Verantwoording: EWI-Review verschijnt in het Nederlands en het Engels. Overname van artikelen is alleen toegestaan met bronvermelding en na toestemming van het Departement EWI. EWI en de bij deze uitgave betrokken redactie en medewerkers aanvaarden geen aansprakelijkheid voor gevolgen die zouden kunnen ontstaan uit het gebruik van de in deze uitgave opgenomen informatie.

Vlaming zijn om Europeaan te worden¹

Tijdens de voorbije federale regeringsvorming werd te midden van al de perikelen nog al eens gesteld dat België zou verdampen. Het Vlaamse niveau beschikt immers over een ruim pakket bevoegdheden en meer en meer zaken worden op Europees niveau geregeld ten nadele van het Belgische. Maar hoe werkt Europa eigenlijk en op welke manier grijpt Europa in op de Vlaamse realiteit? Voor wat het EWI-beleidsdomein betreft, proberen we in dit nummer een (bescheiden) antwoord te geven op deze vragen.

Kernthema's hierbij zijn de Lissabonstrategie, de 3%-norm en de Europese interne markt met bijhorende Europese onderzoeksruimte. Europa streeft er naar om tegen 2010 de sterkste kenniseconomie ter wereld te worden. Een arsenaal aan maatregelen en subsidiestromen wordt hiervoor in stelling gebracht. In dit nummer belichten we de meest belangrijke hiervan voor het EWI-beleidsdomein. Bovendien proberen we aan te geven of Vlaanderen mee is in deze vaart van de Europese volkeren. Dat Vlaanderen daarbij geen slecht figuur slaat, kan bijvoorbeeld geïllustreerd worden door de Vlamingen die een belangrijke rol spelen binnen de Europese instellingen. Eén van hen hebben we voor een interview kunnen strikken (zie p. 37).

Daarnaast zijn er ook nog enkele vertrouwde rubriecken terug te vinden in dit nummer. Enkele studies rond ondernemerschap worden u voorgelegd (p. 5 en p. 6), een volgend steunpunt in de reeks, het Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen, stelt zich aan u voor (zie p. 44) en het begrip Bruto Binnenlands Product wordt nader toegelicht (p. 8).

Zoals steeds wens ik u een aangename en leerrijke lectuur met dit Europees getinte nummer.

Peter Spyns
Hoofdredacteur

¹ Uitgesproken door August Vermeylen, toen hij in Gent in 1930 het eerste Vlaamse academiejaar opende.

Spel zonder grenzen

De internationale dimensie is in het klassieke wetenschapsbedrijf altijd al dominant aanwezig geweest. Resultaten van onderzoek op initiatief van de navorser (*curiosity driven*) worden sinds mensenheugenis via internationale contacten, tijdschriften en conferenties aan de hele wereld bekendgemaakt. Opgebouwde kennis wordt gedeeld en gebruikt als fundament voor verder werk, niet alleen op de plaats van oorsprong maar door iedereen die dit wenst.

Zodra men het terrein van het *curiosity driven* onderzoek verlaat, liggen de zaken echter anders en zijn ze complexer. Kennis wordt dan benaderd als bron van economische en maatschappelijke ontwikkeling. Het is een essentiële factor voor de concurrentiepositie van een regio of land. Financierende overheden zullen slechts met middelen voor onderzoek over de brug komen indien er voldoende garantie bestaat dat de nieuwe kennis aangewend wordt om welvaart en welzijn binnen de eigen regio te bestendigen.

De context wijzigt echter snel, in het bijzonder voor onderzoek en innovatie in bedrijven. Multinationale bedrijven valoriseren niet alleen hun kennis over de grenzen heen, ze halen de kennis die nodig is voor hun innovaties ook steeds vaker bij eminente buitenlandse onderzoekscentra en -netwerken.

Nationale en regionale overheden passen

best hun beleid aan aan deze geglobaliseerde onderzoeksruimte. De grote uitdaging is als regio aantrekkelijk te blijven voor (buitenlandse) bedrijfsinvesteringen in het algemeen en in onderzoek en ontwikkeling (O&O) in het bijzonder. Dit is zeker het geval voor Vlaanderen aangezien buitenlandse bedrijven nu reeds een zeer groot gedeelte van de totale bedrijfsuitgaven voor O&O in Vlaanderen beheer. Zowel de kwaliteit van infrastructuur en onderzoek, het aanbod aan goed opgeleide en geïnspireerde mensen, de financieringsmogelijkheden als een efficiënte overheid zijn facetten van een aantrekkelijk investeringsklimaat voor kennisintensieve bedrijven.

De universiteiten, onderzoekscentra en de individuele onderzoekers moeten gestimuleerd worden om zich in dit geglobaliseerd innovatiegebeuren in te schakelen en zich te meten met de wereldtop. Enkel op deze wijze kan kwaliteit en capaciteit binnen de

regio duurzaam gewaarborgd blijven. Tegelijkertijd moet de overheid stimulansen bieden opdat de interactie met het lokale economische weefsel maximaal plaatsvindt en naar een internationaal competitief niveau getild wordt.

De Europese Unie zet sterk in op een internationalisering van het onderzoeksgebeuren en wil de zogenaamde Europese onderzoeksruimte creëren. In deze editie van de EWI-Review belichten we de uitdagingen en kansen die Europa in dit kader biedt. Het is dan ook aan Vlaanderen om pro-actief op deze uitdagingen in te gaan en de geboden kansen verstandig te benutten. En vooral de jokers goed in te zetten.

Veerle Lories
Waarnemend Secretaris-generaal
Departement EWI

Vlaams ondernemerschap: mag het wat meer zijn?

Ook dit jaar willen wij u de nieuwe resultaten van het *Global Entrepreneurship Monitor* (GEM)-onderzoek² niet onthouden³. GEM peilt in eerste instantie naar de ondernemersgraad via de *Total Entrepreneurial Activity* (TEA)-index. TEA geeft aan welk percentage van de beroepsbevolking actief betrokken is bij het opzetten van een onderneming (*nascent entrepreneurship*) of tijdens de voorbije drie jaar een eigen onderneming heeft opgericht (*new entrepreneurship*).

Niet enkel de kwantiteit ...

De TEA-index voor Vlaanderen kende een sterke stijging van 3,05% in 2006 naar 3,70% in 2007 (3,15% voor België). Na de daling van 2006, zit Vlaanderen weer op het niveau van 2005. Met die score bevindt Vlaanderen zich nog steeds bij de minst performante landen en een eind onder het EU-gemiddelde van 5,28%. Enkel Oostenrijk en Frankrijk scoren nog minder. In 2007 manifesteerde zich duidelijk een ondernemerschapsval. De intenties tot ondernemerschap (*nascent entrepreneurship*) liggen duidelijk hoger dan de graad van realisatie (*new entrepreneurship*). Hoewel dit in de meeste landen voorkomt, lijkt dit in Vlaanderen vrij sterk te spelen. Een duidelijke indicatie van een ondernemerschapsval in Vlaanderen weerspiegelt zich in het relatief beperkt aantal intenties die uiteindelijk verhoudingsgewijs geconcretiseerd werden onder de vorm van nieuwe ondernemingen: slecht 26%.

... maar ook de kwaliteit

Het profiel van deze startende ondernemers toont een positiever beeld. Bijna alle starters (zo'n 95%) richtten hun onderneming op omdat ze een gat in de markt zagen en niet uit noodzaak bij gebrek aan een alternatief om een inkomen te verdienen. In Europa ligt dit percentage

een stuk lager, namelijk rond de 78%. Een andere trend is dat steeds meer starters hoogopgeleid zijn. In 2007 had maar liefst 63,4% een hogere opleiding genoten.

Ook de aard van het nieuwe ondernemerschap in Vlaanderen evolueert op een gunstige manier. Concreet werd nagegaan hoe innovatief de nieuwe ondernemingen zijn, of ze een sterke groei in het werknemersaantal verwachten en of ze denken internationale verkopen te realiseren. Maar liefst 52,1% van de Vlamingen die actief betrokken zijn bij het opzetten van een onderneming of recentelijk een eigen onderneming hebben opgericht, geven aan dat een innovatie aan de grondslag ligt van hun nieuw bedrijf. Hiermee scoort Vlaanderen beter dan het Europese gemiddelde van 39,4%. Deze innovatie gaat echter niet noodzakelijk gepaard met een grote jobcreatie. Hoewel meer dan de helft zegt dat de onderneming op innovatie gebaseerd is, verwacht slechts 10,8% van de Vlaamse starters (of 0,39% van de gehele beroepsbevolking) dat de nieuwe opstart gedurende de komende vijf jaar twintig of meer jobs zal creëren. In vergelijking met Europa blijkt dat er in Vlaanderen in absolute cijfers minder ondernemingen opgestart worden met deze ambitie. In verhouding tot het aantal opgerichte ondernemingen scoren we daarentegen beter dan het Europese gemiddelde.

In 2007 geeft 21,6% van de ondernemers die de voorbije 3,5 jaar een zaak opstarten of er momenteel één aan het opstarten zijn aan meer dan 25% buitenlandse klanten te verwachten. In 2006 was dit nog 26,9%. Hoewel er in Vlaanderen minder dergelijke ondernemingen opgericht worden dan in Europa, zijn er proportioneel wel meer.

Niettegenstaande het feit dat het aantal nieuwe ondernemingen in Vlaanderen niet zo groot is, is de kwaliteit in termen van innovativiteit, jobcreatie en internationale gerichtheid wel goed. Dit zou een eerste aanwijzing kunnen zijn dat de ondernemerschapstimulerende overheidsinitiatieven die nu reeds meerdere jaren lopen, zoals de oproep ondernemerschap, oproep brugprojecten economie en onderwijs, ondernemingsplanwedstrijden, DREAM, enz. hun vruchten beginnen af te werpen.

Els Vermader
Team Ondernemerschap,
Wetenschapspopularisering en
Internationale samenwerking

2 Dit wereldwijd onderzoek gecoördineerd en gesuperviseerd door London Business School (VK) en Babson College (VS), met 42 deelnemende landen waaronder 17 EU-landen, vond in 2007 voor de achtste keer plaats. In België werd de studie uitgevoerd door de Vlerick Leuven Gent Management School i.s.m. TNS Dimarso op vraag van het "Steunpunt Ondernemen" en Internationaal Ondernemen".

3 Zie ook EWI-Review 1 (1): 9

Startende ondernemers? Ja!

Maar wat met de faillissementen in België en in Vlaanderen?

Naast het aantal starters, wordt ook het aantal faillissementen in de media vaak met de nodige aandacht bekeken. Graydon⁴ berekent maandelijks het aantal faillissementen voor België, maar om zinvolle uitspraken te kunnen doen over de hoogte van het aantal Belgische faillissementen is een vergelijkingspunt nodig. Daarom heeft Graydon ook dit jaar weer een evolutieanalyse van het aantal faillissementen in de Europese gemeenschap uitgevoerd. Wij geven u hier graag de resultaten van mee.

De dalende tendens in Europa inzake het aantal faillissementen van 2006 zet zich voort in 2007, maar wel beduidend minder sterk dan in 2006 – zie Tabel 1. België positioneert zich minder goed met een stijging van 0,38%. Hierin staat België echter niet alleen. Ook Frankrijk, Denemarken en Luxemburg hebben hiermee te kampen. Van onze buurlanden doen enkel Nederland en Duitsland het beter met een daling van 15,66% respectievelijk 10,4%. We zouden dus kunnen stellen dat België zich qua faillissementsverloop, in vergelijking met onze buurlanden, in de middenmoot bevindt. Toch moeten we oppassen met dergelijke conclusies. Graydon waarschuwt immers dat een echte vergelijking op Europees niveau zeer moeilijk is omwille van de diversiteit in de faillissementswetgeving en in de toepassing ervan. Zo is het lage aantal geregistreerde faillissementen in Spanje bijvoorbeeld eerder te wijten aan een niet-werkende wetgeving dan aan de werkelijke financiële toestand van de ondernemingen.

Een vergelijking binnen België lijkt in dit opzicht wel meer opportuun te zijn aangezien voor heel België dezelfde wetgeving geldt. De eerder vermelde stijging zet zich zowel in Vlaanderen (+2,44%) als in Wallonië (+1%) door. Enkel het hoofdstedelijke gewest

Brussel ontspringt deze dans met een daling van 4,31%. Zowel in absolute (3881) als in relatieve cijfers (47,82) is Vlaanderen in 2007 qua faillissementen koploper binnen België. Dit lijkt een minder positief gegeven voor Vlaanderen, maar dient wel binnen de juiste context te worden geplaatst. Vlaanderen vertegenwoordigt in België immers ook 58,61% van alle bedrijven en 57,79% van de bevolking.

Met deze cijfers in het achterhoofd kunnen we dus gerust stellen dat zowel binnen Vlaanderen als binnen België werk moet blijven gemaakt worden van een degelijk preventief bedrijfsbeleid. De Vlaamse overheid werkt hier momenteel aan onder de vorm van een *early warning*-systeem. Dit heeft als doel ondernemingen die zich in de gevarenzone bevinden tijdig te waarschuwen. Het voorspellen van falen is geen doel. Het initiatiefrecht bij dit preventief bedrijfsbeleid ligt dan ook bij de onderneming/ondernemer zelf.

Het preventief bedrijfsbeleid zal uitgevoerd worden door het Vlaams Agentschap Ondernemen⁵ en wordt in de praktijk omgezet via vier krachtlijnen of luiken. Eén daarvan omvat het aan de ondernemingen ter beschikking stellen van een tool voor zelfdiagnose

en het verstrekken van eerstelijnsadvies door de accountmanagers via een diagnosetool en een gestandaardiseerde methodologie. Het Departement EVI heeft voor beide tools de beleidsvoorbereiding verzorgd en blijft de implementatie ervan opvolgen. Bedoeling is dat de ondernemingen gesensibiliseerd worden rond dit preventief bedrijfsbeleid en hen, na het eerstelijnsadvies, in geval van mogelijke continuïteitsproblemen, een vervolgtraject aangeboden wordt. Gezonde ondernemingen leggen immers de basis van een welvarende maatschappij.

*Ilse Boeykens
Team Ondernemerschap,
Wetenschapspopularisering en
Internationale Samenwerking*

Tabel 1: Aantal faillissementen in Europa⁶

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	%05-06	%06-07
België	7143	7265	7640	7986	7910	7692	7721	-2,76%	0,38%
Duitsland	32390	37620	39470	39270	36850	30680	27490	-16,74%	-10,40%
Frankrijk	43000	44900	45804	45579	45305	43402	48050	-4,20%	10,71%
Italië	10555	10570	10258	11404	12348	10826	6113	-12,33%	-43,53%
Luxemburg	475	742	712	671	686	634	680	-7,58%	7,26%
Nederland	5880	6841	8849	9456	10228	9276	7823	-9,31%	-15,66%
Denemarken	2263	2453	2452	2531	2423	1990	2401	-17,87%	20,65%
Ierland	456	428	429	351	331	304	313	-8,16%	2,96%
Verenigd Koninkrijk	14972	16305	14184	14102	15609	16202	15278	3,80%	-5,70%
Griekenland	770	660	693	577	640	520	510	-18,75%	-1,92%
Portugal	1383	1400	3055	3120	2053	2404	3911	17,10%	62,69%
Spanje	1951	2168	2207	2386	2223	887	796	-60,10%	-10,26%
Finland	2077	2165	2125	1412	1461	1367	1387	-6,43%	1,46%
Zweden	6313	6919	7134	7485	6653	6004	5630	-9,75%	-6,23%
Oostenrijk	5178	5281	5643	6318	7056	6707	6295	-4,95%	-6,14%
Totaal EU-EURO-Zone	111258	120040	126885	128530	127091	114699	111089	-9,75%	-3,15%
Totaal EU (15)	134806	145717	150655	152648	151776	138895	134398	-8,49%	-3,24%

4 Graydon Belgium is een leverancier van handels- en marketinginformatie. Zij verzorgen eveneens het krediet- en debiteurenbeheer voor bedrijven. Zij zijn structurele partner van de Nationale Bank van België.

5 Het Vlaams Agentschap Ondernemen wordt in de (nabije) toekomst samengevoegd met het Agentschap Economie.

6 <http://www.graydon.be/download/studies/216.doc> (persbericht van 15 februari 2008)

Het Bruto Binnenlands Product: nieuwe uitdagingen, nieuwe maatstaf?

Onlangs organiseerde het Europees Parlement in samenwerking met de Europese Commissie, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), de Club van Rome en het Wereldnatuurfonds (WWF) een internationale conferentie omtrent het nut van economische indicatoren en meer bepaald de meetbaarheid van welvaart en welzijn. Maar hoe wordt zoiets eigenlijk gemeten?

Startpunt van de metingen

Toen de Amerikaanse economie eind jaren '20 en begin jaren '30 van de twintigste eeuw één van de zwaarste depressies uit de economische geschiedenis kende (beter bekend als 'de Grote Depressie'), ontstond er een grote behoefte om het economische probleem objectief in kaart te brengen. Voor de Eerste Wereldoorlog waren metingen van de economische activiteit slechts gebaseerd op ruwe schattingen aangezien data toen nog niet door de overheid verzameld werden.

Het Amerikaanse Ministerie van Handel kwam onder impuls van Simon Kuznets (1901-1985) aan die behoefte tegemoet dankzij de ontwikkeling van de indicator Bruto Nationaal Product (BNP). Kuznets' bijdrage was vooral belangrijk door de omvang van de maatstaf en de nauwgezetheid waarmee deze ontwikkeld werd. De maatstaf onderscheidde de categorieën sparen, consumptie en investeringen waarmee ook een kwantitatieve benadering aan J.M. Keynes' (1883-1946) theorie inzake inkomensbepaling kon gegeven worden.

Eind jaren '40 kwam het echter tot een meningsverschil tussen Kuznets en het ministerie. Kuznets wilde het BNP ook hanteren om het economisch welzijn te meten door het opnemen van de waarde van onbetaald huishoudelijk werk. Het ministerie weigerde de opnemingen ervan en doet dat vandaag de dag nog steeds. Andere bureaus, zoals het Europese Eurostat⁷, nemen deze component evenmin op bij de berekening van het BNP en aanverwante indicatoren.⁸

Vandaag de dag heeft het BNP plaats gemaakt voor het Bruto Binnenlands Product (BBP). Terwijl het BNP de productie meet (tegen marktprijzen) die door ingezetenen van een bepaald land gegenereerd wordt in een bepaalde periode (meestal een jaar), meet het BBP de productie binnen een bepaald territorium. Het BBP biedt als voordeel dat de cijfers internationaal vergelijkbaar zijn doordat de methodologie is vastgelegd in de richtlijnen van de Verenigde Naties. Bovendien is er een sterke correlatie met indicatoren zoals tewerkstelling, scholingsgraad, levensverwachting, enz.⁹

Uitweiden over alle waarderingsmethodes, componenten en varianten van het BBP (bijvoorbeeld, Netto Nationaal Product, Nationaal Inkomen) zou ons te ver leiden. Alle laten ze toe de conjuncturele bewegingen en economische activiteit uit hoofde van de grote economische actoren (consumenten, bedrijven, overheid en het buitenland) te begrijpen. Bovendien zijn de indicatoren handige meetinstrumenten die de overheden aanwenden om in te grijpen in de economie met behulp van fiscale en monetaire instrumenten. Hoewel men zich reeds bij de ontwikkeling van het BNP/BBP bewust was van de beperkingen, meet de indicator vandaag nog steeds voornamelijk de economische activiteit terwijl kwalitatieve elementen van welvaart en inkomensverdeling verwaarloosd worden. Aangezien de wereldeconomie ook voor niet-economische uitdagingen staat (zoals klimaatwijziging, armoede, vrije tijd en deeltijdse arbeid, ethiek, corruptie en inkomensongelijkheid), is er nood aan een

ruimere of alternatieve maatstaf die ook niet-economische componenten omvat.

Alternatieve maatstaven: sterktes en zwaktes

Dat het thema ook vanuit institutionele hoek en beleidshoek een groeiende aandacht kent, blijkt uit de verschillende fora en congressen die zich recent bogen over de meest geschikte maatstaven om vooruitgang en welvaart te meten en over hoe deze gebruikt kunnen worden bij de besluitvorming.¹⁰ Het Wuppertal Institute deelt de belangrijkste indices in drie categorieën in: BBP-corrigerend, BBP-vervangend, en BBP-aanvullend. Daarna werd op elke index een SWOT-analyse (*Strengths-Weaknesses-Opportunities-Threats*) toegepast.¹¹ Hieronder worden enkele belangrijke indices beknopt besproken.

• BBP-corrigerend

De belangrijkste 'corrigerende' indicator is de *Index of Sustainable Economic Welfare* (ISEW). De index houdt rekening met inkomensongelijkheid, huishoudelijke arbeid, de kosten van milieuvervuiling, sociale kosten en de kosten van uitputting van natuurlijk kapitaal.

De index werd reeds berekend voor een tiental landen waaronder enkele Europese: Duitsland, Oostenrijk, Zweden, Polen en het Verenigd Koninkrijk. Uit de resultaten van de studies blijkt dat het per-capita-BBP en de economische welvaart tot ongeveer 1980 eenzelfde stijgend patroon doorheen de tijd vertonen waarna de economische welvaart geme-

ten aan de hand van het ISEW-per-capita begint te dalen, terwijl het per-capita-BBP blijft stijgen.

De index werd ook berekend voor België, in het bijzonder voor de periode 1970-2004. De resultaten van dit onderzoek liggen niet in de lijn van de andere ISEW-studies; economische welvaart in België stijgt namelijk tot het jaar 2000. De periode van terugval in welvaart na 2000 is te kort om reeds algemene conclusies te kunnen trekken.

• BBP-vervangend

De *Human Development Index* (HDI) van de Verenigde Naties integreert economische met sociale indicatoren. De vereiste data zijn vlot beschikbaar waardoor een vergelijking tussen de verschillende landen mogelijk is. Omdat de index geen rekening houdt met ecologische aspecten van duurzaamheid is de beleidsrelevantie ervan echter beperkt.

Welzijn en milieu-elementen worden wel geïntegreerd in de *Happy Planet Index* (HPI). Elementen zoals geluk en tevredenheid zijn echter subjectieve maatstaven die persoonlijk gekleurd en moeilijk meetbaar zijn en bovendien beïnvloed worden door cultuur en politiek.

• BBP-aanvullend

Een reeks maatstaven probeert vooral het BBP aan te vullen op basis van de nationale rekeningen. De *National Accounting Matrix including Environmental Accounts* (NAMEA) brengt

de milieu-implicaties van consumptie en productie in kaart. Het sociale aspect wordt hier echter niet opgenomen.

De beste keuze?

Hoewel de verleiding groot is te streven naar een nieuwe indicator die diverse aspecten van welvaart meet, is deze optie niet haalbaar. De indicator zou namelijk eerder verhullend dan verhelderend zijn. Het BBP blijft een handige indicator die meet wat hij aanvankelijk trachtte te meten, namelijk economische activiteit.

Terwijl de BBP-vervangende indices de meest drastische benadering van de drie vormen en moeilijk te vertalen zijn naar (EU) besluitvorming, is er onder experts een ruimere consensus te vinden voor de BBP-corrigerende indices. Die indices brengen immers zowel sociale- als milieukosten in mindering en zijn verstaanbaar bij een ruime doelgroep. De waarderingsmethodes verdienen echter nog wel wat bijsturing.

De grootste consensus, in het bijzonder in de EU, bestaat over de BBP-aanvullende indices die het BBP in een ruimer perspectief benaderen zonder afbreuk te doen aan de sterktes van de oorspronkelijke indicator. Die consensus bevestigt dat de maatschappij complex is. De uitdagingen waar we in de 21ste eeuw voorstaan, vereisen dat besluitvormers naar zowel economische, sociale als ecologische factoren kijken. Het hanteren van een of meerdere maatstaven die hieraan tegemoetkomen zal de meeste informatie verschaffen aan besluitvormers,

ondernemingen en belanghebbenden zoals consumenten, NGO's en vakbonden. Slechts dan kan duurzaamheid gestimuleerd worden. Maar net zoals duurzaamheid is ook het verfijnen en verbeteren van de maatstaven een werk van lange adem.

Ilse Scheerlinck
Vesalius College / Vrije Universiteit Brussel

Met medewerking van Frank Vereecken
Studiedienst en Prospectief beleid

- 7 Zie ook elders in dit nummer: p. 12
- 8 The Concise Encyclopedia of Economics. <http://www.econlib.org/library/Enc/bios/Kuznets.html>
- 9 Bleys, B. (2007). Alternatieve Indicatoren voor Welvaart. OIKOS 41(2): 17-25. Zie ook <http://www.oikos.be/content/view/38/>
- 10 Bijvoorbeeld: Congres "Beyond GDP", 19-20 november 2007, Brussel, op initiatief van de Europese Commissie, het Europees Parlement, de Club van Rome, de OESO en het WWF.
- 11 Zie www.wupperinst.org en European Parliament (2007), Policy Department Economic and Scientific Policy "Alternative progress indicators to Gross Domestic Product (GDP) as a means towards sustainable development".
- 12 Bleys, B. (2008). Proposed changes to the Index of Sustainable Economic Welfare: An application to Belgium. Ecological Economics 64(4), pp. 741-751.

De Permanente vertegenwoordiging en de Europese besluitvorming

Vandaag de dag is er nog weinig overtuigingskracht nodig om het belang en de invloed van de Europese besluitvorming op het Vlaamse beleid aan te duiden, maar wellicht is het niet altijd even duidelijk hoe in omgekeerde richting vanuit Vlaanderen invloed kan worden uitgeoefend op de EU-besluitvorming. Laten we daarom even inzoomen op de Raad van de Europese Unie en de rol van de Permanente Vertegenwoordiging in het beslissingsproces van de Raad.

Wat is de Raad van de Europese Unie?

De Raad is het belangrijkste beslissingsorgaan van de Europese Unie en bestaat uit één minister per lidstaat. Afhankelijk van de materie beslist de Raad alleen of samen met het Europees Parlement of een voorstel van de Europese Commissie een Europese wet (richtlijn, verordening...) wordt. De samenstelling van de Raad hangt af van het onderwerp waarover wordt vergaderd. Als de Raad bijvoorbeeld het thema onderzoek behandelt, sturen de lidstaten hun ministers bevoegd voor het onderzoeksbeleid naar de Raad. In de praktijk komt de Raad bijeen in negen verschillende samenstellingen of Raadsformaties (zie kader). De Raad wordt voorgezeten door de minister van de lidstaat die het voorzitterschap van de Europese Unie waarneemt. In de tweede helft van 2010 neemt België het voorzitterschap waar van de Europese Unie en zullen ministers uit België de Raad dus voorzitten.

De negen Raadsformaties

- De Raad algemene zaken en buitenlandse betrekkingen
- De Raad economische en financiële zaken (ECOFIN)
- De Raad justitie en binnenlandse zaken
- De Raad werkgelegenheid, sociaal beleid, volksgezondheid en consumentenzaken
- De Raad concurrentievermogen (interne markt, industrie en onderzoek)
- De Raad vervoer, telecommunicatie en energie
- De Raad landbouw en visserij
- De Raad milieu

Hoe werkt de Raad?

• Raadsbijeenkomsten

De Raadsformaties voor het EWI-beleidsdomein (interne markt en industrie en onderzoek) komen over het algemeen vier tot vijf keer per jaar samen. Op de formele bijeenkomsten debatteren en stemmen de ministers over de voorstellen van de Europese Commissie. Tijdens elk voorzitterschap worden meestal ook Raadsbijeenkomsten georganiseerd waarop de ministers op informele basis gedachten kunnen uitwisselen rond belangrijk voorliggende Europese initiatieven. Deze bijeenkomsten worden informele raden genoemd.

• COREPER

Het belangrijke werk voor een formele ministeriële bijeenkomst gebeurt echter vooraf in het Comité van Permanente Vertegenwoordigers: COREPER. COREPER is samengesteld uit de ambassadeurs van de lidstaten en tal van andere comités en werkgroepen waar vertegenwoordigers van iedere lidstaat deel van uitmaken. Die comités en werkgroepen komen het hele jaar door samen in Brussel. In de werkgroepen wordt onderhandeld en gezocht naar een compromis dat de belangen van alle lidstaten respecteert. Alleen voor zeer belangrijke en politiek gevoelige dossiers onderhandelen de ministers onderling.

Vlaanderen en de Permanente Vertegenwoordiging bij de EU

Vlaanderen heeft een afzonderlijke afvaardiging bij de Permanente Vertegenwoordiging (PV) van België bij de Europese Unie. De zogenaamde "Vlaamse PV" bestaat uit een vijftiental medewerkers (attachés of raadgevers), die elk gespecialiseerd zijn in een welbepaald beleidsdomein en die deelnemen aan de overeenkomstige werkgroepen van de Raad. Zij verdedigen het op Belgisch niveau bereikte standpunt en rapporteren aan de Vlaamse Regering en aan de Vlaamse administratie. Dit team wordt gecoördineerd door de vertegen-

woordiger van de Vlaamse Regering bij de Europese Unie.

Met het oog op standpuntbepaling rapporteert de Vlaamse PV over de jongste Europese ontwikkelingen. Ze geeft tekst en uitleg aan geïnteresseerde derden, neemt deel aan tal van overlegvergaderingen, enzovoort. De Vlaamse PV haalt ook regelmatig de banden aan met de Europese instellingen. Dat is uiteraard van cruciaal belang voor een accurate voortgangscntrole van Europese dossiers. Daarnaast bouwt de Vlaamse PV een netwerk van contacten uit binnen de regio maar ook met andere lidstaten en regio's. Dit alles kan men onder één noemer samenbrengen: belangenverdediging.

Hoe wordt het Belgische standpunt voor de Raad bepaald?

In het Samenwerkingsakkoord betreffende de vertegenwoordiging van België in de Raad van de Europese Unie wordt een beurtrol afgesproken tussen de gewesten, gemeenschappen en de federale staat om deel te nemen aan de vergaderingen van de Raad.

De bevoegdheden van de Raad zijn ingedeeld in zes categorieën. De samenstelling van de Belgische delegatie hangt af van de categorie waaronder een beleidsdomein of beleidsthema valt (zie kader).

Tussen de verschillende overheden bestaat een beurtrol zodat elke zes maanden een minister van een ander gewest, gemeenschap of de federale overheid België vertegenwoordigt op de Raad. Deze rotatie valt samen met de rotatie van het voorzitterschap van de EU.

Zowel deelstaat als federale ministers vertegenwoordigen België in de Raad. Het standpunt dat zij vertolken en de stem die zij uitbrengen, zijn het gevolg van een compromis, uitgewerkt tussen alle Belgische overheden (federale en deelstaat) die voor een welbepaalde materie bevoegd zijn.

Voor het EWI-beleidsdomein worden de Belgische violen vóór elke vergadering van de Raad op ambtelijk niveau afgestemd. Voor onderzoeksgelateerde dossiers gebeurt dit binnen de permanente Commissie Internationale Samenwerking (CIS) welke deel uitmaakt van de Interministeriële Conferentie voor Wetenschapsbeleid (IMCWB). Voor beslissingen over industriebeleid en interne markt gebeurt dit binnen de Interministeriële Economische Commissie (IEC). Hierna organiseert het secretariaat van het Directoraat-Generaal Europese Zaken en Coördinatie van de federale overheidsdienst Buitenlandse Zaken (DGE) een coördinatievergadering waarop alle bevoegde overheden vertegenwoordigd zijn (ambtenaren en/of kabinetssmedewerkers). Op deze vergadering tracht men in onderlinge overeenstemming een Belgisch standpunt te bepalen. Unanimititeit is vereist.

Wanneer men er op ambtelijk niveau niet in slaagt overeenstemming te bereiken, wordt het agendapunt doorverwezen naar de Interministeriële Conferentie van Buitenlands Beleid (ICBB), waar de ministers van de bevoegde overheden een compromis proberen uit te werken.

Het standpunt dat op de vergadering van DGE of ICBB wordt bereikt, wordt door de minister die België op de Raad vertegenwoordigt, ingenomen. Wanneer er vooraf geen overeenstemming werd bereikt, zal de vertegenwoordiger van België zich bij de stemming in de Raad onthouden.

Indien het Belgische standpunt tijdens de vergadering van de Raad of tijdens een vergadering van COREPER dringend moet worden aangepast, moet de Belgische vertegenwoordiger daartoe de nodige contacten leggen. Als dat niet mogelijk is, kan hij zich *ad referendum* aansluiten bij het standpunt dat het beste aansluit bij het algemeen belang van ons land. Het definitieve Belgische standpunt wordt dan binnen de drie dagen, na intern Belgisch overleg, aan de Raad meegedeeld.

*Bart Laethem
Team Ondernemerschap,
Wetenschapspopularisering en
Internationale samenwerking*

Zeg het met cijfers

Eurostat is het statistische bureau van de Europese Unie en bestaat onder die naam sinds 1959. Eurostat is gehuisvest in het Groothertogdom Luxemburg.

Eurostat biedt de Europese instituten cijfers en indicatoren aan die hen helpen bij het nemen van politieke beslissingen. Toch is Eurostat er evenzeer voor nationale of regionale overheden, bedrijven, burgers... Met andere woorden: voor iedereen die cijfers, statistieken en indicatoren zoekt. Via <http://ec.europa.eu/eurostat> heeft namelijk iedereen toegang tot de online gegevensbank. Men kan er terecht voor het opvragen van zowel structurele indicatoren (BBP, tewerkstellingsgraad...) als voor thematisch gerangschikte gegevens (economie en financiën, wetenschap en technologie...). Er gaat ook steeds

meer aandacht naar het verstrekken van regionale cijfers, iets wat wij in Vlaanderen uiteraard alleen maar toejuichen. Men kan er niet alleen voorgedefinieerde tabellen opvragen, maar ook zelf, à la carte, zijn gegevenstabel opmaken. Daarnaast zijn de publicaties zoals het Yearbook en de periodieke Statistics in Focus in hardcopy verkrijgbaar. De elektronische versie van deze publicaties valt gratis te downloaden.

Zo is het meteen ook duidelijk waar het beleidsdomein EWI de mosterd haalt om Vlaanderen internationaal te vergelijken in publicaties zoals de EWI-Speurgids¹³ en het Indicatorenboek¹⁴. Ook de EWI-indicatorendatabank, die in volle opbouw is, koppelt Vlaamse cijfers aan Eurostat- en OESO-gegevens.

*Koen Waeyaert
Team Statistieken en Indicatoren*

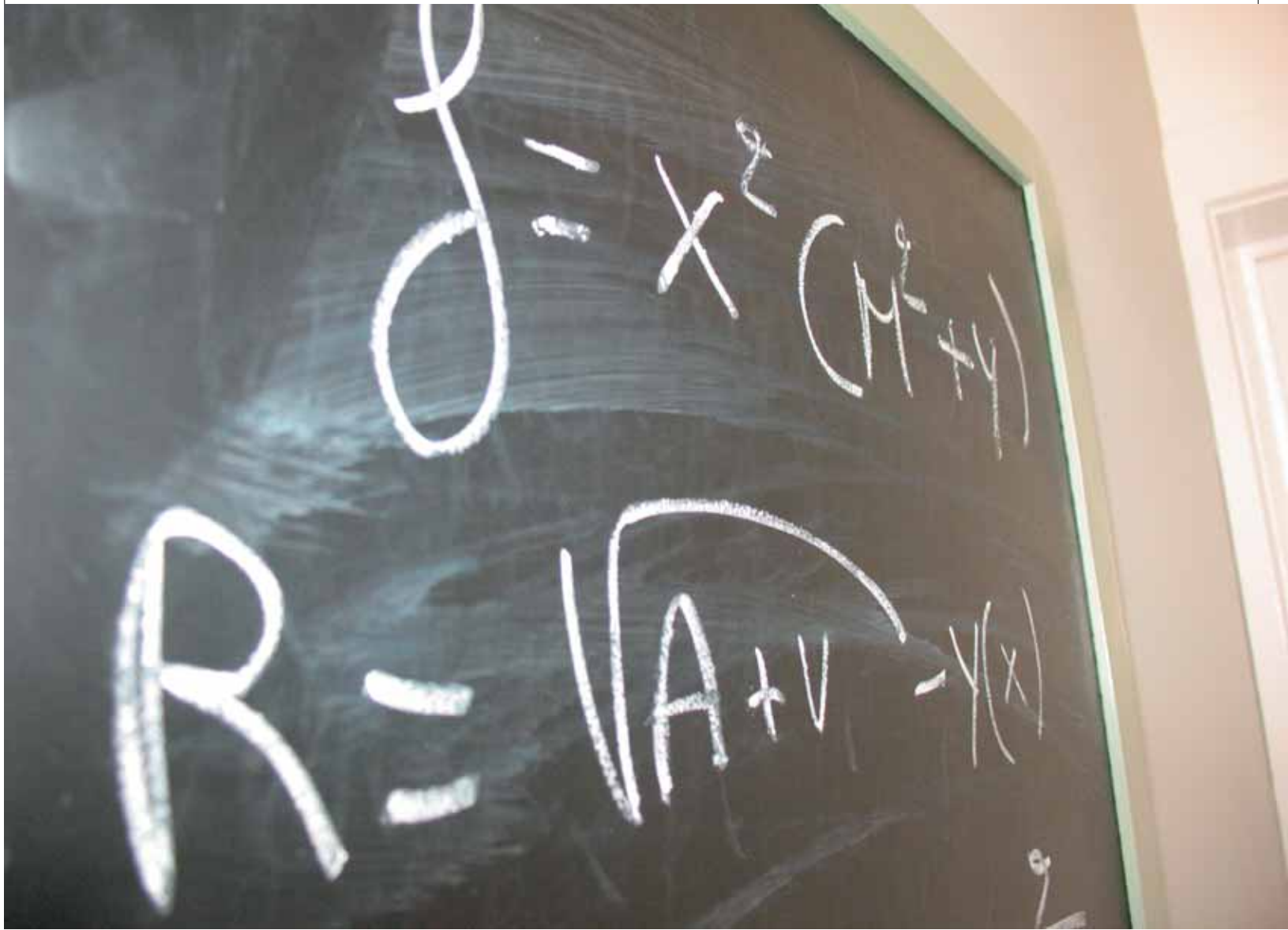

7 J. Albrecht, Blijft de Andere Overheid volslank in Nederland Gidsland ?, Itinera Institute Nota 2007/9, p. 1 -6.

8 OECD Studies of human resource management in government: Belgium: Brussels capital Region, Federal Government, Flemish Government, French Community and Walloon Region, OECD, Paris, 13/07/2007, 134 p.

13 <http://www.speurgids.be>

14 <http://www.steunpuntoos.be/indicatorenboek2007.pdf>

EWI binnen de Permanente Vertegenwoordiging

Permanente Vertegenwoordiging van België bij de EU
 Vertegenwoordiging van de Vlaamse Regering
 Wetstraat 61-63
 B-1040 Brussel

Karel Boutens Raadgever Economische Zaken (industrie, interne markt)
 T: + 32 (0) 2 553 62 15 M: + 32 (0) 499 864 936

Bart Laethem Raadgever Onderzoek
 T: + 32 (0) 2 553 62 13 M: + 32 (0) 477 271 291

Domeinen

- categorie I** Exclusieve federale bevoegdheden: algemene zaken en buitenlandse betrekkingen, ecofin, begroting, justitie, telecommunicatie, consumentenzaken, ontwikkelingssamenwerking en burgerbescherming
- categorie II** Hoofdzakelijk federale bevoegdheden: Interne markt, volksgezondheid, transport, energie, werkgelegenheid en sociale zaken
- categorie III** Hoofdzakelijk gewest- of gemeenschapsbevoegdheden: industrie, onderzoek en milieu
- categorie IV** Exclusieve gemeenschaps- of gewestbevoegdheden: cultuur, onderwijs, toerisme, jeugd, ruimtelijke ordening en huisvesting
- categorie V** Visserij
- categorie VI** Landbouw

Vertegenwoordiger bij Raadszittingen

- Uitsluitend federale minister
- Federale minister met deelstaatminister als assessor*
- Deelstaatminister met federale minister als assessor
- Uitsluitend deelstaatminister
- Vlaamse minister bevoegd voor visserij
- Federale minister bijgestaan door deelstaatminister

* De assessor mag de zetelende minister bijstaan voor de materies binnen de bevoegdheid van zijn regeringsniveau. De assessor mag ook het woord voeren in overleg met de zetelende minister.

Europese instrumenten voor monitoring en analyse van het onderzoeks- en innovatiebeleid

Context

Een modern onderzoeks- en innovatiebeleid moet over instrumenten beschikken voor internationale benchmarking en internationaal beleidsleren om hiermee het eigen beleid en de prestatie van het nationaal innovatiesysteem in een snel veranderende internationale omgeving te ondersteunen. Dit is geen eenvoudige opdracht omdat het onderzoeks- en innovatiebeleid een relatief nieuwe, complexe materie is en de interactie tussen dergelijke instrumenten voor monitoring en de eigenlijke beleidsvoorbereiding nog niet sterk is uitgebouwd.

Door de mobilisatie voor de Lissabonstrategie¹⁵ is sinds 2000 de noodzaak van internationale benchmarking en leren van 'best practices' inzake onderzoeks- en innovatiebeleid hoger op de agenda gezet. De Europese Commissie heeft de laatste jaren enkele strategische initiatieven genomen om 'evidence based' beleidswerk te stimuleren: INNO Policy Trend Chart (via het Directoraat-Generaal Ondernemingen en Industrie – DG ENTR) en ERAWATCH (via het Directoraat-Generaal Onderzoek – DG RTD). De Commissie steunt hierbij de methode van open coördinatie¹⁷, geïntroduceerd door de Europese Raad in maart 2000, met publiek toegankelijke informatiesystemen. ERAWATCH en TrendChart zijn ondertussen al uitgegroeid tot referentiesites dankzij een schat aan gedetailleerde en internationaal vergelijkbare informatie over onderzoeks- en innovatiebeleid in de EU 27, de geassocieerde landen en de belangrijkste derde landen.

INNO Policy TrendChart

De TrendChart is het oudste initiatief, daterend van 2000, en vooral bekend van zijn jaarlijkse landenrapporten over het innovatiebeleid. In 2006 werd het geïntegreerd in het bredere 'policy learning' platform van PRO INNO Europe (www.proinno-europe.eu). PRO INNO Europe is een strategisch initiatief van de Europese Commissie om de Europese competitiviteit te stimuleren via trans-

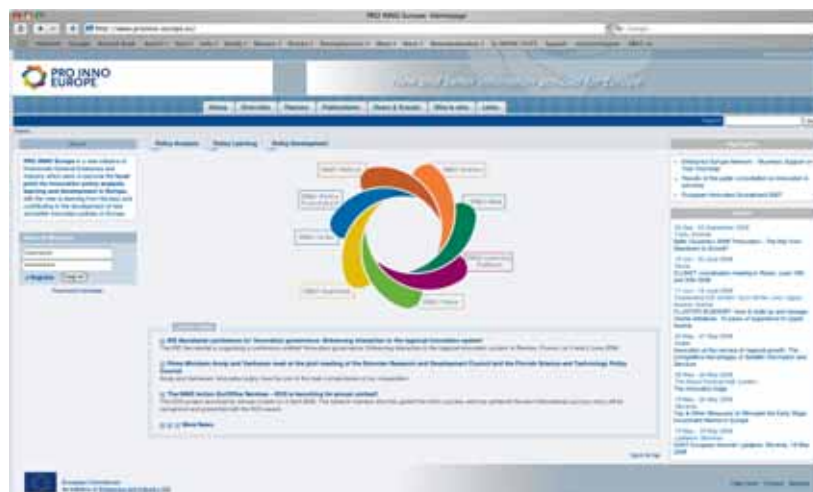
nationale samenwerking op het gebied van innovatie waarbij zo'n 400 partners, zowel beleidsmakers als innovatieactoren, betrokken zijn. PRO INNO Europe combineert de beleidsmonitoring en analyse van de TrendChart met projectsteun aan beleidsleren, samenwerking en gezamenlijke acties. Bekend zijn de ERA-NET projecten¹⁸ die in de voorbije jaren in vele domeinen de basis hebben gelegd voor beginnende gemeenschappelijke Europese acties en nu werden aangevuld door INNO-NET¹⁹ projecten.

INNO Policy TrendChart is opgezet door het Directoraat Innovatie binnen DG Ondernemingen en Industrie om overzichtelijke informatie te verzamelen voor beleidsmakers, programmamanagers en intermediairen over het innovatiebeleid in Europa en dit zowel over nationale innovatieprestaties als trends in de gehele EU. Hiervoor is een netwerk van innovatieana-

listen opgericht, o.l.v. Intrasoft en Technopolis²⁰, dat correspondenten heeft in alle 27 EU lidstaten, plus IJsland, Noorwegen, Zwitserland, Kroatië, Turkije, Israël, Brazilië, Canada, China, Japan, USA en India. Per land brengen correspondenten verslag uit van nieuwe beleidsmaatregelen en maken ze naast hun jaarlijkse rapport over trends in het beleid ook thematische rapporten die worden gebruikt voor specifieke beleidsdiscussies, bijvoorbeeld over beleid rond innovatie in diensten.

Op de TrendChart website vindt men:

- een databank van innovatiebeleidsmaatregelen in 39 landen;
- een nieuwsdienst;
- een 'who's who' van agentschappen en overheidsdepartementen die actief betrokken zijn bij innovatie;
- jaarlijkse rapporten inzake beleidsmonitoring voor alle gevolgde landen;
- een jaarlijks synthesesrapport dat analyses

over trends in innovatiebeleid in de gehele EU en anderen landen samenbrengt.

ERAWATCH

Het ERAWATCH project is opgestart in 2005 en sinds oktober 2006 online (<http://cordis.europa.eu/erawatch>). ERAWATCH is opgezet als 'strategic intelligence' project door het Directoraat Europese Onderzoeksruimte: Kenniseconomie van de DG Onderzoek in samenwerking met het Instituut voor Prospectieve Technologische Studies (IPTS) dat instaat voor de implementatie. Zoals bij de TrendChart wordt er gewerkt met een internationaal netwerk voor informatieverzameling en voor specifieke studieopdrachten. Momenteel wordt het onderzoeksbeleid in 43 landen gevolgd, met als kerngroep uiteraard de EU-27.

Het project bestaat uit twee onderdelen: de onderzoeksinventaris en een *intelligence* deel.

• Onderzoeksinventaris

De inventaris over onderzoeksbeleid en onderzoekssystemen in de 43 gevolgde landen is opgebouwd uit gestructureerde informatiefiches voor landenprofielen, onderzoeksprogramma's en de belangrijkste beleidsdocumenten en onderzoeksorganisaties. De landenprofielen zijn toegankelijk via een aangepast scherm en geven een uitgebreide voorstelling van de belangrijkste kenmerken van het onderzoeksbeleid in elk van de 43 landen. Alle fiches van programma's, documenten en organisaties zijn rechtstreeks te raadplegen via de zoekfunctie op de website en vormen een unieke basis voor internationaal vergelijkende studies.

• Intelligence deel

De intelligence sectie is gestart met het opzetten van analytische studies op basis van deze inventaris en andere bronnen rond kernthema's van het onderzoeksbeleid in de EU. Het beleidsperspectief is de ondersteuning van de Lissabonstrategie, maar zoals de benaming *ERA-WATCH* laat uitschijnen, zal in het bijzonder worden

gefocusd op thema's die verband houden met de Europese Onderzoeksruimte. Momenteel kan men reeds rapporten vinden over de regionale dimensie van het onderzoeksbeleid, trends in industriële R&D en de kennisspecialisaties van de EU en de afzonderlijke lidstaten.

ERAWATCH is een onderdeel van de bredere portfolio van intelligence instrumenten van DG RTD. Een zusterproject is de Industrial R&D Investment Scoreboard dat jaarlijks een Top 1000 publiceert van Europese O&O bedrijven (<http://iri.jrc.es/research/scoreboard.htm>). Op het vlak van indicatoren is het vlagschipproject de jaarlijkse 'Key Figures' (http://ec.europa.eu/invest-in-research/monitoring/statistical01_en.htm). Het Directoraat organiseert ook de 'mutual learning' van de CREST, de adviesgroep onderzoeks- en technologiebeleid van de Europese Raad. ERAWATCH zal een rol spelen in de monitoring van de beleidsacties die de Commissie en de lidstaten ondernemen bij de implementatie van het ERA Groenboek²¹.

Wat vindt u op de ERAWATCH-website?

• ERAWATCH Inventory

Deze sectie biedt een verzameling van gestructureerde informatie over het onderzoeksbeleid in the EU, de geassocieerde landen en andere belangrijke landen:

- 43 *Country Profiles* (landenprofielen van alle EU landen en andere belangrijke landen)
- 508 *Research Programmes* (basisinformatie over onderzoeksprogramma's)
- 343 *Policy Documents + Information Sources* (korte overzichten van belangrijke teksten)
- 349 *Research organisations* (profielen van organisaties actief in onderzoek of in beleid)

Verder bevatten deze documenten een groot aantal elektronische links naar informatiebronnen op het web.

• ERAWATCH Intelligence

In deze sectie worden diverse rapporten en studies gepresenteerd over de ontwikkeling van het onderzoeksbeleid en de nationale onderzoekssystemen in Europa. In de loop van 2008 verschijnen ook een nieuwe serie analytische landenstudies van alle EU landen en een overzichtsrapport van trends in de EU 27 in de realisatie van de Europese Onderzoeksruimte.

Verdere ontwikkelingen

Omdat onderzoeks- en innovatiebeleid nauw met elkaar vervlochten zijn, ligt een samenwerking tussen ERAWATCH en TrendChart voor de hand. Vanaf 2008 werken de twee netwerken samen bij het verzamelen van de informatie in de landen die zij opvolgen en bij het afspreken van een taakverdeling om duplicaties te voorkomen. De twee websites zullen toegang bieden tot de volledige verzameling van onderzoeks- en innovatieprogramma's van de *European Inventory of Research and Innovation Policy Support Measures*, die momenteel al circa 1300 programma's telt. Dit vormt een krachtig en nieuw instrument voor *evidence based* beleidswerk in Lissabonperspectief.

ERAWATCH en TrendChart zijn samengesteld uit een netwerk van betaalde consultants die onafhankelijke informatiegaring garanderen volgens uniforme standaarden. Vergeleken met een volledige en actuele informatie vanuit de eerste hand kan dergelijke intermediaire stap evenwel soms een handicap worden. In de toekomst zal op vlak van beleidsmonitoring wellicht naar een sterker partnerschap tussen Commissie en lidstaten toegewerkt worden.

Europese initiatieven bieden grote schaalvoordelen dankzij de niet onaanzienlijke investeringen van de Commissie in gespecialiseerde informatiesystemen. Zij creëren een publiek goed dat vele lidstaten die hiervoor niet voldoende mensen en middelen hebben als springplank kunnen gebruiken voor eigen beleidswerk. Nochtans kunnen deze Europese opvolging en analyse niet in de plaats treden van de ontwikkeling van eigen strategische intelligentie. Het innovatiepotentieel van een land of regio wordt in laatste instantie afgemeten aan diens capaciteit tot managen van dit potentieel. In moderne innovatiesystemen wordt hiervoor een strategische governance opgezet waarin beleidsleren een centrale plaats krijgt, vanaf de beleidsontwikkeling (via *foresight*²²) tot de beleidsevaluatie.

In dit moderne beleidsleren is *benchmarking* van goede voorbeelden slechts een eerste stap. Om internationale samenwerkingsmogelijkheden te faciliteren en competitieve posities op nieuwe markten in te nemen, moeten de inspanningen voor onderzoek en innovatie beter gefocust kunnen worden. Monitoring en analyse moet daarom uitgaan van kennis van eigen sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen. Om deze managementcapaciteiten te ontwikkelen is het niet alleen nodig dat Vlaanderen actief blijft deelnemen aan Europese projecten in beleidsleren maar hierin ook koploper wordt, samen met geavanceerde landen in Scandinavië, om zich Europees te positioneren als kennisregio.

Jan Larosse²⁴
EU Directoraat-Generaal voor Onderzoek, Technologische Ontwikkeling en Demonstratie²⁵

Hoe wordt ERAWATCH / TrendChart gebruikt?

- De Europese Commissie doet beroep op deze informatiebronnen voor de evaluatie van het beleid van de lidstaten op vlak van onderzoek en innovatie in het kader van de jaarlijkse voortgangsrapportering over hun Nationale Hervormingsplannen voor de Lissabon strategie.
- Het is bekend dat administraties en consultants bij het ontwerp van nieuwe programma's gebruik maken van de informatie over de opzet van bepaalde types programma's in andere landen.
- Bij contacten tussen administraties van verschillende landen zijn de fiches en rapporten van ERAWATCH en TrendChart een veel gebruikte en snelle weg om de nodige achtergrondinformatie te verzamelen. Meer bepaald zijn ERAWATCH en TrendChart een belangrijke informatiebron bij het voorbereiden van *peer reviews*²³.
- Aandachtige trendwatchers kunnen uit de analyse van de samenstelling en veranderingen in de databank ook zelf nieuwe trends in het beleid ontdekken (bijvoorbeeld de opkomst van fiscale steunvormen voor O&O gedurende de laatste jaren).

15 De gezamenlijke doelstelling om een competitieve kenniseconomie op te bouwen tegen 2010, met ondermeer het objectief om 3% van het BBP te investeren in Onderzoek & Ontwikkeling.

16 Een directoraat-generaal is een onderdeel van de Europese administratie dat voor een beleidsdomein instaat.

17 Dit behelst het vastleggen van gemeenschappelijke doelstellingen op Europees niveau, het ontwikkelen van aangepaste nationale actieplannen om deze doelstellingen te bereiken en het rapporteren over de vooruitgang en de resultaten van het nationale beleid. Deze methode helpt de lidstaten een beleid te ontwikkelen dat het specifieke karakter van hun land weerspiegelt, ervaringen uit te wisselen en resultaten te bespreken in een vergelijkbaar kader.

18 Zie ook elders in dit nummer: p. 23

19 INNO-NET is een programma onder het Innovatieprogramma van de Gemeenschap (KCI), geleid door DG ENTR, dat transnationale samenwerkingsverbanden tussen nationale en regionale programma's wil ondersteunen – zie ook elders in dit nummer: p. 33. Het focust op samenwerking in clusterbeleid, steun aan kennisgedreven KMO's en starters, internationale valorisatie, banden tussen onderzoek en industrie en innovatie in diensten.

20 Niet te verwarren met de gelijknamige instelling te Mechelen voor wetenschapspopularisatie.

21 Het Groenboek over de Europese Onderzoeksruimte werd in april 2007 door de Europese Commissie gepubliceerd om een nieuwe stimulans te geven aan het objectief om een Europese kennismarkt te creëren en onderzoeksprogramma's beter te coördineren ten einde fragmentatie te verhelpen. http://ec.europa.eu/research/era/pdf/era_gp_final_en.pdf

22 Zie ook EWI-Review 1 (2): 14-16

23 Zie ook EWI-Review 1 (3): 19

24 Jan Larosse is als nationaal expert vanuit het IWT gedetacheerd naar DG RTD en werkt als policy officer in het Directoraat 'ERA: Knowledge Economy'. Hij is o.m. projectverantwoordelijke voor ERAWATCH.

25 De auteur verstrekke deze bijdrage uit eigen naam.

De Europese Onderzoeksraad: *champions league* voor fundamenteel onderzoek

Een nieuw initiatief met een aparte status

De belangrijkste vernieuwing van het Zevende Kaderprogramma van de Europese Unie is ongetwijfeld de oprichting van de European Research Council (ERC). Deze Europese Onderzoeksraad is het vlaggenschip van het Europees fundamenteel onderzoek. Voor het eerst richt de EU zich specifiek op de universitaire onderzoeker. Inhoudelijk onderscheidt de ERC zich dan ook van de andere onderdelen van het kaderprogramma dat vooral gericht is op toepassingsgericht onderzoek in specifieke domeinen, zoals ICT, gezondheid, biotechnologie en humane wetenschappen²⁶.

Ook op organisatorisch gebied krijgt de ERC na verloop van tijd een aparte en autonome status. Het wordt een agentschap met een hoofdkwartier in Brussel; nu is de ERC nog ingebed in de structuren van de Europese Commissie. Bij de ERC zijn vier actoren betrokken: een wetenschappelijke raad, een uitvoerend agentschap, een programmacomité

en de Europese Commissie. De wetenschappelijke raad bestaat uit 22 topwetenschappers die de strategie, het werkprogramma en het evaluatieproces bepalen en het agentschap staat in voor de administratieve uitvoering hiervan. Het programmacomité met vertegenwoordigers van de lidstaten fungeert als klankbord en reflectiegroep. De rol van de Europese Commissie zal zich beperken tot de financiering, ook al is zij nu nog met de uitvoerende taken van het op te richten agentschap belast.

De champions league: concurrentie stimuleren

De ERC is, zoals de Duitse bondskanselier Angela Merkel stelde, een *champions league* voor onderzoekers. Het doel is om met zo min mogelijk bureaucratie excellente wetenschappers te selecteren en hun de nodige financiering te bezorgen zodat ze vijf jaar lang in relatieve vrijheid een onderzoeksgroep kunnen uitbouwen. Het enige selectiecriteria is wetenschappelijke excellentie. Deze

excellentie kan aangetoond worden aan de hand van publicaties, de loopbaan, eerder verkregen projecten en het onderzoeksplan. Voor theoretici in alle wetenschapsgebieden, ook voor humane wetenschappers, biedt deze aanpak nieuwe perspectieven. De ERC focust op de individuele wetenschapper en heeft een brede toegankelijkheid. Ook daarin onderscheidt het zich van de rest van het kaderprogramma waarin projecten de vorm van een internationaal netwerk hebben en de onderzoeksthema's bepaald is door een vrij specifiek ingevuld werkprogramma.

De ERC wil het fundamenteel onderzoek stimuleren door een sterke mate van concurrentie. Enkel de beste projecten ontvangen financiering en de lidstaten hebben geen recht op een min of meer proportioneel aandeel in verhouding tot hun bevolking. Op Europees niveau is de concurrentie van nature reeds sterker dan op nationaal niveau, er zijn namelijk meer en betere voorstellen. Uitgangspunt van het concurrentieprincipe is dat dit de kwaliteit van het hele fundamente-

le onderzoek in Europa ten goede zal komen. De lat zal steeds hoger komen te liggen en wie kans wil maken zal met steeds betere voorstellen moeten komen.

Fragmentatie overwinnen

Het Europees onderzoek is versnipperd over de lidstaten en daarbinnen nog eens over nationale en regionale overheden, agentschappen... De ERC is een belangrijk instrument om deze fragmentatie tegen te gaan. Net als de andere onderdelen van het kaderprogramma moet de ERC de creatie van een Europese onderzoeksruimte stimuleren. Deze onderzoeksruimte moet bekeken worden als een eengemaakte markt van mobiele onderzoekers die zich niet storen aan de grenzen van de lidstaten. Toponderzoekers trekken naar de beste onderzoeksinstituten van zijn/haar vakgebied. De ERC is het Europese antwoord op vergelijkbare organisaties in de Verenigde Staten zoals de *National Science Foundation* (NSF), zodat Europa de meest competitieve kenniseconomie ter wereld wordt. Vandaar dat in 2008 een campagne zal worden opgezet in Amerika om er de ERC te promoten. De bedoeling van deze campagne is om Europese onderzoekers die zich in Amerika gevestigd hebben, terug te halen.

Budget

In de periode 2007-2013 wordt ongeveer 7,5 miljard euro uitgetrokken voor de ERC, zo'n 15% van het totale budget van het kaderprogramma. In principe komt dit neer op ruim 1 miljard euro per jaar, maar voorlopig begint alles kleinschalig en zal het budget jaarlijks geleidelijk opgetrokken worden. Ter vergelijking: het budget van de NSF bedraagt ruim 5 miljard dollar per jaar. De ERC krijgt dus verhoudingsgewijs een te lage financiering. Deze tendens wordt nog versterkt doordat de NSF, anders dan de ERC, niet alle wetenschapsgebieden bestrijkt. Zo wordt bijvoorbeeld het onderzoeksgebied geneeskunde uitgesloten.

In principe verstrekt de ERC twee soorten mandaten. De ERC *Starting Independent Researcher Grant* voor postdocs met 2-8 jaar onderzoekservaring en de ERC *Advanced Investigator Grant* waarbij het aantal ervaringsjaren geen rol speelt. In 2007 werd enkel een

call voor het eerste type mandaat georganiseerd. Daarvoor is circa 300 miljoen euro uitgetrokken waarmee naar verwachting de projecten van 300 jonge onderzoekers gefinancierd zullen worden. Dit jaar wordt het budget verhoogd tot 550 miljoen euro en zullen beide soorten mandaten aan bod komen. Uiteindelijk zal over deze periodes 1/3 van het budget aan Starting Grants en 2/3 aan Advanced Grants worden besteed. De verdeling van het budget is afhankelijk van het wetenschapsgebied: 39% gaat naar de sector natuur en techniek, 34% naar biowetenschappen en 14% naar sociale wetenschappen. De overige 13% is bestemd voor interdisciplinaire projecten.

Evaluatie

Hieronder bekijken we de resultaten van het inmiddels voltooide evaluatie- en selectieproces dat in twee fasen verliep. In de eerste fase diende een onderzoeker een beperkte projectomschrijving in die aan een panel van experts werd voorgelegd. Dit panel kon het voorstel verwerpen of de onderzoeker selecteren voor de tweede fase. In dat geval moest de onderzoeker een uitgewerkt voorstel indienen en werd hem een interview van ongeveer een half uur afgenomen.

Zoals verwacht, heeft de Europese onderzoeksgemeenschap hier massaal op gereageerd. Er werden maar liefst 9167 projectvoorstellen ingediend. Om het evaluatie- en selectieproces uit te voeren deed de wetenschappelijke raad beroep op 600 extra mensen die instonden voor de evaluatie. Op deze manier konden zij de 244 leden van de 25 ERC-panelen (tien voor natuur en techniek, negen voor biowetenschappen en zes voor sociale wetenschappen) bijstaan.

Uiteindelijk werden in de tweede fase 554 voorstellen gerangschikt waarvan er zo'n 300 gesubsidieerd zullen worden. De ERC beschouwt de hoge respons als een echt succesverhaal. Het illustreert de zichtbaarheid en aantrekkelijkheid van de ERC. Aan de andere kant liggen de slaagkansen voor de ERC op zo'n 3 %, ruim onder de toch al lage gemiddelden (10-15%) van de andere onderdelen van het kaderprogramma. Het is nog maar de vraag hoe de onderzoeksgemeenschap hierop zal reageren en of het enthousiasme hierdoor niet (te) sterk zal bekoelen. Het

enorme volume te evalueren voorstellen is bovendien niet te verwerken zonder de inschakeling van extra mensen en dit leidt tot bijkomende kosten.

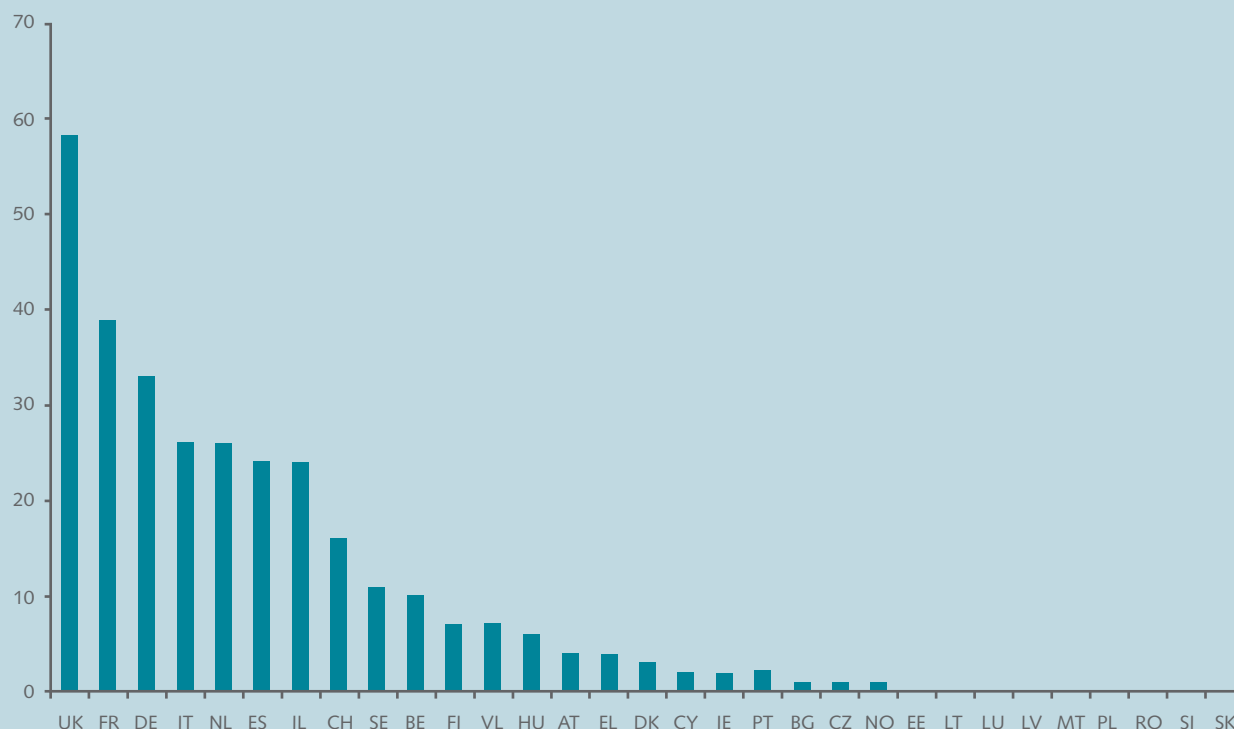
De ERC geeft toe dat de deur te ver open stond en zal daarom in 2008 maatregelen nemen. Zo zal het aantal jaren vereiste werkervaring voor Starting Grants beperkt worden zodat minder kandidaten in aanmerking kunnen komen. Bezwaar hiertegen is natuurlijk dat dit criterium bitter weinig met wetenschappelijke excellentie te maken heeft: een postdoc met 7 jaar anciënniteit kan excellenter zijn dan een postdoc met 8 jaar ervaring. Zo'n anciënniteitsgrens is dus arbitrair. Daarnaast wil de ERC de procedure in twee fasen laten vallen, zodat iedereen van meet af aan een definitief onderzoeksvoorstel moet indienen. Kandidaten kunnen dus beter in de spiegel kijken en zich afvragen of ze echt zo excellent zijn dat ze de indiening van een voorstel de moeite waard vinden.

De ERC hoopt dat de evaluaties ook gebruikt zullen worden door de nationale overheden. Zo zullen Frankrijk, Italië en Zwitserland kandidaten die positief geëvalueerd zijn, maar toch buiten de top-300 vielen, op nationaal niveau financieren. De Vlaamse universiteiten hebben de mogelijkheid om zulke kandidaten een Methusalem- of Odysseusfinanciering aan te bieden.

Belgische resultaten

Op de lijst van 300 kanshebbers staan 10 Belgische projecten: zeven uit Vlaanderen en drie uit Wallonië (zie Figuur 1). Vlaanderen scoort hier even goed als Finland. Van de Vlaamse projecten zijn er vier van de K.U.Leuven, twee van het VIB en één van de VUB. De andere Vlaamse universiteiten hebben wel voorstellen ingediend, maar die vallen buiten de top 300. De K.U.Leuven behoort tot de beterscorende universiteiten van Europa, maar het valt te hopen dat ook de andere Vlaamse universiteiten dit jaar in de prijzen zullen vallen. Ter vergelijking volgen de cijfers van de universiteiten van Cambridge (9), Oxford (5) en Leiden (3). Deze resultaten relativeren ook het belang van de zogenaamde Shanghai ranking, de rangschikking van de beste universiteiten in de wereld op basis van het aantal Nobel-

Figuur 1: In de top 300 bezet Vlaanderen een 12de plaats²⁷.

prijswinnaars en publicaties en citaties in toptijdschriften. In de Shanghairanking staat Cambridge op 4, Oxford op 10, Leiden op 71 en Leuven op 132.

Hoewel ook andere wetenschapsgebieden zoals wiskunde, bouwkunde en nanotechnologie aan bod komen, ligt de nadruk op de biowetenschappen. Er is geen project genomineerd op het gebied van de humane wetenschappen.

Hebben België en Vlaanderen een goede score behaald? Ja, zeker in vergelijking met de Oost-Europese landen die elk minder dan vijf projecten hebben. Opmerkelijk is de uitmuntende score van Groot-Brittannië, Israël en Nederland. De resultaten van Oostenrijk, Denemarken en Ierland zijn veel lager dan je zou verwachten. Zwitserland, Zweden en Finland scoren in vergelijking met België veel sterker wanneer je de bevolkingsomvang van de drie landen in aanmerking neemt.

Vlaanderen investeert veel in biowetenschappen (via VIB, FWO, IWT e.d.) en komt daarin dan ook als sterkste uit de bus. Bij een vergelijking tussen de verschillende landen kunnen we bijvoorbeeld kijken naar het percentage van het bruto nationaal product dat aan O&O wordt besteed. Voor Israël bedraagt dit bijna 5%, terwijl de meeste Europese landen ruim onder de 2% blijven met 1,8% als EU-gemiddelde. Bovendien groeien de O&O uitgaven in Israël sterk terwijl die in de Europese landen stagneren. De Israël's hebben een sterke intellectuele traditie en diverse gespecialiseerde onderzoeksinstituten.

We moeten ons hierbij natuurlijk realiseren dat het nog te vroeg is om hier trends in te zien. Dat kan pas als de ERC een aantal jaren draait. Bovendien is het beeld van de champions league in zoverre onterecht dat het om competitie tussen individuele onderzoekers gaat en niet tussen teams of landen.

Ongewenste neveneffecten

• Zwaartepuntvorming en verschraling

Men kan zich afvragen of het concurrentieprincipe wel duurzaam kwaliteitsverhogend werkt en niet tot een te sterke mate van zwaartepuntvorming en dus tot verschraling van het onderzoek leidt. De beste onderzoekers zullen naar de beste onderzoeksgroepen en universiteiten trekken en de meeste kans op ERC-financiering maken. Op langere termijn zal de voorsprong van de topcentra op de achterhoede dus steeds groter worden. In plaats van stimulerend te werken, vergroot het concurrentieprincipe de toch al aanzienlijke verschillen tussen de Europese regio's. Het uiteindelijke resultaat zal een soort monopolievorming zijn: het aantal centra met toponderzoekers zal steeds kleiner in aantal zijn, terwijl de restgroep een kwijnend bestaan leidt. De concurrentie wordt steeds kleiner en de financiering automatisch. The winner takes it all, the loser standing small.

• Nationaal niveau is aantrekkelijker

Bij de beoordeling van de ERC moeten we ook een vergelijking maken met de nationale programma's voor toponderzoekers zoals de Methusalem- en Odysseusfinanciering. Het jaarlijkse budget en de slaagkans van die programma's ligt eerder hoger dan bij de ERC. Zo bedraagt de jaarlijkse financiering voor de ERC Starting Grant 100000 à 400000 euro per jaar, niet veel meer dan de Odysseus type II beurs van 100000 à 200000 euro per jaar. Als de Advanced Grant van de ERC voor Vlaamse onderzoekers aantrekkelijk wil zijn, moet de minimale financiering 1,5 à 2 miljoen euro per jaar bedragen, een bedrag gelijk aan de maximale toelage van de Methusalem- en Odysseusprogramma's. Het blijkt echter om 100000 à 500000 euro te gaan. Als dit werkelijk het geval is, leidt dat tot de paradox dat het Europese niveau, waar de concurrentie het grootst is en de hoogste kwaliteitseisen gesteld worden, voor

toponderzoekers minder aantrekkelijk is dan het nationale niveau. We hebben het dan bij wijze van spreken niet meer over de champions league, zelfs niet over de eredivisie.

• Politieke evenwichtsoefening

De ERC wijst natuurlijk op haar beperkte budget waarvoor oorspronkelijk zo'n 12 miljard euro was uitgetrokken, maar waar na onderhandelingen met de lidstaten uiteindelijk fors op werd bespaard ondanks de unanieme steun voor de oprichting van de ERC. Bijkomende middelen hadden bijvoorbeeld uit de landbouwbegroting van de EU (maar liefst 40% van de totale EU-begroting) kunnen komen. Alleen ontbrak de politieke wil daartoe. Als gevolg van deze politieke evenwichtsoefening blijft de ontwikkeling van de Europese kenniseconomie steken in een aardappel- en een suikerbietenveld.

Peter Bakema

Team Beleidsondersteuning en Academisch Beleid

• Bijkomende informatie

Meer info over de ERC: <http://erc.europa.eu>.

Speciaal over de strategische doelstellingen en verhoopte effecten van de ERC gaat het rapport: Frontier Research: The European Challenge, European Commission, DG Research, 2005. Beschikbaar op: http://europa.eu.int/comm/research/future/basic_research/documents_en.htm.

De positie van het Europees onderzoek in de wereld komt aan bod in: Europe in the global research landscape, European Commission, DG Research, 2007.

²⁶ Zie ook elders in dit nummer: p. 30

²⁷ http://circa.europa.eu/Members/irc/rtd/ideas/library?l=/outcome_starting&vm=detailed&sb=Title (annex 2)

Gevonden: een netwerk en een *bottom up* *approach*

We schrijven 1983. De toenmalige president van Amerika, Ronald Reagan, kondigt de *Strategic Defense Initiative* aan. In Europa ontstaat meteen bezorgdheid. Een van de redenen voor deze bezorgdheid is de enorme financiering van onderzoek in de Amerikaanse industrie. Europa zou hierdoor namelijk op een definitieve achterstand gebracht kunnen worden in de technologische domeinen waaruit het defensieschild ontwikkeld zou worden.

Daarop kondigde de Europese Commissie begin 1985 plannen aan voor het opzetten van een *European Technology Community* en riep op tot een verdrievoudiging van de financieringsmogelijkheden voor een kaderprogramma voor onderzoek. De Franse president François Mitterand reageerde door een plan op tafel te leggen voor *EUREKA: a European Research Coordination Initiative*. Binnen enkele weken kreeg het plan bijval van meerdere Europese regeringsleiders. Op het zelfde moment ontstond uit een groep leidinggevende Europese IT-bedrijven (de zogenaamde *Big 12 round table*) en een twintigtal grote industriële producenten (de Gyllenhammar Group genaamd naar de toenmalige CEO van Volvo) een intentieverklaring tot samenwerking met het EUREKA-initiatief en dit nog voor er enige overeenkomst was rond regels voor deelname of financiering. Er ontstond een waterval van aankondigingen van groots opgezette pro-

jectmatige industriële samenwerkingsverbanden. Mede door de toezeggingen van financieringsmogelijkheden door de Franse en Duitse overheden waren in juli 1985 al achttien West-Europese landen bereid mee te werken aan het initiatief.

Tegen eind 1985 werd consensus bereikt over een Duits voorstel dat *bottom up approach* genoemd werd: projecten en samenwerkingsverbanden of consortia worden samengesteld door de participanten zelf. Deze staan ook in voor de financiering van het project en dit op basis van eigen middelen, de kapitaalmarkt en financiële middelen die door de partners rechtstreeks bij de eigen overheden zouden worden aangevraagd. Geen centrale financieringsrol voor EUREKA dus. EUREKA zou een netwerk worden van overheidsvertegenwoordigers die de projectpartners zouden bijstaan bij hun zoektocht naar financieringsmogelijkhe-

den voor marktgerichte projecten in de bestaande nationale en regionale financieringsprogramma's.

Uit deze periode stammen een aantal zeer grote projecten die vandaag nog hun sporen nalaten. HDTV (E! 95: 1987 – 1993, 730 miljoen euro) bijvoorbeeld, legde mee de basis van de huidige *High Definition Television* in een samenwerking tussen de grote televisie producenten en aanverwante bedrijven. In AMADEUS (E! 328: 1987 – 1993, 350 miljoen euro) ontwikkelden luchtvaartmaatschappijen het nu publiek via internet toegankelijke boekingsprogramma.

EUREKA in evolutie : het ontstaan van de EUREKA-clusters.

Het EUREKA netwerk heeft zich in de loop der jaren steeds verder uitgebreid. Een eerste aanzet in 1989 was uiteraard

het vallen van de Berlijnse muur. Hierdoor konden de Centraal- en Oost-Europese staten het lidmaatschap opnemen. Vandaag de dag omvat het leden netwerk 37 landen en de Europese Unie. Hiermee strekt het netwerk zich uit over het gehele Europese continent.

In 1990 werd ook in de EUREKA-historiek geschiedenis geschreven en dit door het opstarten van het grootste projectplatform ooit, namelijk JESSI (E! 127: Joint European Submicron Silicon Initiative). Dit project had de bedoeling om de Europese microchipindustrie toe te laten terrein te winnen in hun economische strijd met de Amerikaanse en Japanse concurrentie. Tegen het einde van het project, in 1997, hadden de leidinggevende Europese bedrijven Infineon Technologies, Philips Semiconductors en STMicroelectronics terug een plaats herwonnen in de wereldwijde top tien.

Het concept van JESSI, een breed platformproject dat aangestuurd wordt door de belangrijkste Europese bedrijven uit de sector en waarin deelprojecten worden opgezet op basis van een door de industrie opgesteld stappenplan, bleek een succesvolle formule te zijn die navolging zou krijgen. Tegen het eind van vorige eeuw waren naar dit model vier platforms actief in ICT (Informatie en Communicatie Technologie). Vanaf dan werden deze platforms omschreven met de term clusters:

- MEDEA²⁸ (Micro-Electronics Development for European Applications, 1997)

richt zich op micro-elektronica en informatietechnologie. MEDEA ontwikkelde zich later tot de opvolgers MEDEA+ (2001) en CATRENE (2007).

- ITEA²⁹ (Information Technology for European Advancement, 1998) spitste zich toe op het ondersteunen en stimuleren van competentie in softwareontwikkeling. ITEA 2 startte in 2006.
- EURIMUS³⁰ (EUREKA industrial Initiative for Microsystems, 1998) richt zich op 'Microsysteem Technologieën'. PIDEA (Packaging and Interconnection Development for European Applications, 1998) heeft betrekking op het verpakken en laten communiceren van geïntegreerde schakelingen. EURIMUS II en PIDEA + zijn in 2006 samengesmolten tot één cluster: EURIPIDES.
- CELTIC³¹ (Cooperation for a European sustained Leadership In Telecommunications) is de meest recente cluster (2004) en ontplooit activiteiten rond telecommunicatietechnieken, systemen en diensten.

EUREKA vandaag : sterk KMO georiënteerd

Het totaal financieel volume van de clusterprojecten oversteeg gaandeweg dit van de individuele projecten en bedraagt nu jaarlijks ongeveer 1 miljard euro. Dit is zowat 2/3 van de totale jaarlijkse EUREKA-portfolio. De deelprojecten van de clusters worden vooral geïnitieerd door grote bedrijven, maar bieden uitstekende kansen voor KMO's om mee met de grote spelers in een ontwikkeling te stappen.

Het programma voor de individuele projecten vertoonde in de loop van het voorbije decennium een opvallende verschuiving. Vanaf midden jaren '90 bleken het gemiddelde budget en de gemiddelde looptijd van de projecten te dalen. Dit kan een gevolg zijn van de steeds meer op korte termijn georiënteerde ontwikkelingen in de industrie. Even bepalend lijkt de factor dat steeds meer KMO's partner of organisator zijn van steeds kleinere (qua consortium, budget en looptijd) individuele EUREKA-projecten.

Het *bottom up* principe blijft in de individuele projecten het meest zuiver aanwezig. De vrije keuze in thema en partnerschap en de ervaring van het netwerk in marktgerichte projecten heeft duidelijk een bijzondere aantrekkingskracht. Deze vrijheid, de industriële en marktgerichte oriëntatie is nog steeds een unieke eigenschap van het programma en dit in contrast met de mogelijkheden in het Europees Kaderprogramma³².

Toch heeft het systeem enkele onmiskenbare nadelen. Het EUREKA-netwerk geeft weliswaar assistentie en advies en voorziet projecten na een internationale kwaliteitscontrole van een kwaliteitslabel, maar het heeft zelf geen financieringsmogelijkheden. Het kwaliteitslabel laat in vele landen toe om hogere subsidies te verkrijgen bij de eigen nationale en/of regionale steunaanvraag of om in te schrijven voor specifieke steunprogramma's. Niet alle lidstaten hebben echter even ruime steunbudgetten en bovendien wor-

Figuur 2: Totale omvang van de projectbudgetten in de periode juni 2006- juni 2007, per lidstaat en omgerekend naar % van het Bruto Nationaal Product. (Bron: Internationaal EUREKA Secretariaat)

Figuur 3: In het project SAFEFEED (E! 3934: Natural Alternatives For Antibiotics In Animal Husbandry) wordt door Nutrition Sciences in samenwerking met Nederlandse partners gezocht naar plantaardige stoffen en Effectieve Micro-organismen voor de verrijking van veevoeder en ter conservering van veevoedergrondstoffen.

Figuur 4: Het project EASY GROWN APPLES (E! 3101) levert via de samenwerking met een Tsjechische partner een significante bijdrage tot het appel-veredelingsprogramma van de Vlaamse KMO Better3fruit, meer bepaald wat betreft de creatie van nieuwe rassen met een natuurlijke resistentie tegen ziekten. De aanplant van zulke rassen zal in de toekomst leiden tot een belangrijke vermindering van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Figuur 5: In het project SMARTTOUCH (ITEA 05024) wil Alcatel-Lucent Bell samen met partners uit Finland, Frankrijk, Duitsland, Israël, Nederland, Spanje en het Verenigd Koninkrijk nieuwe, sterk gepersonaliseerde toepassingen creëren waarbij gebruik gemaakt wordt van informatie aangereikt door 'slimme' objecten in de omgeving van de gebruiker en dit zowel in de thuisomgeving, het nomadische stadsleven als voor gezondheid en welzijn. Zo zal de gebruiker bijvoorbeeld door simpelweg zijn mobiele telefoon vlakbij een parkeerautomaat, reclame- of informatiebord of fitness toestel te houden zijn parkeerplaats betalen, informatie over allerlei producten en diensten opslaan of een gepersonaliseerd trainingsprogramma starten. Meer info op www.smarttouch.org

den er, gezien het om investeringen met belastingsgeld gaat, veelal specifieke (lees lokale) valorisatie-eisen³³ gesteld. Hierdoor worden in een ruim deel van de projecten niet alle partners gefinancierd. Het is daarom van belang dat elke partner in een project een eigen valorisatieroute heeft, en het blijkt soms een heuse zoektocht te zijn naar optimale configuraties of timing van de locale (financierings)procedures.

EUREKA in Vlaanderen

België huisvest niet alleen het internationaal EUREKA Secretariaat. De naar verhouding zeer grote participatie van Belgische bedrijven plaatst ons land al jarenlang vooraan in de rij van trouwe EUREKA-deelnemers. Dit wordt goed geïllustreerd in Figuur 2, waar de totale jaarlijkse projectomvang wordt voorgesteld als omgerekend naar het aandeel in het BNP. Aangezien de deelnames in de clusterprojecten veelal gebeuren door bedrijven uit het Vlaams Gewest, en Vlaanderen ook in het programma voor individuele projecten de kroon spant, kunnen we gerust stellen dat Vlaanderen een prominente rol vervult in EUREKA.

Jaarlijks nemen Vlaamse partners deel in een vijftiengigal projecten. Dit aantal is ongeveer gelijk verdeeld tussen individuele projecten en clusterparticipaties. De Vlaamse overheidssteun, waarvoor beroep kan worden gedaan op het IWT, bedraagt jaarlijks tussen de 15 en 20 miljoen euro. De deelnames aan de clusterprojecten vormen de hoofdmoot in het steunbudget. Jaarlijks zien we in ongeveer een dozijn individuele projecten Vlaamse deelnemers en in ongeveer de helft van deze projecten krijgen de Vlaamse partners via IWT een cofinanciering (jaarlijks een totaal van 2 à 4 miljoen euro). Dit betekent dat ook

in Vlaanderen niet alle deelnemers een beroep doen op of in aanmerking komen voor overheidssteun. Dit is meestal omwille van een onvoldoende sterk valorisatieverhaal of omdat de Vlaamse partner taken uitvoert die niet ondersteunbaar zijn in het project (bijvoorbeeld minder risicodragende demonstratieactiviteiten of engineering). De cijfers tonen aan dat dit de deelname niet noodzakelijk in de weg staat. De betrokken partners mikken in deze projecten op immateriële voordelen op langere termijn via het uitbouwen van commerciële relaties of de intrede in industriële netwerken. Figuur 3 tot en met Figuur 5 illustreren een aantal lopende of net afgelopen projecten waarin Vlaamse bedrijven een prominente rol spelen. De thema's illustreren het breed toepassingsveld van EUREKA.

De toekomst van EUREKA

EUREKA is al lang niet meer het grootste programma voor Onderzoek & Ontwikkeling op internationaal gebied. Het is in het voorbije decennium ruim overschaduwd geworden door het Kaderprogramma³⁴, maar het blijft wel zijn unieke karakteristieken behouden. In het steeds complexer wordende aanbod (ook van nieuwe programma's zoals de *Joint Technology Initiatives* of programma's op basis van Artikel 169³⁵) probeert het netwerk zijn historiek van *bottom up approach*, flexibiliteit en reactievermogen aan te houden.

Recent werd een derde poot in het EUREKA-netwerk, EUROSTARS³⁵, opgezet in samenwerking met en cofinanciering van de Europese Commissie. EUROSTARS-projecten worden nog steeds door de lidstaten gefinancierd, maar de steunaanvraag wordt met hulp van de lidstaten centraal geëvalueerd. EUROSTARS kan

vandaag nog beschouwd worden als een experimenteel programma: het heeft een beperkte doelgroep (onderzoeksintensieve KMO's) en budget. Het jaarlijkse budget bedraagt ongeveer 50 miljoen euro vanwege de lidstaten en 15 miljoen euro vanwege de Europese Commissie via het Kaderprogramma).

Het is nu afwachten of EUREKA zijn voortrekkersrol opnieuw kan waarmaken. Ondertussen staat het netwerk blijvend klaar voor advies aan geïnteresseerde bedrijven.

Danny Van Steenkiste
EUREKA-contact voor het Vlaams Gewest
Instituut voor de aanmoediging van
Innovatie door Wetenschap en
Technologie in Vlaanderen (IWT)

Meer info op:
<http://www.iwt.be/>
<http://www.eureka.be>

28 <http://www.medeaplus.org/>

29 <http://www.itea-office.org/>

30 <http://www.euripides-eureka.eu/>

31 <http://www.celtic-initiative.org/>

32 Zie ook elders in dit nummer: p. 30.

33 De projecten worden verondersteld aantoonbaar in eigen land of regio in positieve economische effecten te resulteren (of ervan aan de basis te liggen).

34 Zie ook elders in dit nummer: p. 30

35 <http://www.eurostars-eureka.eu/>

Een nieuwe era in het Europese onderzoeksbeleid

Waarom is er nood aan een ERA (European Research Area)? Door het creëren van een Europese onderzoeksruimte (ERA) zal er meer complementair en minder overlappend onderzoek gebeuren waardoor we een betere aanwending van de middelen krijgen. Op die manier zal de efficiëntie verhogen en zal kennisvalorisatie en het op de markt brengen van nieuwe producten in de hand gewerkt worden. Een grotere informatie-uitwisseling en coördinatie van ondersteuning van onderzoeksactiviteiten wordt beoogd. De competitie op Europees niveau brengen, zal leiden tot een groter streven naar excellentie. Het einddoel is het versterken van het Europees onderzoek en dit voornamelijk ten opzichte van Amerika en later ook China.

In het vorige kaderprogramma³⁶ lanceerde de toenmalige Europees commissaris Philippe Busquin het concept van de ERA-netten. Deze vormen een netwerk waarin de onderzoeksfinanciers mogelijke partners voor samenwerking in onderzoek inventariseren alsook welke onderzoekerreinen in aanmerking komen. Hiervoor wordt informatie van bestaande programma's en activiteiten uitgewisseld en de beste praktijkvoorbeelden geïdentificeerd. In veel gevallen leidt de inventarisatie ook effectief tot de ontwikkeling van een gezamenlijk onderzoeksprogramma met een gezamenlijk budget uit nationale bronnen. Binnen verschillende ERA-NET-projecten worden, in het kader van het uittesten van gemeenschappelijke activiteiten, oproepen tot voorstellen gepubliceerd. Deze oproepen worden gefinancierd met nationale (regionale) onderzoeksgelden en zijn geen onderdeel van het Europese Kaderprogramma. Ze staan open voor onderzoeksploegen, -instellingen en/of bedrijven. Zo heeft het IWT meegewerkt aan dergelijke oproepen binnen de projecten CORNET, ERA-SME, Etranet, MATERA en MNT. Het Departement EWI is betrokken bij de coördinatie van PV ERA-net (photovoltaïcs), HY-CO ERA-net (Waterstof- en brandstofcellen), MARINERA (marine wetenschappen), PLANT GENOMICS (zie het kaderstuk) en VISION. Dit laatste netwerk sluit inhoudelijk nauw aan bij de eigen opdracht van het Departement

EWI. Binnen PV ERA-net en HY-CO ERA-net lopen voor het ogenblik oproepen voor samenwerkingsprojecten waaraan Vlaamse onderzoeksgroepen willen meewerken. Er wordt gezocht naar financieringsmogelijkheden binnen het bestaande financieringsinstrumentarium van IWT om hieraan te kunnen deelnemen.

Vanuit Vlaanderen werden twaalf projectvoorstellen ingediend in oproep A waarvan na een eerste evaluatieronde vijf consortia (op een totaal van 44) uitgenodigd werden om een volledig projectvoorstel in te dienen. Na een tweede peer review procedure werden uiteindelijk 2 projecten (ex aequo) met een Vlaamse deelname verkozen. De gezamenlijke bijdrage van EWI en VIB (150000 euro elk) liet toe beide projecten te financieren voor een periode van drie jaar. Ter vergelijking, in totaal werden 15 projecten in oproep A gefinancierd. Oproep B was op dat ogenblik niet relevant voor Vlaanderen.

ERA-PG lanceerde recent een tweede oproep voor samenwerkingsprojecten. Hoewel Vlaamse onderzoekers hun interesse hebben

laten blijken om hieraan te kunnen deelnemen en Europese partners vragende partij waren om met Vlaamse onderzoeksgroepen samen te werken, zijn er op dit ogenblik geen extra financieringsmiddelen beschikbaar gesteld. Participatie kan dus enkel op basis van financiering via de reguliere Vlaamse steunmechanismen.

Vanuit Vlaanderen wordt met enthousiasme aan verschillende ERA-netten (20 van de in totaal 80 lopende ERA-netten) deelgenomen door EWI, IWT en FWO. Elk van hen hebben hun specifieke focus op een aspect van het onderzoek, hetzij bij te dragen aan betere beleidsoplossingen, hetzij innovatie in Vlaanderen, hetzij het faciliteren van fundamenteel onderzoek. Op dit vlak is Vlaanderen zeker niet provincialistisch bezig en is het voldoende Europees ingesteld.

*Kathleen D'Hondt
Team Beleidsondersteuning en
Academisch Beleid
Peter Spyns
Studiedienst en Prospectief beleid*

ERA-NET Plant Genomics (ERA-PG), concentreert zich op plantgenomica en geldt als één van de meest efficiënte en succesvolle ERA-netten. Inderdaad werd binnen ERA-PG na de informatiefase vrij snel doorgedaan met het lanceren van een oproep voor Europese samenwerkingsprojecten. In de eerste oproep konden zowel academische samenwerkingsprojecten (oproep A), als projecten met publiek-privaat karakter (oproep B) ingediend worden. In totaal werd meer dan 35 miljoen euro nationaal onderzoeksgeld gemobiliseerd voor Europese onderzoeksverbanden in het domein van plantgenomica in onderwerpen die binnen het kaderprogramma niet aan bod komen.

De Amerikaanse onderzoeker Henry Chesbrough³⁸ was de eerste om het fenomeen van 'open innovatie' te benoemen en wetenschappelijk te onderzoeken. Eigenlijk is dit niets nieuws. Een mooi voorbeeld van Vlaamse open innovatie is de diepvriesgroente-industrie rond Roeselare en Ardoos. In de loop der jaren optimaliseerden de groentetelers hun productieproces (procesinnovatie) waarbij ze specifieke eisen oplegden aan de lokale machinebouwers van bijvoorbeeld koel- en diepvriesinstallaties. Zij verwierven hierdoor een nieuwe expertise wat hen toeliet hun aanbod te innoveren (productinnovatie) en nieuwe, wereldwijde markten aan te boren zowel in de groentesector als in nieuwe aanverwante markten (marktinnovatie). Deze win-winsituatie kon alleen maar tot stand komen door kennisuitwisseling en onderling vertrouwen (in enkele gevallen bezegeld door huwelijken binnen de families van telers³⁹). Deze bedrijven hebben zich sinds enkele jaren ook effectief gegroepeerd onder de vorm van een competentiepool⁴⁰ onder de naam 'Flanders Food'⁴¹. Deze sector staat in voor ongeveer 46% van alle Europese export van diepvriesgroenten en is een netto-exporteur, wat aantoont dat deze sector een competitief voordeel heeft t.o.v. buitenlandse concurrenten⁴². Dit competitief voordeel werd verworven door het toepassen van 'open innovatie'.

Met de blik vooruit: het ERA-net VISION

Met dit ERA-net (over gemeenschappelijke kennisplatformen voor een duurzaam innovatiebeleid³⁷) wil EWI de eigen kennis vergroten om haar beleidsvoorbereidende taken m.b.t. het Vlaams innovatiebeleid op wetenschappelijk verantwoorde wijze te onderbouwen. Concreet betekent dit dat EWI de resultaten uit studies, uitgeschreven en gefinancierd samen met de andere landen/partners (twaalf partners uit tien landen) in het VISION-netwerk, in de Vlaamse innovatiepraktijk wil omzetten. Vorig jaar werden in augustus vier projecten, waarvan twee met Vlaamse onderzoeksgroepen, goedgekeurd door de VISION-partners. Gezamenlijk werd een budget van een kleine 600000 euro ter beschikking gesteld. In de loop van dit jaar zal een groter budget ter beschikking gesteld worden voor een nieuwe oproep.

Drie van de vier projecten gaan na op welke manier de overheid open innovatie kan stimuleren. De term 'open innovatie' duidt op een nieuwe vorm van samenwerking tussen

VISION ERA-NET

SHARED KNOWLEDGE BASES FOR SUSTAINABLE INNOVATION POLICIES

(in vele gevallen concurrerende) bedrijven op het vlak van onderzoek en innovatie. De kosten voor onderzoek en innovatie lopen immers te hoog op voor één bedrijf om deze nog alleen te kunnen dragen. Open innovatie kan een belangrijke hefboom zijn om bedrijven een competitief voordeel te laten verwerven. Het is dan ook zaak dat de overheid dergelijke vorm van samenwerken ondersteunt, waarbij rekening moet gehouden worden met de eigenheid van de verschillende sectoren. Open innovatie kent ook verschillende verschijningsvormen. Er is het klassieke voorbeeld van surfers die hun eigen surfplank ontwikkelden ('democratische innovatie'). Er zijn de grote multinationals

die investeren in allerlei kleine bedrijven en start-ups die eventueel later volledig overgenomen worden (een vorm van investeringsbeleid met risicospreiding). Daarnaast zijn er ook de 'bedrijfsecosystemen' waarbij grote en kleine bedrijven elkaar aanvullen en met elkaar samenwerken, elk vanuit hun eigenheid en expertise. Hierbij geldt Nokia als het voorbeeld. De overheid zou met specifieke maatregelen deze verschillende vormen kunnen faciliteren. Om een dergelijke ondersteuning niet blindelings en op louter intuïtieve wijze op te zetten, werd in het kader van het VISION ERA-net een onderzoeksoproep uitgeschreven. Eén project legt zich toe op het definiëren en bestuderen van nieuwe kengetallen en

indicatoren om graden van (succesvolle) open innovatie te meten. Een tweede distilleert kenmerken van open innovatie uit praktijkgevallen en stelt 'voorbeeldgebruiken' (best practices) op. Het idee is om met overheidshulp bedrijven aan te zetten om deze voorbeelden over te nemen. Een derde project past (en verfijnt) het theoretische model van Chesbrough toe op de manieren waarop een overheid het best kan interveniëren om open innovatie te stimuleren. Chesbrough zelf is betrokken bij dit laatste project. De resultaten werden onlangs voorgesteld tijdens een symposium te Stockholm⁴³.

Het Departement EWI wil op de ingeslagen weg van het VISION ERA-net verder gaan. Een nieuwe projectoproep zal later opengesteld worden waarbij deze keer een groter bedrag aan projectfinanciering beschikbaar zal zijn. Ook wordt binnen het consortium nagedacht over hoe deze vorm van supranationale samenwerking te bestendigen. Het past in ieder geval binnen de opdracht van EWI om op wetenschappelijk verantwoorde wijze het beleid voor te bereiden en te evalueren. Op- en uitbouwen van strategische intelligentie hierover is essentieel om deze doelstellingen waar te maken. En laat dit net ook de wens van de andere deelnemende landen zijn. Tenslotte verhoogt hiermee de internationale uitstraling en verbondenheid van het departement en het Vlaamse beleid. Op dit punt scoort het beleidsdomein minder goed in internationale vergelijkingen zoals de Inno Trendchart⁴⁴. De beperkte internationale dimensie van het Vlaams innovatie-instrumentarium als geheel was ook een punt van kritiek in het rapport Soete⁴⁵. Leren van elkaar in een internationale context, met name van de andere VISION-partners, zal ongetwijfeld hieraan verhelpen. Wordt vervolgd.

*Peter Spyns
Studiedienst en Prospectief beleid*

Het FWO in de ERA-NET-actie

Het FWO ondersteunt fundamenteel onderzoek op initiatief van de onderzoekers en evalueert op basis van wetenschappelijke kwaliteit. Het FWO stelt in geen enkele van zijn acties prioriteiten op gebied van disciplines of thema's, in tegenstelling tot sommige ERA-NET-programma's.

Zo de samenwerking beperkt blijft tot overleg en coördinatie tussen onderzoeksraden en er geen onderzoeksgeld mee gemoeid is, wordt door het FWO aangesloten voor zover er een duidelijke toegevoegde waarde blijkt voor het Vlaamse onderzoeksbestedel. Dit kan eventueel een eerste fase zijn voor een actie die wel onderzoeksgeld nodig heeft. Voorbeelden van dergelijke samenwerking zijn op dit ogenblik ondermeer de ERA-NET-programma's Chemistry, Humanities, Life-KIT en Aspera. In het geval dat wel onderzoeksgeld voor een gezamenlijke oproep nodig is, is in de eerste plaats de interesse van de Vlaamse onderzoekswereld belangrijk. De onderzoekers moeten immers het initiatief nemen om in te gaan op eventuele toekomstige oproepen.

De procedure die het FWO hanteert, is gestoeld op de EUROCORES-procedures van de European Science Foundation (ESF⁴⁶), een actie die model stond voor de ERA-NET-actie van de EC. Essentieel is dat de evaluatie en selectie op Europees niveau gebeurt, maar dat het FWO het beheer van zijn eigen budget in handen houdt. Dit houdt in dat in principe één Vlaams deelproject wordt gesteund van een van de best gerangschikte aanvragen, steunend op de internationale peer review en prioriteit. In sommige ERA-NET-acties wordt deze werkwijze gevolgd door alle deelnemende instanties. Dit is het geval voor het European Polar Consortium dat eerstdaags een oproep tot kandidaten lanceert.

Andere ERA-NET-acties werken echter met gemeenschappelijke financiering (de

zogenaamde 'common-pot'). Deelnemende financieringsinstanties engageren zich voor een bepaald bedrag in het ERA-NET. Nadien wordt de oproep gelanceerd en worden projecten toegekend in functie van de beschikbare financiering waarbij de herkomst van de financiering geen rol meer speelt. Grotere partners hebben hierin een duidelijk voordeel. Het FWO wil er echter op toezien dat Vlaams geld onderzoek ondersteunt dat in Vlaanderen uitgevoerd wordt, zoals werd bepaald in de beheersovereenkomst met de Vlaamse Gemeenschap.

Het FWO kan echter ook in een dergelijk type ERA-NET stappen als geassocieerd partner. Daardoor neemt het FWO niet deel aan de common-pot, maar wel aan de oproep. Het FWO staat dan in voor de financiering van in principe één Vlaams deelproject van een top-gerangschikt samenwerkingsproject dat goedgekeurd wordt. Met deze strategie vermijdt het FWO dat onderzoeksbudgetten, die klein zijn in vergelijking met de budgetten van de ons omringende grotere buurlanden, naar het buitenland vloeien zonder dat het onderzoek in Vlaanderen daar baat bij ondervindt. Tegelijk krijgen de Vlaamse onderzoekers op die manier de mogelijkheid om een project in te dienen via een ERA-NET en kan hun project genieten van de door de EC gesteunde programmanetwerking en de inschakeling in internationale verbanden.

Tenslotte kan een onderzoeksploeg zich met de gewone FWO-projecten inschakelen in om het even welk interessant samenwerkingsverband dat een meerwaarde biedt.

*Jan De Beule
Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen*

36 Zie ook elders in dit nummer: p. 30

37 shared knowledge bases for sustainable innovation policies (<http://www.visioneranet.org>).

38 <http://www.haas.berkeley.edu/faculty/chesbrough.html>

39 W. Vanhaverbeke en J. Larosse, "Flanders Vegetable Valley": De Vlaamse diepvriesgroentesector als voorbeeld van een clusteranalyse, IWT Studie 52, Brussel, p. 19

40 Een competentiepool wil voor een bepaald domein een brugfunctie realiseren tussen onderzoek en praktijk, tussen overheid, onderzoek en industrie, tussen economisch beleid en technologisch innovatiebeleid. Naast onderzoek kunnen ook technologiewacht- en disseminatieactiviteiten gezamenlijk georganiseerd worden.

41 www.flandersfood.com

42 W. Vanhaverbeke en J. Larosse, "Flanders Vegetable Valley": De Vlaamse diepvriesgroentesector als voorbeeld van een clusteranalyse, IWT Studie 52, Brussel, p. 13

43 Meer daarover in een volgend EWI-Reviewnummer.

44 <http://www.proinno-europe.eu/trendchart>; zie ook elders in dit nummer: p. 14

45 L. Soete (ed.), (2007), Eindrapport expertgroep voor de doorlichting van het Vlaams Innovatie-instrumentarium, 68 p., Maastricht

46 De European Science Foundation (ESF), als onafhankelijke netwerkorganisatie opgericht in 1974, promoot wetenschap in Europa en bevordert wetenschappelijke samenwerking tussen haar 77 leden; onderzoeksorganisaties uit 30 verschillende Europese landen. Haar activiteiten bestaan onder meer uit de beoordeling van onderzoeksvoorstellen, de publicatie van papers, de organisatie van workshops, conferenties en symposia. Een van haar langstlopende en best gekende samenwerkingsprogramma's is het COST-programma (European Cooperation in the Field of Scientific and Technological Research).

Het Europese cohesiebeleid: samen groeien

Met het cohesiebeleid wil de Europese Unie de onderlinge economische verschillen tussen regio's verkleinen en de economische structuur binnen de Unie verbeteren. Let op het woord *regio's*: subsidies gaan dus ook naar armere gebieden in rijke landen van de EU, bijvoorbeeld voor de herstructurering van oude industriegebieden, scholing en transnationale samenwerking.

Ontstaan en evolutie

In 1957 wijzen de ondertekenaars van het Verdrag van Rome in de preambule al op de noodzaak om 'de eenheid hunner volkshuishoudingen te versterken en de harmonische ontwikkeling daarvan te bevorderen door het verschil in niveau tussen de onderscheidene gebieden en de achterstand van de minder begunstigde gebieden te verminderen'. Achtereenvolgens worden daartoe het Europees Sociaal Fonds (ESF), het Europese Oriëntatiefonds voor de landbouw (EOGFL) en het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO⁴⁷) opgericht.

Met de Europese Akte wordt in 1986 de basis gelegd van een echt cohesiebeleid ter versterking van de economische en sociale samenhang. Dit moet de negatieve gevolgen van de eenmaking van de markt voor de minst begunstigde lidstaten compenseren en het verschil tussen de onderscheiden regio's verder verkleinen. Voordien konden een aantal regio's immers gemakkelijk protectionistische maatregelen treffen om bepaalde sectoren af te schermen en deze zo rendabel te houden. Dat kan nu minder en minder. Maar er worden wel bijkomende middelen voorzien om sociaaleconomische drama's te voorkomen.

In het verdrag van de Europese Unie, dat in 1993 in werking treedt, wordt de cohesie samen met de Economische en Monetaire Unie en de interne markt, als één van de hoofddoelstellingen van de Unie bevestigd. Er wordt ook voorzien in de oprichting van een Cohesiefonds dat milieu- en vervoersprojecten in de minst welvarende lidstaten steunt. Vanaf dan gaat ongeveer een derde van de Gemeenschapsbegroting naar het cohesiebeleid. De structuurfondsen worden aangevuld met een nieuw instrument: het Financieringsinstrument voor de Oriëntatie van de Visserij (FIOV).

Budget cohesiebeleid 2008: 46,9 miljard euro

Volledig volgens het principe van de subsidiariteit, wordt er bij de uitgavenbesluiten steeds bekeken of een euro beter door de EU of door de nationale regeringen wordt uitgegeven. Het EU-budget voor 2008 bedraagt daarom 'slechts' 129,1 miljard euro of 1% van de totale rijkdom van de EU voor het jaar 2008. Daarvan is 46,9 miljard euro (36,3% van het totale budget en dus ongeveer 0,363% van de totale rijkdom) beschikbaar voor het cohesiebeleid.

Structuur- en cohesiefondsen

Met structuurfondsen (90% van de middelen van het cohesiebeleid) worden uiteenlopende projecten gefinancierd die kunnen bijdragen aan structuurversterking, zoals aanleg van infrastructuur, een deel van de plattelandsontwikkeling en werkgelegenheidsbevordering. Ze zijn beschikbaar voor de EU-regio's waarvan het BBP per capita lager is dan 75% van het EU-gemiddelde en voorlopig nog voor enkele regio's waarbij dat vóór de toetreding van de twaalf nieuwe lidstaten het geval was.

Het cohesiefonds (10% van de middelen van het cohesiebeleid) is beschikbaar voor EU-lidstaten waarvan het BBP per capita lager is dan 90 procent van het EU-gemiddelde en voor een aantal ultraperifere regio's. De landen die voor het cohesiefonds in aanmerking komen zijn Spanje, Portugal, Griekenland en de twaalf nieuwe lidstaten. Uit het fonds kunnen financiële bijdragen worden verleend voor projecten op het gebied van milieu (voornamelijk waterprojecten) en vervoersinfrastructuur. Daarnaast kunnen ook voorbereidende studies en technische ondersteuningsmaatregelen worden gefinancierd.

Beleidsmatig vallen de structuur- en cohesiefondsen onder de verantwoordelijkheid van het Directoraat-Generaal Regionaal Beleid. De uitvoering is echter sterk gedecentraliseerd. Dit houdt in dat de vormgeving en uitvoering van de projecten de taak zijn van nationale, regionale en lokale autoriteiten in de ontvangende landen. Daar waar de structuurfondsen vooral regionaal ingezet worden, opereert het cohesiefonds juist op nationaal niveau. De hoogte van de bijstand bedraagt 80 tot 85 procent van de openbare uitgaven aan het project. In beginsel moet het gaan om projecten die minstens tien miljoen euro kosten.

Aanpassingen binnen een uitgebreide Unie

Met de recente toetreding van tien nieuwe lidstaten in 2004 en nog eens twee in 2007, is een grondige aanpassing van het cohesiebeleid (na landbouw Europa's grootste uitgavenkost) onvermijdelijk geworden. Mechanismen en prioriteiten worden aangepast aan de komst van meer en armere regio's binnen de EU. Tijdens de eerste jaren van het nieuwe millennium wordt de toetreding voorbereid en op 6 oktober 2006 keurt de Raad de 'Communautaire strategische richtsnoeren voor cohesie' goed, die de grondslag vormen voor het nieuwe cohesiebeleid.

Een aantal mechanismen moet er voor zorgen dat de economische schok van de plotse, grote toetredingsgolf het hele systeem niet dereguleert en dat het betaalbaar en werkbaar blijft. Daarom worden een aantal

toetredingsprogramma's opgesteld. Ook duurzame ontwikkeling en de doelstellingen van de Lissabonstrategie, die de competitiviteit en innovatie benadrukt, krijgen in het vernieuwde cohesiebeleid extra aandacht.

Bovendien ligt de focus sinds de hervorming op structurele maatregelen die meer op de strategische richtsnoeren van de EU zijn gericht, meer toegespitst zijn op minst begunstigde regio's en kleinschaliger en eenvoudiger zijn. Opvallend is dat voor de periode 2007-2013 relatief gezien een veel groter budget is toegewezen (347,41 miljard euro) aan regionale ontwikkeling dan in de periode 2000-2006 (234,71 miljard euro). Dat betekent dat regio's decentraal beschikking hebben over meer fondsen en zo beter tegemoet kunnen komen aan lokale noden.

Hoewel concurrentievermogen, werkgelegenheid en duurzame ontwikkeling dus een belangrijker aandeel krijgen in het cohesiebeleid, gaat de overgrote meerderheid van de middelen nog steeds naar convergentie, wat toch de oorspronkelijke bedoeling van het cohesiebeleid is.

Sommigen vreesden dat er na de toetreding van de nieuwe lidstaten met een BBP dat veel lager is dan het EU-gemiddelde niets meer zou overblijven voor de andere lidstaten. Werd die vrees bewaarheid? Voor de periode 2007-2013 en wat onze regio betreft alvast niet. Vlaanderen ontvangt ongeveer 670 miljoen euro uit de Structuurfondsen (in prijzen van 2004). 469 miljoen euro hiervan zal besteed worden aan ESF-projecten. Circa 201 miljoen euro werd opzij gezet voor de ondersteuning van EFRO-projecten. Ter vergelijking: voor de vorige programmeerperiode ontving Vlaanderen een bedrag van ruim 627 miljoen euro. De te verdelen taart is weliswaar gegroeid met meer dan een miljard euro.

Structuurfondsen beogen dus solidariteit binnen de grenzen van de Unie, waarbij tijdens de hervorming wel rekening wordt gehouden met het recent sterk veranderde landschap na de recente toetredingen.

Mieke Houwen
Team Ondernemerschap,
Wetenschapspopularisering en
Internationale samenwerking

EFRO in Vlaanderen

Binnen de Europese Unie bestaan er grote verschillen op het gebied van economische en sociale ontwikkeling. Om deze ongelijkheden tussen haar lidstaten weg te kunnen werken, richtte de Europese Unie in 1975 een aantal Europese Structuurfondsen op. Het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) is één van die fondsen en beoogt door middel van financiële ondersteuning drie doelstellingen:

Doelstelling 1: Convergentie

Lidstaten en regio's waar het gemiddeld inkomen minder dan 75% bedraagt van het Europese gemiddelde en dus beschouwd worden als lidstaten en regio's met een sociaaleconomische ontwikkelingsachterstand krijgen een ondersteuningspakket aangereikt. Vlaanderen komt hiervoor niet in aanmerking.

Doelstelling 2: Regionaal Concurrentievermogen en Werkgelegenheid

Ook programma's voor de versterking van het concurrentievermogen en voor de bevordering van de werkgelegenheid van lidstaten en regio's die niet onder de EFRO-doelstelling 1 vallen, krijgen Europese steun. Vlaanderen ontvangt voor de periode 2007-2013 een ondersteuningspakket van ruim 200 miljoen euro.

Doelstelling 3: Territoriale samenwerking (ook Interreg IV genoemd)

Projecten ter bevordering van een duurzame geïntegreerde Europese territoriale ontwikkeling, de Europese interregionale samenwerking en de uitwisseling van ervaringen ter zake kunnen eveneens rekenen op een financiële injectie.

Vlaamse accenten binnen de EFRO-doelstellingen

Vier **doelstelling-2**-prioriteiten werden geformuleerd, elk goed voor één vierde van het budget:

1. Kenniseconomie en Innovatie

Een eerste prioriteit is het stimuleren van de kenniseconomie en de kennistransfer alsook het valoriseren van kennis en innovatie in economische activiteiten en maatschappelijke toepassingen. Concrete aandachtspunten binnen deze prioriteit zijn sensibilisering, begeleiding, bevordering van samenwerking, stimuleren van internationalisering, innovatie van plattelands economie en vernieuwende kennisvalorisatie (bijvoorbeeld op het vlak van de ecologische innovatie, het ICT gebruik of de kwaliteitszorg).

2. Ondernemerschap

Een tweede prioriteit is het bevorderen van het Vlaamse ondernemerschap in de meest brede zin en dit met het oog op het creëren van werkgelegenheid en economische groei. Binnen deze prioriteit gaat er vooral aandacht naar het stimuleren van de ondernemerszin en ondernemersvaardigheden, het creëren van een faciliterend start-, groei- en overnamekader en het stimuleren van internationaal ondernemen.

3. Ruimtelijk-Economische Omgevingsfactoren

Een derde prioriteit omvat het verbeteren van de aantrekkelijkheid van Vlaamse steden en regio's voor bedrijven om er zich te vestigen. Het duurzaam opwaarderen van de ruimtelijk-economische omgevingsfactoren is hierbij het middel. Deze prioriteit mikt op:

- het realiseren van een duurzame versterking van de economische poorten en internationale multimodale bereikbaarheid (o.m. hinterlandontsluitingen van havens en luchthavens via spoor en waterwegen, versterking logistieke dienstverlening...);
- het aanbieden van kwaliteitsvolle huisvestingsmogelijkheden voor bedrijven (voornamelijk gericht op de revitalisering van verouderde bedrijventerreinen en brownfields, parkmanagement en managementondersteuning in bedrijfsverzamelgebouwen);
- het creëren van Vlaamse en subregionale hefboomprojecten (o.m. strategische bedrijvent centra en bedrijventerreinen, streekpactprojecten...);
- het optimaal benutten van het potentieel om economische concentraties te verduurzamen (bijvoorbeeld het bevorderen van milieucusters, rationeel energiegebruik, hernieuwbare energie, samenwerking op vlak van bedrijfsafval, waterbeheer...).

4. Stedelijke Ontwikkeling

De vierde prioriteit behelst het versterken van de attractiviteit van het ondernemen en de innovatie in de steden door stedelijke ontwikkelingsprojecten te ondersteunen. Er wordt gemikt op geïntegreerde stedelijke ontwikkelingsprojecten in de dertien Vlaamse centrumsteden en het Vlaams stedelijk gebied rond Brussel en op kleinschalige buurt- en wijkprojecten in zowel Antwerpen als Gent.

Met de Doelstelling 3 (of Interreg IV)-programma's beoogt Vlaanderen samenwerking rond innovatie en onder-

nemerschap, transport en mobiliteit en duurzame economische ontwikkeling. Deze programma's zijn georganiseerd volgens geografisch samenhangende gebieden gekoppeld aan een eigen operationeel (meerjaren)programma. Vlaanderen participeert in vier grensoverschrijdende programma's, twee transnationale programma's en drie interregionale programma's.

Het Agentschap Economie: het unieke EFRO-loket

Voor het beheer van de doelstelling-2-subsidie heeft de Vlaamse regering een structuur uitgewerkt met één programma voor heel Vlaanderen. Het Agentschap Economie is aangeduid als centrale verantwoordelijke en zal alle projectaanvragen via een elektronisch loket behandelen. Bovendien zullen er bij de provinciebesturen en in de steden Antwerpen en Gent contactpunten zijn die de promotoren van projecten mee begeleiden. Het agentschap is eveneens verantwoordelijk voor het beheer (m.i.v. selectie en opvolging) van de Interreg IV alias doelstelling-3-projecten.

De EFRO-subsidies zijn hoofdzakelijk bedoeld voor projecten van publieke actoren en intermediairen. Privé-actoren komen ook in aanmerking, maar de reglementering over staatssteun is op hen van toepassing. De projectleiders dienen de projectvoorstellen in via het uniek elektronisch loket (te bereiken via de website www.efro.be). Informatie omtrent de verschillende doelstellingen, prioriteiten en oproepen is daar te vinden.

Projectindieners krijgen 40% (doelstelling-2) dan wel 50% (doelstelling-3) van hun kosten terugbetaald door EFRO-middelen. Het Agentschap Economie kan optreden als bijkomende financierder van projecten met een economische finaliteit. Ook andere overheden kunnen medefinancierder zijn. Voor doelstelling-2-projecten van de indiener wordt een eigen inbreng van minimaal 15% verwacht.

André Van Haver
Agentschap Economie

47 Zie ook elders in dit nummer: p. 28

48 Verwaarloosde of onderbenutte gronden die zodanig zijn aangetast dat een eventueel hergebruik ervan enkel kan na het nemen van structurele maatregelen, zoals het saneren van de bodem.

49 Een streekpact vormt het kader voor een streekgericht werkgelegenheids- en economisch beleid. Het omvat een probleemanalyse, een lange termijnvisie over de sociaaleconomische ontwikkeling van de plaatselijke regio, evenals een uitvoeringsplan onderschreven door vertegenwoordigers van werkgevers, werknemers, gemeentebesturen en provinciebestuur.

Alle programma's leiden naar Lissabon

Tegen 2010 is de *economische* pijler van de Lissabonstrategie van de EU de meest competitieve en dynamische kenniseconomie ter wereld te maken. Tegelijkertijd steunt de Lissabonstrategie ook op een *sociale* pijler (de instandhouding en de verbetering van het Europese sociale welvaartsmodel) en een *ecologische* pijler (duurzame groei).

Een belangrijk instrument dat door het Directoraat-Generaal Onderzoek van de Europese Commissie wordt ingezet om de Lissabondoelstellingen te behalen, is het *Kaderprogramma voor Onderzoek, Technologische Ontwikkeling en Demonstratie*. Het huidige *Zevende Kaderprogramma* (7KP) heeft tot doel de verdere uitbouw en versterking van de *Europese Onderzoeksruiimte*⁵⁰ met het oog op de realisatie van een Europese kennismaatschappij. Daarnaast werd door het Directoraat-Generaal Ondernemingen en Industrie ook nog een specifiek kaderprogramma opgestart waarin de KMO's (die de ruggengraat van de Europese economie vormen) en het concurrentievermogen centraal staan: *het Kaderprogramma voor Concurrentievermogen en Innovatie* (KCI). Het KCI biedt een coherente, op synergie gerichte afstemming tussen het industriële, het KMO- en het innovatiebeleid en de beleidsinstrumenten om bureaucratische barrières weg te werken en een interne markt tot stand te brengen. Hieronder worden de doelstellingen, activiteiten en onderlinge complementariteit van beide kaderprogramma's beschreven.

Het Zevende Kaderprogramma voor Onderzoek, Technologische Ontwikkeling en Demonstratie (7KP)

Dit programma (2007 – 2013) heeft tot doel de wetenschappelijke en technologische grondslagen van de Europese industrie te versterken, de ontwikkeling van de internationale concurrentiepositie van de EU te bevorderen en tegemoet te komen aan de onderzoeksbehoeften van andere beleidsdomeinen van de EU. Het programma steunt onderzoek en technologische ontwikkeling in geselecteerde prioritaire gebieden met als doel de EU tot wereldleider te maken of haar positie in deze gebieden in elk geval te vrijwaren. 7KP is inhoudelijk en budgettair op volgende manier opgebouwd:

7KP bestaat in feite uit twee afzonderlijke programma's: het *EU Zevende Kaderprogramma voor Onderzoek, Technologische Ontwikkeling en Demonstratie* en het *EURATOM Zevende Kaderprogramma voor Onderzoek en Opleiding in de Nucleaire Sector*. Het totaalbudget voor het EU Zevende Kaderprogramma voor de volgende zeven jaar bedraagt 50,52 miljard euro, terwijl voor het EURATOM Zevende Kaderprogramma de komende vijf jaar 2,75 miljard euro beschikbaar wordt gesteld (zie Figuur 6). Dat is, uitgaande van de huidige prijzen, een globale toename met 63% ten opzichte van het Zesde Kaderprogramma.

a) Het EU Zevende Kaderprogramma
Het EU Zevende Kaderprogramma (EU 7KP) bestaat uit vier deelprogramma's: *Samenwerking*, *Ideeën*, *Mensen* en *Capaciteit*. Daarnaast wordt ook een specifiek niet-nucleair programma uitgevoerd door

het *Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek*⁵². Als aanvulling op het door de EU gevoerde beleid biedt het vooral technische steun in verband met milieubescherming, veiligheid en beveiliging van de burgers en duurzame ontwikkeling. Hieronder worden de vier deelprogramma's van het eigenlijke EU Zevende Kaderprogramma kort overlopen.

Het budgettaire zwaartepunt ligt op het deelprogramma **Samenwerking** (budget: 32,37 miljard euro). Binnen dit deelprogramma wordt onderzoekssteun verleend aan internationale samenwerkingsprojecten die verspreid zijn over de hele Europese Unie en daarbuiten. Het programma is gericht op het stimuleren van kennis- en technologieontwikkeling binnen tien thematische onderzoeksgebieden. Deze worden als prioritair en essentieel beschouwd om een antwoord te kunnen bieden op de (Europese) uitdagingen op het vlak van gezondheid, maatschappij, economie, industrie en ecologie. Het gaat om (i) Gezondheid, (ii) Voedsel, landbouw en biotechnologie, (iii) Informatie- en communicatietechnologieën (ICT), (iv) Nanowetenschappen en –technologieën, materialen en nieuwe productietechnologieën, (v) Energie, (vi) Milieu (m.i.v. klimaatverandering), (vii) Transport (m.i.v. luchtvaart), (viii) Socio-economische wetenschappen en geesteswetenschappen, (ix) Ruimtevaart, en (x) Veiligheid.

Het deelprogramma **Ideeën** (budget: 7,46 miljard euro), dat wordt uitgevoerd door de *Europese Onderzoeksraad* (European Research Council - ERC⁵³), is gericht op het stimuleren van het Europese concurrentievermogen door wetenschappelijke excellentie. Doelen zijn de meest getalenteerde wetenschappers aan te trekken en te behouden, risicovol onderzoek met een hoge impact te steunen en wetenschappelijk onderzoek van wereldklasse in nieuwe en snel opkomende wetenschapstakken te promoten. Uitgangspunt daarbij is dat toponderzoekers het best geplaatst zijn om nieuwe mogelijkheden te identificeren en om richting te geven aan grensverleggende kennis. Hiertoe biedt de ERC twee types van onderzoeksbeurzen aan die het volledige onderzoekslandschap (i.e. alle lidstaten en geassocieerde landen van de EU) omvatten: de ERC startbeurzen, die steun verlenen aan excellente onderzoekers die hun eerste onderzoeksgroep of onderzoeksprogramma opstarten en de ERC gevorderdenbeurzen, die excellente onderzoeksprojecten steunen die worden geleid door gevestigde onderzoekers.

Om globaal te kunnen concurreren, het welzijn van de burgers te verbeteren en de economische groei te verhogen, heeft Europa hoogopgeleide en gekwalificeerde onderzoekers nodig. Vandaar dat het deelprogramma **Mensen** (budget: 4,73 miljard euro)

in het bijzonder gericht is op het verbeteren van het menselijk potentieel in onderzoek en ontwikkeling in Europa. Dit programma ondersteunt alle stadia van het professionele leven van een onderzoeker vanaf zijn/haar initiële training tot het levenslange leren en zijn/haar loopbaanontwikkeling. Specifieke maatregelen zijn (i) initiële training en opleiding van onderzoekers via de Marie Curie netwerken⁵⁴, (ii) levenslange training en loopbaanontwikkeling aan de hand van individuele beurzen en gefinancierde programma's op internationaal, nationaal en regionaal niveau, (iii) ondersteuning van internationale uitgaande en binnenkomende beurzen die tot doel hebben het Europese onderzoekstalent buiten Europa te ontplooiën, en (iv) specifieke acties met het oog op de realisatie van een echte Europese arbeidsmarkt voor onderzoekers waarbij mobiliteitsdrempels worden weggewerkt en loopbaanperspectieven worden verbeterd.

Het deelprogramma **Capaciteiten** (budget: 4,22 miljard euro) heeft tot doel de Europese onderzoeks- en innovatiecapaciteit en het gebruik ervan te optimaliseren. De ondersteuning van regionaal onderzoek en de bevordering van het onderzoeks-potentieel in de meest afgelegen regio's van de EU staan centraal in dit programma. Het is specifiek gericht op horizontale acties en internationale samenwerking en bestaat uit de volgende onderdelen: (i) Onderzoeksinfrastructuur, (ii) Onderzoek ten voordele van de KMO's, (iii) Kennisregio's en steun aan regionaal gestuurde onderzoeksclusters, (iv) Onderzoekspotentieel in de convergentieregio's⁵⁵, (v) Wetenschap in de maatschappij, (vi) Coherente ontwikkeling van het onderzoeksbeleid en (vii) Internationale samenwerking.

b) Het EURATOM Zevende Kaderprogramma

De Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (EURATOM) voert een afzonderlijk kaderprogramma uit dat specifiek is gericht op onderzoek, technologische ontwikkeling, internationale samenwerking en opleiding op nucleair vlak. Het huidige **EURATOM Zevende Kaderprogramma** met een initieel voorziene looptijd van vijf jaar (2007 – 2011) en een totaalbudget van 2,75 miljard euro, bestaat uit twee specifieke deelprogramma's: het eerste deelprogramma (budget: 2,24 miljard euro) omvat onderzoek naar *fusie-energie*, met als doel de technologie te ontwikkelen om van kernenergie een veilige, duurzame, milieubewuste en economisch leefbare energiehulpbron te maken, terwijl het tweede deelprogramma (budget: 517 miljoen euro) de activiteiten omvat die worden ondernomen in het kader van het specifieke nucleaire programma van het Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek en waarbij de nadruk ligt op het *beheer van nucleair afval en nucleaire veiligheid*.

Het Kaderprogramma voor Concurrentievermogen en Innovatie

Het Kaderprogramma voor Concurrentievermogen en Innovatie (KCI) (2007 – 2013) groepeerde de innovatiegerelateerde activiteiten uit een negental vorige programma's⁵⁶. Het KCI bouwt hierop verder met een aantal nieuwe accenten en heeft vier hoofddoelstellingen. Naast het bevorderen van het concurrentievermogen van Europese bedrijven, met de KMO's als hoofddoelgroep, beoogt het programma de innovatieactiviteiten te ondersteunen en dit met focus op *eco-innovatie*. Eco-innovatie is elke vorm van innovatie die gericht is op *duurzame ontwikkeling* door middel van het beperken van milieueffecten en een efficiënter, meer verantwoordelijk gebruik van natuurlijke hulpbronnen (inclusief energie). Een derde doelstelling van het KCI is het toegankelijker maken van *financiering* en diensten ter ondersteuning van bedrijven in de regio's. Tot slot dient een beter en breder gebruik van *informatie en ICT-middelen* bij te dragen tot de verdere uitbouw van de informatiesamenleving.

a) De drie pijlers van het KCI

Het KCI heeft een totaal voorzien budget van 3,6 miljard euro over zeven jaar (een peulschil t.o.v. 7KP) en bestaat uit drie pijlers. De eerste pijler, het **deelprogramma voor ondernemerschap en innovatie**, vertegenwoordigt met 2,63 miljard euro 60% van het totale KCI-budget. Het beoogt de toegang tot EU start- en groeifinanciering en tot investeringen in innovatie te verbeteren alsook een gunstig samenwerkingsklimaat voor KMO's en grensoverschrijdende samenwerking te scheppen, elke vorm van innovatie in bedrijven, en dan vooral eco-innovatie (waarvoor 433 miljoen euro werd voorzien), ondernemerschap- en innovatiecultuur te bevorderen en tot slot administratieve hervormingen m.b.t. ondernemingen en innovatie door te voeren. Voor de realisatie van deze

doelstellingen wordt gebruik gemaakt van i) financiële instrumenten, ii) van het nieuw gelanceerde **Enterprise Europe Network**, iii) van samenwerkings- en iv) beleidsontwikkelingsprojecten.

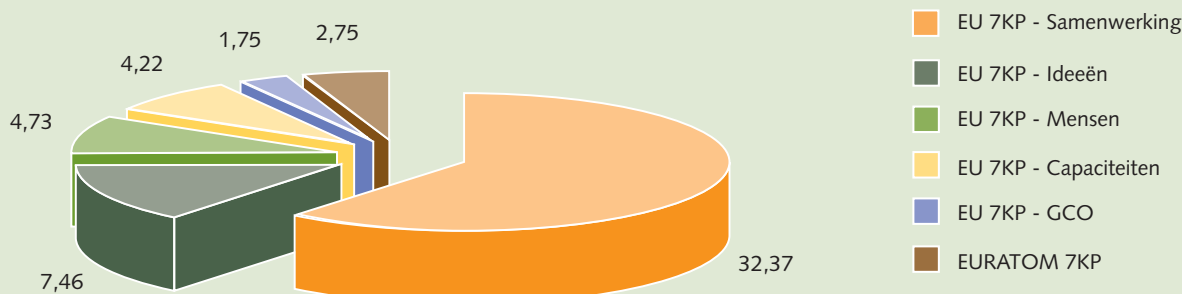
Het *Europese investeringsfonds (EIF)* beheert de financiële instrumenten van het KCI. Ze stelt garantie-instrumenten en risicokapitaal aan KMO's ter beschikking via banken. Als facilititeit voor snelgroeiende en innovatieve KMO's deelt de EU de risico's en beloningen met de investeerders. Het fonds creëert een hefboomeffect op het kapitaal aanbod voor KMO's en dit zowel in de opstart- als in expansiefase. Het EIF investeert in relevante gespecialiseerde EU risicokapitaalfondsen die in KMO's met een sterk groeipotentieel investeren. Het KCI kent een hogere EU participatiegraad toe aan eco-innovatieve dan innovatieve fondsen (die beheerd worden door het EIF). Het EIF verstrekt verder ook KMO-garantiefaciliteiten voor leningen, aandelenkapitaal en microkredieten en maakt voor banken door securitisatie van schuldfinancieringsportfolio's de mobilisering van extra vreemd vermogen voor KMO's mogelijk. Waarborgbeheer NV (onderdeel van de Vlaamse PMV-KMO⁵⁷) heeft alvast een aanvraag voor tegengarantie bij het EIF voor Vlaanderen ingediend. Ten slotte dient een capaciteitsopbouwprogramma via technische bijstand, rekrutering en vorming te zorgen voor een verbeterde expertise van de financiële bemiddelaars en fondsen voor een groter KMO-kredietaanbod.

Een substantieel budget gaat naar het nieuwe *Enterprise Europe Network*, opgericht in februari 2008 voor bedrijfs- en innovatieondersteuning. Dit nieuwe netwerk integreert de vroegere Euro informatiecentra en de relaiscentra voor innovatie (Euro Info Centres (EIC) en Innovation Relay Centres (IRC)) om betere synergieën te kunnen realiseren, administratieve lasten voor de netwerkpartners te verlagen en concurrentiële kwaliteitsdiensten over innovatie aan te bieden aan KMO's via één centraal aanspreekpunt. Het consortium tussen VLAO, IWT en het Agentschap Economie maakt deel uit van het uitgebreide en het grootste Europese zakelijk ondersteuningsnetwerk dat bijna 600 kantoren in meer dan 40 landen telt. Als schakel tussen KMO en EU bieden ze een geïntegreerd dienstenpakket aan de Vlaamse KMO's zoals bedrijfsadvies inzake EU beleid, diensten van bedrijfssamenwerking, internationalisering, innovatie en kennisoverdracht, een betere toegang tot internationale netwerken en het helpen bij contacten met potentiële partners uit Europa. KMO's wegwijs maken naar de juiste EU financieringskanalen, het zogenaamde "No wrong door" principe, dient om de deelname van KMO's aan het zevende kaderprogramma en de EU instrumenten te verhogen.

Het KCI-deelprogramma voor ondernemerschap en innovatie is daarmee complementair met de steunmaatregelen die vanuit EU 7KP aan de KMO's worden geboden, vooral vanuit het specifieke

Figuur 6: Budgetverdeling van het Zevende Kaderprogramma (in miljard euro)⁵¹

luik 'Onderzoek ten voordele van de KMO's' van het EU 7KP-deelprogramma 'Capaciteiten'. Hier ligt de nadruk op het versterken van de innovatiecapaciteit van de Europese KMO's, zodat zij optimaal kunnen bijdragen tot de ontwikkeling van nieuwe en technologiegebaseerde producten en markten. Dit gebeurt door de KMO's te ondersteunen bij het uitbesteden van onderzoek, het verhogen van hun onderzoeksinspanningen, het uitbreiden van hun (onderzoeks)netwerken, het beter exploiteren en valoriseren van hun onderzoeksresultaten en het verwerven van technologische kennis.

Onder de *innovatie- en beleidsontwikkelingsprojecten* zijn de twee voornaamste pijlers:

- **Pro INNO EUROPE**, een kennisuitwisselingsnetwerk voor de EU, nationale en regionale beleidsmakers⁵⁸, waar het IWT partner van is en
- **Europe INNOVA**, een samenwerking- en kennisuitwisselingsplatform voor sectoren aan de hand van 'good practices'. Deze netwerken, waar het IWT partner van is, ondersteunen de implementatie van de brede innovatiestrategie. Op de agenda staan onder meer het lead market⁷⁴ initiatief dat een coherente beleidsaanpak vooropstelt om positieve randvoorwaarden te scheppen die opkomende markten sneller laten groeien, de verbetering van het octrooisysteem, e.a.

De tweede pijler, het programma **ICT policy support**, ondersteunt met bestaande maatregelen⁵⁹ een snelle implementatie van het ICT-beleid, en vult met de marktgerichtheid de O&O- en demonstratierichtheid van 7KP goed aan. Met een budget van 728 miljoen euro wordt ernaar gestreefd de toepassing van elektronische netwerken en diensten, media-inhoud en digitale technologieën bij de nieuwe convergerende markten te bevorderen. Het ondersteunt met pilootprojecten, *best practices* etc. ook de modernisering van

de publieke sector ter verbetering van de productiviteit en dienstverlening.

De derde pijler, het programma **Intelligente Energie voor Europa**, met een indicatief budget van 727 miljoen euro, bundelt acties om de vraag naar energie-efficiëntie en rationeel energiegebruik te verhogen, om nieuwe en hernieuwbare energiebronnen en energiediversificatie te bevorderen en om de diversificatie van brandstoffen en energie-efficiëntie in het vervoer te stimuleren. Daarmee is deze pijler complementair aan het specifieke Euratom 7KP-onderdeel 'Energie' dat gericht is op de ontwikkeling van duurzame, ecologisch verantwoorde en opslag- en gebruiksefficiënte energiesystemen waarbij gestreefd wordt naar een mix van (bij voorkeur hernieuwbare en niet-vervuilende) energiebronnen.

b) Eco-innovatie en KMO's als transversale thema's

Om de programma's wederzijds te versterken, stelde de Europese Raad als prioritair aandachtspunt voor het KCI de nodige complementariteit met 7KP en de Europese Structuurfondsen voorop. Verder wees de Raad op de noodzaak voor een grotere zichtbaarheid voor eco-innovatie. Het KCI vult 7KP in elk geval uitstekend aan voor wat betreft eco-innovatie: terwijl de milieucomponent binnen 7KP gericht is op O&O en demonstratie, financiert het KCI markttoepassingsprojecten voor demonstratietechnologieën, d.w.z. de eerste toepassing of markttoepassing van innoverende of eco-innoverende aard die reeds gevalideerd werd, maar nog niet op grote schaal werd gecommercialiseerd in de concurrentiële markt. In tegenstelling tot de LIFE+ projecten, waar verspreiding van milieuooplossingen via de publieke sector gebeurt, verwelkomt het voor deze projecten tevens voorstellen van ondernemers – in het bijzonder KMO's – met nieuwe en geïntegreerde benaderingen voor eco-innovatie zoals milieumanagementsystemen, milieuvriendelijk ontwerpen van producten

en diensten en schonere productieprocessen, ontwikkeld door en voor KMO's.

7KP en KCI in Vlaanderen

Om de deelname vanuit Vlaanderen aan multilaterale internationale programma's (onder meer de kaderprogramma's) te stimuleren richtte de Vlaamse overheid het *Vlaams Contactpunt Europese Programma's (VCP)* op. De VCP-functie bestaat uit informatiedoorstroming, verspreiding, sensibilisering, adviesverlening rond projecten en vragen en begeleiding bij het uitwerken van een projectvoorstel en bij het zoeken naar geschikte projectpartners. Om dit in te vullen, werken het IWT en EWI gecoördineerd samen: EWI neemt de vertegenwoordiging op zich in de programmacomités waar de jaarlijkse werkprogramma's door de Europese Commissie ter goedkeuring aan de lidstaten worden voorgelegd. Hiertoe neemt EWI deel aan het voorbereidende overleg op federaal niveau en wordt de Vlaamse deelname aan de Europese kaderprogramma's permanent door EWI opgevolgd. Het IWT staat in voor het *NCP-loket* binnen het netwerk van *National Contact Points*⁶⁰ van de EU. Het IWT informeert (zie www.europrogs.be) en begeleidt (potentiële) Vlaamse deelnemers (universiteiten, hogescholen, onderzoeksinstituten, ondernemingen en andere organisaties) aan de verschillende Europese programma's (waaronder naast de kaderprogramma's ook EUREKA⁶¹ en projecten van ERA-netten⁶²). Samen ijveren EWI en IWT aldus voor een optimale deelname van Vlaanderen aan de Europese programma's zodat Vlaanderen bij de koplopers in de Europese kennis economie kan behoren.

Hilde Vermeulen
Team Valoriseren en Industrieel Beleid

Erwin Dewallef
Team Ondernemerschap,
Wetenschapspopularisering en

50 De Europese Onderzoeksruimte (*European Research Area – ERA*) is een structuur, vergelijkbaar met de gemeenschappelijke Europese markt voor goederen en diensten, waarin de Europese Unie haar inspanningen op het vlak van onderzoek en innovatie (en dit zowel op Europees als op nationaal en regionaal niveau) wil coördineren en versterken.

51 FP7 - De antwoorden van morgen beginnen vandaag, Europese Commissie, Brussel, p. 4

52 Het *Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek (Joint Research Centre - JRC)* is een afzonderlijk Directoraat-Generaal van de Europese Commissie dat zeven onderzoeksinstituten groepeerde, gelegen in vijf Europese lidstaten (België, Duitsland, Italië, Nederland en Spanje).

53 Zie ook elders in dit nummer: p. 17

54 Het stelsel van de *Marie Curie Acties* is een initiatief van de Europese Commissie gericht op de ontplooiing van opleidings- en mobiliteitskansen voor onderzoekers tijdens hun loopbaan. Eén van deze acties is het systeem van *Marie Curie netwerken* voor opleiding door onderzoek, waarbij onderzoekers van alle leeftijden en alle nationaliteiten opleiding kunnen volgen en onderzoekservaring kunnen opdoen door gedurende maximum drie jaar in een ander land deel te nemen aan een internationaal onderzoeksproject.

55 Convergentieregio's zijn de minder geavanceerde regio's die verafgelegen zijn van het Europese centrum van onderzoek en (industriële) ontwikkeling. Zie ook elders in dit nummer: p. 32

56 Zoals het Multi-annual Programme (MAP), activiteiten rond ICT (onder meer het vroegere eContent) en energie en milieu (het vroegere SAVE, Altener, en STEER).

57 <http://www.pmv-kmo.be/pmv-1.0/view/nl/95>. PMV-kmo activeert financiële middelen naar Vlaamse starters en KMO's. Het maakt deel uit van Participatie/Maatschappij Vlaanderen (PMV), de investeringsmaatschappij van de Vlaamse overheid

58 Zie ook elders in dit nummer: p. 14

59 zoals eTEN, eContent en Modinis.

60 Om onderzoeksgroepen en bedrijven zoveel mogelijk aan te zetten tot deelname aan het Europese kaderprogramma heeft de Europese Commissie een netwerk van erkende *National Contact Points (NCPs)* ingesteld. Het is hun taak om lokaal kandidaat-deelnemers te informeren en te begeleiden bij hun deelname.

61 Zie ook elders in dit nummer: p. 21

62 Zie ook elders in dit nummer: p. 23

Vlaanderen in het Europese Kaderprogramma: bij de koplopers of bij de middenmoot?

In het kader van de Lissabonstrategie die onder meer vooropstelt dat de EU tegen 2010 de meest competitieve en dynamische kenniseconomie van de wereld moet zijn, werd de Europese Onderzoeksruimte (*European Research Area – ERA*) opgericht. De ERA is een structuur vergelijkbaar met de gemeenschappelijke Europese markt voor goederen en diensten. De EU wil binnen deze structuur haar inspanningen op het vlak van onderzoek en innovatie coördineren en versterken en dit zowel op Europees als op nationaal en regionaal niveau⁶³.

Het Europese Kaderprogramma voor Onderzoek, Technologische Ontwikkeling en Demonstratie (kortweg 'Kaderprogramma')⁶⁴ is een belangrijk financieel instrument om de ERA tot stand te brengen. Het Kaderprogramma heeft tot doel de wetenschappelijke en technologische grondslagen van de Europese industrie te versterken, de ontwikkeling van de internationale concurrentiepositie van de EU te bevorderen en tegemoet te komen aan de onderzoeksbehoeften van andere beleidsdomeinen van de EU. Momenteel is de zevende editie van het Kaderpro-

gramma reeds aan de gang. Deze editie bestrijkt de werkingsperiode 2007 – 2013

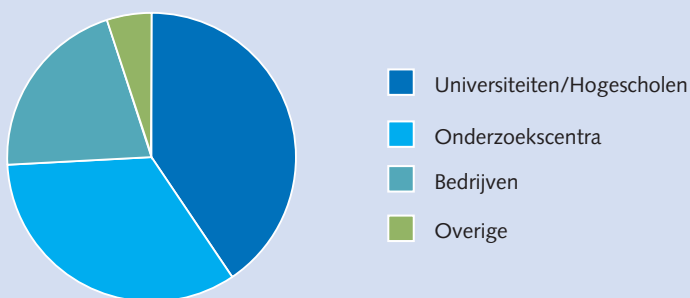
Geven en ontvangen

Vanuit haar beleidsopvolgende en beleidsevaluerende opdracht analyseert het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI) permanent op een kwantitatieve manier de deelname vanuit Vlaanderen aan het Kaderprogramma en dit op basis van de door de Europese Commissie beschikbaar gestelde deelnamegegevens. Daarbij wordt nagegaan

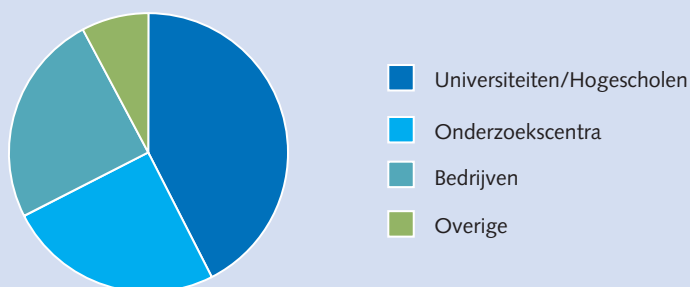
hoe de Vlaamse onderzoekers het doen in de ERA, in welke domeinen Vlaanderen sterk of minder sterk presteert en welke actoren (universiteiten en hogescholen, bedrijven, onderzoekscentra en andere instellingen) het meest aan bod komen. Een belangrijke indicator hierbij is onder meer het procentuele financiële aandeel van Vlaanderen in de totale aan het Kaderprogramma toegekende Europese middelen, de zogeheten 'financiële return'. Vanzelfsprekend reikt de impact van de Vlaamse deelname verder dan deze financiële return. Het Kaderpro-

Tabel 2: Kerncijfers omtrent Vlaamse deelname aan het Europese kaderprogramma

	4KP	5KP	6KP ⁶⁶
Aantal deelnames	1.972	1.575	1.337
Aantal projecten	1.567	1.304	1.210
Aantal deelnemende organisaties	495	444	417
Aantal deelnames als coördinator	348	337	204
Ontvangen deelnametoelage (in miljoen euro)	273,4	278,8	353,6
Totale EU-budget besteed aan het Kaderprogramma (in miljard euro)	11,49	12,72	16,68
Vlaamse financiële return (ontvangen deelnametoelage t.o.v. totale KP budget)	2,38%	2,19%	2,12%
Verwachte Vlaamse financiële return	2,1 – 2,3%	2,1 – 2,2%	± 2,2% ⁶⁷

Figuur 7: Vlaamse deelnemerscategorieën uitgedrukt in deelnamebudget

Figuur 8: Vlaamse deelnemerscategorieën uitgedrukt in aantal deelnemers

gramma is dan ook meer dan alleen maar een bron van subsidies, het kan voor de deelnemers een belangrijke basis vormen voor de ontwikkeling van bijvoorbeeld nieuwe samenwerkingsverbanden, partnerships en internationale netwerken. Toch is het een nuttig instrument om de Vlaamse betrokkenheid en de evolutie hiervan in het Kaderprogramma te meten.

Tabel 2 geeft de kerncijfers weer van de Vlaamse deelname aan het Vierde (4KP), Vijfde (5KP) en Zesde (6KP) Kaderprogramma. Uitgaande van de financiële Vlaamse return uit het Kaderprogramma kan dus een licht dalende tendens van 4KP tot en met 6KP worden vastgesteld, hoewel de absolute Vlaamse deelname-toelage over de verschillende kaderprogramma's heen is blijven stijgen met bijna 30% van 4KP naar 6KP. De voorlopige conclusie wat 6KP betreft is dat Vlaanderen, met een financiële return van 2,12% globaal genomen net onder de verwachting (2,2%) blijft.

Vlaamse lucht- en ruimtevaart: geen hoogvlieger

Bij een dergelijke beoordeling van de Vlaamse deelname aan het Kaderprogramma moet echter ook in de diepte worden gekeken om zo na te gaan in

welke specifieke domeinen Vlaanderen sterk dan wel zwak presteert.

Vlaanderen participeerde sterk in 6KP in de onderdelen 'Biowetenschappen, genomica en biotechnologie voor de gezondheid' (2,3%), 'Technologieën voor de informatiemaatschappij' (2,8%), 'Nanotechnologieën en nanowetenschappen, kennisgebaseerde multifunctionele materialen en nieuwe productieprocedures en -apparatuur' (2,4%), 'Specifieke activiteiten voor internationale samenwerking' (2,6%), 'Ondersteuning voor de coherente ontwikkeling van onderzoek en innovatie' (3,4%), 'Wetenschap en samenleving' (2,3%), en niet in het minst in 'Euratom', het afzonderlijke kaderprogramma van de Europese Gemeenschap voor kernonderzoek (6,1%)⁶⁸. Algemeen kan dus worden gesteld dat Vlaanderen goed tot zeer goed scoorde in de verschillende domeinen van 6KP, maar dat door enkele negatieve uitschieters zoals 'Lucht- en ruimtevaart' (1,0%) en 'Ondersteuning voor de coördinatie van activiteiten' (1,1%) de globale Vlaamse return significant naar beneden wordt gehaald en het verwachte niveau net niet gehaald werd.

Industrie lost de rol

We stellen ons ook de vraag welke actoren verantwoordelijk zijn voor bovenstaande resultaten. Figuur 7 en Figuur 8 tonen de Vlaamse deelnemerscategorieën uitgedrukt in deelnamebudget en relatief aantal deelnemers. Opvallend is dat de universiteiten en hogescholen de grootste deelnemende categorie zijn, zowel in aantal deelnemers (43%) als in financiële termen (41%). De onderzoekscentra staan op een tweede plaats en halen 34% van de totale deelname-toelage naar zich toe. Op een derde plaats vinden we de bedrijven terug die in vergelijking met het Vijfde Kaderprogramma (5KP - 27%) tevreden moeten zijn met 21% van het totale deelnamebudget.

Op Europees niveau heeft Vlaanderen evenmin slecht gepresteerd. Wanneer de 6KP-deelname-toelage t.o.v. het Bruto Binnenlands Product (BBP) wordt afgewogen (wat een representatieve vergelijking tussen alle landen mogelijk maakt doordat het verschil in de landengroottes wordt uitgeschakeld), eindigt Vlaanderen op een verdienstelijke zesde plaats tussen Nederland en Zwitserland zoals mag blijken uit Figuur 9. België presteert beter door een sterkere deelname aan lucht- en ruimtevaartprogramma's vanuit

Het begrip Vlaamse deelnemer

De Vlaamse deelnemers worden ingedeeld in de volgende categorieën:

- bedrijven;
- universiteiten/hogescholen
- onderzoekscentra. Hier onderscheiden we de Vlaamse onderzoeksinstellingen IMEC (Interuniversitair Micro-Elektronica Centrum), VITO (Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek), VIB (Vlaams Interuniversitair Instituut voor Biotechnologie) en ITG (Instituut voor Tropische Geneeskunde), de collectieve centra en andere wetenschappelijke instellingen;
- overige instellingen waaronder overheidsinstellingen, vzw's, Europese Economische Samenwerkingsverbanden (EEI), internationale organisaties, Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek en andere instellingen die niet in de voorgaande categorieën thuishoren.

Bij Vlaanderen horen:

- de bedrijven met hun zetel in het Vlaamse Gewest;
- de universiteiten en hogescholen die ressorteren onder de Vlaamse Gemeenschap (dus ook degene die zich bevinden in het Brusselse Gewest);
- de onderzoekscentra die gelokaliseerd zijn in het Vlaamse Gewest;
- overige instellingen die zich bevinden in het Vlaamse Gewest, plus die uit het Brusselse Gewest die rechtstreeks onder Vlaamse bevoegdheid vallen.

De toewijzing van de deelnames aan het Vlaamse Gewest gebeurde op basis van het postadres van de deelnemer.

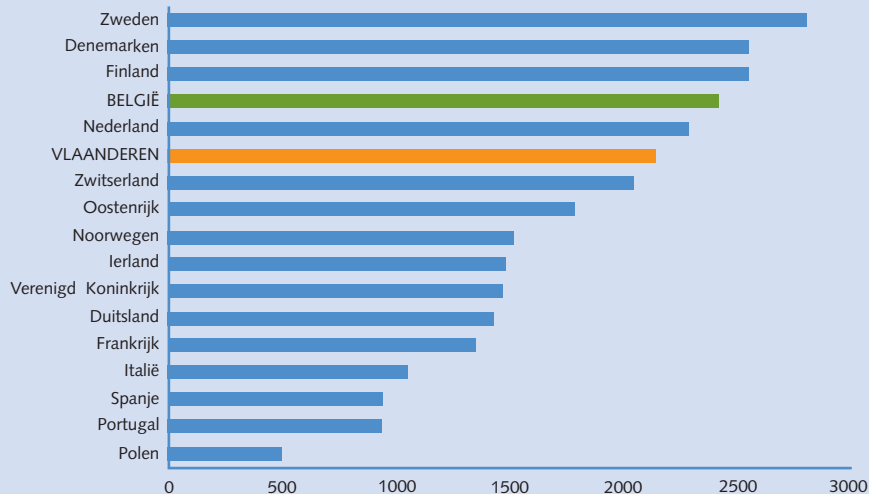
Met het aantal Vlaamse deelnames bedoelen we de som van alle Vlaamse deelnemers die vermeld zijn in de contracten van de specifieke programma's. Er zijn dus meer Vlaamse deelnames dan er onderzoeksprojecten zijn met minstens één Vlaamse deelnemer.

Wallonië en vooral Brussel. Wallonië doet het beter op het vlak van 'Burgers en bestuur in de kennismaatschappij'. Brussel scoort opvallend beter in de thema's 'Onderzoek en innovatie' en 'Wetenschap en samenleving'.

Concluderend kunnen we zeggen dat Vlaanderen geen echte Europese koploper is, maar toch meer dan behoorlijk deelnam aan 6KP en als kleine regio ook flink zijn mannetje kan staan in het Kaderprogramma, zelfs in een steeds groeiend Europa.

Monica Van Langenhove
Studiedienst en Prospectief beleid

Figuur 9: Deelnametoelage / BBP (in miljard euro)⁶⁹

⁶³ Zie ook elders in dit nummer: p. 26

⁶⁴ Zie ook elders in dit nummer: p. 30

⁶⁵ Voor deze analyse werd gebruik gemaakt van de gegevens die de Europese Commissie periodiek publiceert op het platform E-corda. Deze gegevens hebben betrekking op de release van 26 november 2007 waarbij de contracten 95% van het totale budget van het Zesde Kaderprogramma vertegenwoordigen.

⁶⁶ Voorlopige cijfers (analyse van getekende contracten d.d. 26 november 2007, $\approx \pm 95\%$ van het totaalbudget).

⁶⁷ Berekening van de "verwachte return": de bijdrage van België aan de financiering van de totale EU-begroting over de periode 2002 – 2006 bedraagt 3,87%. Uitgaande van een aandeel van Vlaanderen binnen België tussen 56% (Vlaamse aandeel in de federale O&O-middelen – bron: CFS-STAT) en 57,1% (Vlaamse aandeel in het BBP – bron: Studiedienst Vlaamse Regering 2005), ontvangt Vlaanderen zijn "rechtmatige opbrengst" (*just return*) als zijn financiële aandeel rond 2,2% ligt.

⁶⁸ Hierbij dient te worden opgemerkt dat het StudieCentrum voor Kernenergie hier in zeer hoge mate aan bijdraagt. Hoewel het SCK een federale onderzoeksinstituut is, ligt het geografisch in Vlaanderen.

⁶⁹ Enkel landen met minstens 1.000 deelnames en een BBP van minstens 100 miljard euro werden beschouwd.

Vlaanderen: bang van Europa!?

Een gesprek met Kurt Vandenberghe

Kurt Vandenberghe is de adjunct kabinetschef van Janez Potočnik⁷⁰, Europees commissaris voor Onderzoek en Ontwikkeling. Hij is verantwoordelijk voor de coördinatie van de onderzoeksruimte en het Europese onderzoekskaderprogramma. Daarvoor was hij lid van het kabinet Busquin.

Kurt vervoegde de Europese Commissie in 1996 als coördinator van de werkgroep voor intermodaal transport binnen DG Transport. Nadien coördineerde hij de relaties tussen DG Transport en het Europese Parlement, de Sociaal-Economische Raad en het Comité der Regio's.

Voorheen werkte Kurt gedurende vier jaar voor Ernst & Young Association Management waar hij internationale handelsorganisaties oprichtte, beheerde en vertegenwoordigde. Enkele van zijn opdrachten waren FreightForward Europe, een lobbygroep van de negen grootste transportbedrijven wereldwijd en de automobielcomponentenindustrie uit de Verenigde Staten.

Kurt behaalde een licentie in de Romeanse Filologie aan de K.U.Leuven, een postgraduaat in Publiek en Internationaal Recht aan de UCL en een Master of Arts in Internationale Betrekkingen aan de John Hopkins Universiteit (School of Advanced International Studies) in Bologna en Washington D.C.

Van het hart van de Vlaamse administratie in de Noordwijk begeven we ons naar het hart van de Europese administratie in de Leopoldswijk, nu beter gekend als de Europese wijk. Een kleine afstand met de trein maakt toch een wereld van verschil zoals blijkt uit ons gesprek met Kurt Vandenberghe, adjunct-kabinetschef bij een Europees commissaris en 'bewoner' van een zeer ruim kantoor in het Berlaymontgebouw.

DG Onderzoek: belangrijk qua budget, maar met een te kleine algemene zichtbaarheid

EWI-Review: Kan je kort schetsen in welk onderdeel van het Europese radarwerk je actief bent?

Kurt Vandenberghe: Ik werk voor Janez Potocnik, commissaris voor Onderzoek en Wetenschap. Hij heeft twee departementen onder zijn bevoegdheid. Een van deze departementen betreft de indirecte acties van onderzoek, m.a.w. onderzoeksbeleid en financiering van onderzoek. Dit omvat het Directoraat-Generaal Onderzoek (DG RTD) waar nu ongeveer 2000 mensen werken. Daarnaast zijn er ook de directe acties voor onderzoek binnen de Commissie. Dit zijn de eigen laboratoria van de Commissie binnen het Gemeenschappelijk Onderzoekscentrum (Joint Research Centre – JRC⁷¹). In het JRC werken op dit moment een 3000-tal mensen. We spreken dus over een grote bevoegdheid in termen van geld en aantal mensen, maar over een nog relatief kleine bevoegdheid afgemeten aan de zichtbaarheid van het Europese wetenschapsbeleid in het algemeen beleid. Toch proberen we sinds een paar jaar, eigenlijk sinds Philippe Busquin commissaris was, wetenschapsbeleid hoger en hoger op de algemene politieke agenda te plaatsen.

Meewerken aan de Europese kennis-economie als garantie voor een duurzame welvaart

EWI-Review: Wat zijn de beleidslijnen die uitgestippeld werden door DG Onderzoek? In welke mate oefent dit beleid een invloed uit op ons dagdagelijks leven?

KVdb: Wat is ons beleid? Wel, ons beleid is helpen mee te werken aan de totstandkoming van een Europese kennis-economie. Daar ligt immers de grootste troef voor onze duurzame ontwikkeling in de toekomst en het behouden van onze competitiviteit. Dan spreken we natuurlijk over de kennisdriehoek onderzoek, onderwijs en innovatie. DG Onderzoek is verantwoordelijk voor onderzoek en technologie.

We doen dit in de eerste plaats door te proberen alles van onderzoek en technologische ontwikkeling binnen te brengen binnen andere beleidsdomeinen van de Europese

unie, bijvoorbeeld door een interne markt te creëren die gunstig is voor innovatie en onderzoek of via fiscaal beleid door te proberen meer fiscale maatregelen te laten nemen ten gunste van onderzoek en ontwikkeling. Een ander voorbeeld is onderzoek en innovatie sterker binnen te brengen bij de structuurfondsen⁷² zodanig dat de nieuwe lidstaten meer geld stoppen in onderzoek en ontwikkeling.

Daarnaast proberen we een Europese onderzoeksruimte (European Research Area) te creëren, wat eigenlijk een soort interne markt voor onderzoek zou moeten zijn. Tot nu toe hebben we nog altijd een heel erg gefragmenteerd systeem in vergelijking met Amerika. Amerika heeft immers één groot continentaal systeem voor onderzoek. In Europa zitten we met zevenentwintig systemen en binnen een aantal systemen (zoals in België) hebben we nog een aantal subsystemen die in een mondiaal kader almaar meer subkritisch worden.

Een visie uitwerken en vertalen naar instructies voor de administratie

EWI-Review: Wat is jouw specifieke rol? Waar houdt een adjunct-kabinetschef van een EU-commissaris zich zo allemaal mee bezig?

KVdb: De taak van de adjunct-kabinetschef is de eigen portefeuille van de commissaris te coördineren, het beleid uit te stippen enzovoort. Natuurlijk gebeurt dit in samenwerking met de andere kabinetsleden. Mijn verantwoordelijkheid is om daar een algemeen beeld over te hebben. Dit houdt wel heel veel in, o.a. de commissaris adviseren rond wat de strategische uitgangspunten zijn, waar we naartoe moeten, en zijn visie proberen te vertalen in instructies naar onze diensten toe zonder ons te moeien met het management. Wij hebben geen verantwoordelijkheid voor het management van de administratie. Het is de bedoeling dat de commissaris een visie ontwikkelt en dat wij die dan in operationele instructies gieten en vertalen naar het directoraat-generaal toe. Dat is een beetje mijn voornaamste taak. En daarnaast is er ook nog het schrijven van speeches en het vertegenwoordigen van de commissaris op allerlei meetings binnen en buiten de Europese Commissie.

EWI-Review: Kan je de rol van het kabinet, jullie kabinet, t.o.v. de Commissie vergelijken met de rol van een kabinet in Vlaanderen ten aanzien van de administratie?

KVdb: Ik heb geen ervaring met Vlaamse of Belgische kabinetten. Wat ik wel weet, is dat wij in aantal veel kleiner zijn waarvoor wij niet zoveel taken op ons kunnen nemen. We willen ook geen administratie van 5000 mensen managen. Het gaat dus echt over het uitzetten van de algemene

lijnen, niet meer dan dat. Uit noodzaak. Het is misschien ook gezonder aangezien het ons verplicht om echt prioriteiten te stellen. Toch ga ik ook niet verbergen dat het soms frustrerend is. Om je visie te realiseren hang je immers af van een administratie die niet altijd 100 % volgt. Dat creëert soms ook wel een stuk frustratie. Het opvolgen van hoe iets operationeel uitgevoerd wordt, is dan een natuurlijke neiging waar we geen gevolg aan kunnen geven omdat we met veel te weinig zijn.

Een mentaliteitsverandering is nodig: Europa zien als een win-winsituatie.

EWI-Review: laten we wat dieper ingaan op de ERA. Hoe zie jij het evenwicht tussen enerzijds het ontwikkelen van één grote onderzoeksruimte en regionale doelstellingen anderzijds?

KVdb: We moeten heel goed beseffen wat er aan het gebeuren is. Alle bedrijven, Europese en niet-Europese, investeren een pak meer in onderzoek en ontwikkeling, maar niet in Europa. Het is een moeilijk verhaal omdat het natuurlijk goed is dat onze bedrijven investeren in onderzoek en technologie in groeiemarkten. Het zou juist heel erg zijn als ze dat niet deden. We hebben er dus belang bij dat ze investeren in China, India, Brazilië... Maar wat betekent dat dan voor Europa als hier geen bijkomende investeringen meer komen, noch door Europese noch door niet-Europese bedrijven?

In feite wordt onze wereld kleiner en krijgen we meer en meer competitie tussen mensen, bedrijven en plaatsen. Mensen en bedrijven worden alsmaar mobieler. We vragen ons dus best af wat de plaats van Europa in de wereld is. Daar moet volgens mij het besef komen dat ons innovatiesysteem en ons economisch systeem niet meer regionaal maar Europees is. Een keuze dringt zich op: zien we Europa als een soort win-winsituatie waarbij iedereen als Europeaan wint of zien we Europa als een *zero sum game*, een Europa waar de regio's of de landen met elkaar concurreren? We moeten meer grensoverschrijdende concurrentie stimuleren tussen onderzoekers, universiteiten en bedrijven. Maar moeten lidstaten ook met elkaar concurreren of moeten ze precies met

elkaar samenwerken om de concurrentie tussen economische actoren te bevorderen? De vraag stellen is ze beantwoorden.

Het kleine Vlaanderen in het grote Europa

EWI-Review: Hoe zie jij de mogelijkheden en kansen voor Vlaanderen in die Europese onderzoeksruimte?

KVdb: Hier rond is eigenlijk een algemene discussie gaande. Hoe zien we de toekomst van Europa en van de regio's binnen Europa? Vlaanderen zit zowat net boven de Europese middenmoot, dus staat het eigenlijk wel sterk. Vlaanderen moet beseffen dat het alles te winnen heeft bij het zich integreren in die Europese ruimte. Het biedt heel veel kansen. Ik betreur toch wel sterk dat Vlaanderen nog veel te veel schrik heeft van dat grote Europa. Alsof men in dat Europa onder de voet zal gelopen worden, iets waar totaal geen indicaties voor zijn.

Een Europese onderzoeksruimte betekent dat een regio niet enkel meer op zichzelf en voor zichzelf werkt. Als kennis in Europa elders wordt gevaloriseerd dan waar ze oorspronkelijk vandaan komt, komt dat Europa ten goede. De Europese regio's zijn onderling afhankelijk van elkaar geworden. Valoriseren van Vlaamse kennis gebeurt soms beter in Duitsland waar de economie dan aantrekt. Wat op zijn beurt een grotere positieve impact heeft op de Belgische economie dan wanneer die investering of kennisvalorisatie in België zelf zou gebeuren met een veel kleinere economische impact als gevolg.

Een kader voor de Europese onderzoeksruimte die de interne markt ondersteunt

EWI-Review: Bestaat het risico niet dat met het ontwikkelen van een grote Europese onderzoeksruimte bepaalde lokale leemtes gecreëerd worden? Europa zou er in zijn geheel op vooruit kunnen gaan maar bepaalde regio's zouden het moeilijk kunnen hebben datzelfde ritme te volgen.

KVdb: Dit is een heel fundamenteel onderwerp waar we een hele dag aan kunnen wijden. Wat vooral telt, is het realiseren van die echte interne markt die ook gunstig moet zijn voor innovatie. We moeten vermijden dat we verhalen krijgen zoals de mp3-technologie, die ontwikkeld werd in Duitsland, maar die volledig gecommercialiseerd is in Amerika. Alle maatschappelijke toegevoegde waarde van die commercialisering gaat dus naar Amerika niettegenstaande het een Europese ontwikkeling is. Daaruit blijkt dat de innovatieparadox nog altijd blijft spelen. De enige manier om daaraan te verhelpen is een Europese markt te creëren waarbij een bedrijf niet enkel kijkt naar de eigen kleine regio en lokale markt maar vooral probeert toegang te krijgen tot die grote Europese markt. We moeten dus nog veel meer

werken rond het Europees patent, het beter gebruiken van publieke aanbestedingen enzovoort.

Daarnaast proberen we ook tot die Europese onderzoeksruimte te komen. Dan spreken we vooral over de meer publieke kant van het onderzoek. We komen meer en meer terecht in een situatie van open innovatie⁷³ in de bedrijven. De bedrijven kunnen de ontwikkelingen, de wetenschap en de technologie niet meer intern uitvoeren omdat dit veel te kostelijk is en ze dan kansen missen. Hun optie is samenwerken met kennisinstellingen. Bedrijven gaan meer en meer kijken naar waar de beste kennisinstellingen met de beste mensen zich in voldoende aantal bevinden. Als je dit elk als alleenstaande regio probeert te optimaliseren ben je veel te klein bezig. We moeten ons echt als Europa op de kaart zetten.

Het is onze bedoeling om in Europa een soort kader op te zetten waarbinnen regio's

een soortgelijk plan in te voeren? Is dit ook gekoppeld aan de lead markets⁷⁴ of zie je dat in een ruimer kader?

KVdb: Wel, alles is aan alles gekoppeld, maar het SET-plan is een heel goed voorbeeld van wat we in de toekomst willen doen. Ik denk dat we allereerst een onderscheid moeten maken tussen het onderzoekers gedreven onderzoek en het maatschappelijk gedreven onderzoek.

Voor het *onderzoekers gedreven onderzoek* hebben we de European Research Council (ERC)⁷⁵, waarbij we tot veel meer concurrentie, competitie willen komen tussen de onderzoekers en dit op Europese schaal. Om dit te bereiken, moeten we meer samenwerking krijgen tussen het FWO en al de nationale structuren die instaan voor de financiering van fundamenteel onderzoek. De ERC kan als een soort katalysator fungeren. Dit betekent echter niet dat er geen rol meer weggelegd is voor de lokale structuren.

Bedrijven gaan meer en meer kijken naar waar de beste kennisinstellingen met de beste mensen zich in voldoende aantal bevinden.

zich geleidelijk aan kunnen beginnen specialiseren. Elke regio kiest de domeinen waar deze sterk in wil zijn. Op die manier vermijden we dat iedere regio hetzelfde doet. Hiervoor moeten natuurlijk een aantal voorwaarden vervuld worden. Zo moet bijvoorbeeld de mobiliteit van onderzoekers voldoende groot zijn. Vandaag de dag is deze bijna onbestaande. Een regio gaat zich maar specialiseren als het weet dat het toegang krijgt tot kennis die elders in Europa wordt geproduceerd. De Commissie wil een soort referentiekader creëren rond grote maatschappelijke uitdagingen, bijvoorbeeld energie, waarbij we samen met de lidstaten afspreken wat onze visie is over 10 à 15 jaar en waarbij de regio's zelf bepalen hoe ze zich verhouden tot het Europese kader. En hoe ze kunnen inspelen op wat andere regio's al dan niet doen.

Europees onderzoek in de toekomst

EWI-Review: Nu is er reeds het SET-plan, het Strategisch EnergieTechnologieplan, dat beleidsdomeinoverschrijdend werkt maar toch voor 80 % onderzoeksgerelateerd is. Denken jullie er aan in andere domeinen

Deze stellen zich wel best de vraag hoe ze zich willen verhouden tot de Europese onderzoeksruimte. Een aantal landen is nu al van plan na te gaan welke nationale wetenschappers geselecteerd werden met hun voorstel door de ERC, maar er geen Europese financiering voor kregen. Sommige lokale financieringsorganisaties willen deze voorstellen dan met nationale middelen financieren. Een schitterende rol. Een andere rol is er voor te zorgen dat jonge onderzoekers of bepaalde sectoren met veel potentieel ondersteund kunnen worden door de regionale structuren. Per regio kunnen de rollen verschillen. Ik ben er zeker van dat het FWO zich die vraag stelt.

Daarnaast heb je het *maatschappelijk gedreven onderzoek* waarbij je werkt rond een bepaald thema. Daar gaan we proberen het SET-plan te vermenigvuldigen in andere domeinen. Europa moet een beperkt aantal grote maatschappelijke uitdagingen definiëren en daarvoor onze middelen optimaliseren op Europees niveau. We moeten weg van de situatie waarbij elke lidstaat, elke regio of de Europese Commissie volledig autonoom en geïsoleerd van elkaar beslist

over wat gefinancierd wordt. Laat ons dat samen doen waarbij het Belgische of het Nederlandse geld in België of Nederland blijft, maar waarmee wel onderzoek gefinancierd wordt dat bijdraagt tot een Europees kader. Het SET-plan is daar een eerste pionier in. Ik denk dat een aantal andere domeinen, zoals bijvoorbeeld het klinisch medisch onderzoek, heel erg aangewezen zijn om dat Europees te doen. De keuze van die onderwerpen, het proces, enzovoort zullen we toelichten met een mededeling in september.

Lokaal en snel succes tegenover moeizame maar Europese excellentie?

EWI-Review: Waarom zou een (Vlaamse) onderzoeker de stap naar het Europese niveau zetten met alle administratieve rompslomp en lage slaagkansen van dien? Diezelfde onderzoeker kan immers op een meer eenvoudige manier een voorstel indienen bij de lokale financieringskanalen die bovendien een hogere slaagkans (en/of groter budget) in het vooruitzicht stellen.

KVdb: Dat is een zeer legitieme vraag waar ik een aantal antwoorden op heb. Ten eerste hebben we veel werk gemaakt van administratieve vereenvoudigingen in het zevende kaderprogramma en dit tot ieders tevredenheid. We moeten daar blijven aan werken, maar de eerste reacties die we ontvangen van onderzoekers in het zevende kaderprogramma tonen aan dat de administratieve last veel kleiner is dan in het verleden. Ten tweede is het waar dat de slaagkansen veel lager liggen, maar de visibiliteit en slagkracht vanuit een Europees project zijn meestal groter. Voor de eerste ERC-oproep die nu net geëvalueerd is, werden meer dan negenduizend voorstellen ingediend. Daarvan krijgen er ongeveer een 400-tal financiering. Ik geef terloops mee dat Vlaanderen het relatief goed doet⁷⁶. Er zitten er projecten bij van de K.U.Leuven en van het VIB in Gent. Op de reservelijst staan projecten van de universiteiten van Gent, Antwerpen en Brussel. Vlaanderen kan het dus wel. Ook de administratieve last van deelname aan een ERC-project zal veel kleiner zijn. Het geeft een enorme zichtbaarheid aan de onderzoeksgroepen die laureaat worden van de ERC. Het biedt dus veel voordelen. Dat de slaagkansen laag liggen is waar, maar dit komt doordat we over te weinig geld beschikken. In de toekomst zullen we die budgetten verhogen. De ERC beschikt dit jaar over een budget van 300 miljoen euro, in 2013 zal het 1,7 miljard euro zijn. We kunnen er van uitgaan dat het budget na 2013 nog drastisch verhoogd zal worden. Ten derde is er het element van internationale netwerking. Het samenstellen van een internationaal consortium voor deelname aan een Europees onderzoeksproject creëert banden met spelers in de rest van Europa rond een concreet onderwerp. Zelfs als je er niet in slaagt financiering te krijgen voor

je project, blijkt uit verschillende analyses dat de gecreëerde netwerken van blijvende waarde kunnen zijn.

Wordt Vlaams belastingsgeld soms beter Europees gevaloriseerd?

EWI-Review: Deelname aan nieuwe Europese onderzoeksinitiatieven impliceert in vele gevallen dat Vlaamse onderzoeksresultaten in het buitenland gevaloriseerd worden. Sommigen in Vlaanderen vragen zich af waarom. Spenderen we dan het geld van de Vlaamse belastingsbetaler op een goede manier?

KVdb: De laatste twee jaar, vooral na het rapport van Aho, is het besef gegroeid dat we niet alleen moeten kijken naar de aanbodsijde, d.i. het financieren van onderzoek. We moeten ook kijken naar hoe we meer vraag en nieuwe markten kunnen creëren zodanig dat onderzoeksresultaten in Europa gevaloriseerd worden. Dat is ons antwoord. Met de Commissie willen we *lead markets*⁷⁴ opzetten om te zien hoe we een echte markt kunnen creëren.

We hebben zes domeinen geïdentificeerd. Eén ervan is duurzame bouw, met name het *zero energy house* of *smart energy house*. Vandaag geven experts aan dat zo'n *zero energy house* technisch nu al realiseerbaar is. Het komt er echter niet omdat de bedrijfs-wereld er niet in investeert omdat het niet loont. Er is geen *return on investment*, want er is geen Europese markt. Overheden kunnen door normen op te leggen, publieke aanbestedingen, afstemming van onderzoeksinvesteringen enzovoort volledig nieuwe markten creëren binnen een termijn van 10 jaar (bijvoorbeeld voor hoogtechnologische hospitaalgebouwen of energiearme schoolgebouwen).

Het probleem hierbij is dat je eigenlijk werkt rond heel het vraagstuk van de interne markt en het overwinnen van lokale reflexen. Een hervorming van je economie leidt onmiddellijk tot winnaars en verliezers. Je mag er zeker van zijn dat veel bedrijven zich eigenlijk op korte termijn gebaat zien met lokale normen en standaarden, want dan hebben zij een markt. Als je probeert daar iets Europees van te maken, valt hun beschermde markt weg. We proberen die *lead markets* nu uit in een experimentele fase. De bedoeling is wel om dat uit te breiden naar een modern industrieel beleid waarbij we echt Europese markten gaan creëren.

Zoeken bedrijven niet de weg van de minste weerstand (en minste kosten)?

EWI-Review: Brengen wij ons op globaal vlak niet in een moeilijke positie net omwille van het feit dat de Amerikanen, of wie dan ook, niet altijd meewillen in het verhaal

van bijvoorbeeld de CO2-reductie? De Commissie kan wel een interne eco-markt creëren, maar is Europa sterk genoeg om dit op haar eentje te dragen in een geglobaliseerde context?

KVdb: Ik denk het wel. Vergeet niet dat Europa een markt van 500 miljoen mensen is.

EWI-Review: De Europese markt is inderdaad groot, maar internationale bedrijven vestigen zich daar waar de hindernissen het kleinst zijn. En voeren vervolgens hun (goedkopere) producten in op de Europese markt.

KVdb: We spreken hier wel over mondiale problemen. Op termijn gaat er bijvoorbeeld geen olie meer zijn. Gaan we alternatieven vinden voor de olie? Hier maken we strategische keuzes met Europa. Hoe vlugger wij technologische alternatieven vinden, hoe beter af we zijn in de toekomst en Amerika zal ons hierin moeten volgen. We moeten echt een aantal keuzes maken op terreinen waar we die strategische keuzes effectief kunnen maken. China zit met volledig hetzelfde probleem. Zij willen niet liever dan dat wij met hen samenwerken rond milieutechnologieën enzovoort. Hoe eerder wij nu als eerste de markt kunnen inpalmen dankzij een echte Europese markt waardoor we nieuwe technologieën en nieuwe bedrijven krijgen of bestaande bedrijven kunnen helpen omvormen naar meer technologisch georiënteerde ondernemingen, hoe sterker we staan in de wereld van morgen.

Met de lidstaten samen onderzoeksprogramma's financieren

EWI-Review: We hebben het eerder gehad over het onderzoeksgedreven onderzoek. Ook het maatschappelijk gedreven onderzoek biedt volgens jou duidelijk ook een aantal kansen. Tenslotte is er ook puur marktgedreven onderzoek. Wat is de positie van de Commissie hierover?

KVdb: Wij zien daar twee sporen. We willen werken met partnerships. De rol van de Commissie moet evolueren van het financieren van projecten naar het financieren van programma's op langere termijn. Dan spreek je enerzijds over onderwerpen die echt publiek gedreven zijn en waar we streven naar publieke samenwerking, d.w.z. de Europese Commissie met de lidstaten. Het gaat om domeinen waar uiteraard een aantal economische valorisaties kunnen uit voortvloeien op termijn, maar waar het falen van de markt heel groot is. Of zaken die de industrie sowieso niet interessant vindt in een eerste fase.

Daarnaast hechten we ook veel belang aan privaatsamenwerking. Net daarvoor experimenteren we met de *joint technology initiatives* (JTI), voor mij het mooiste con-

“Men moet in Vlaanderen leren meer proactief te worden en niet reactief.”

cept. Neem nu ons zesjarig programma met de farma-industrie. De Commissie stopt daar één miljard euro in en de farma-industrie één miljard in natura. Ons geld gaat enkel naar KMO's en universiteiten die onderzoek verrichten dat beantwoordt aan de noden van de farma-industrie. Op die manier bouwen we in Europa een infrastructuur op, een kader waarbinnen de farma-industrie en de bedrijven individueel, veel vlugger en veel competitiever veilige medicijnen op de markt kunnen brengen. Dat is volgens ons de toekomst. Als die JTI's slagen is dit volgens mij de richting die we in de toekomst best inslaan. Dit betekent dat er nog meer publieke investering nodig is in onderzoek dat beantwoordt aan de noden van de industrie. Het geld gaat evenwel niet naar de industrie, maar naar de kennisinstellingen. Deze werken dan in functie van de noden van de industrie.

Niet groot maar proactief en selectief

EWI-Review: Wordt de autonomie van de regio's en lidstaten, zeker voor de kleine, hierdoor niet beperkt? Kunnen deze nog wel hun stempel drukken in de discussies en debatten?

KVdb: Sinds 2000 hoor ik die vraag veel vanuit Vlaanderen, een typisch Vlaams/Belgische reflex. Andere regio's of landen die even klein zijn als Vlaanderen stellen die vraag namelijk niet. Maar het is goed dat je het aan de orde stelt. Met het zesde kaderprogramma heeft Busquin grotere projecten, de *integrated projects*, vooropgesteld. Groot protest vanuit België, want een klein landje als België gaat daar in verliezen. Wat hebben we gezien? België en Vlaanderen doen het ontzettend goed in die *integrated projects*.

EWI-Review: Een bedenking daarbij. Wij doen het goed dankzij onze onderzoeksinstellingen en universiteiten. Onze bedrijfs-wereld doet het minder goed?

KVdb: Men moet in Vlaanderen leren meer proactief te worden en niet reactief. Eens de projectoproepen uitgeschreven worden, ben je te laat. Je moet de Commissie voordien voorhouden dat bepaalde onderwerpen in het werkprogramma moeten worden opgenomen en slechts dan heb je een stap voor. Zoiets gebeurt de hele tijd, maar niet vanuit België. Het is altijd een eeuwige strijd. Als niemand helpt de bedrijven op Europees vlak actief te zijn via technologieplatformen die echte sturende kanalen zullen worden bij de besteding van toekomstig Europees geld, mis je de boot. De Vlaamse universiteiten weten wel hoe ze in die kanalen actief moeten zijn om de onderzoeksagenda te helpen bepalen.

Men moet, dat is dan een politiek antwoord, heel goed beseffen dat de toekomst van het Vlaams onderzoek in Europa ligt. Als

er geen kaderprogramma zou zijn, werken de grote lidstaten vooral met elkaar samen. Dan zou Vlaanderen of België helemaal geen inspraak meer hebben. Via het Europese niveau bestaat nog een recht van inspraak dat Vlaanderen maximaal moet proberen te benutten. Als we evolueren naar artikel 169-initiatieven⁸⁸ of ERA-netten⁷⁸, kan Vlaanderen daar op inspelen. Dat is vrijwillig hé, niemand verplicht je daaraan mee te doen.

Ook hier stelt zich de vraag naar de keuzes die moeten worden gemaakt. Als Vlaanderen denkt dat het bij alles moet aanwezig zijn, heeft het een probleem. Vlaanderen heeft ook sterke punten, waarvoor het dan maar eens zelf een initiatief moet nemen! Dat is een beetje mijn boodschap voor Vlaanderen. Wees veel meer proactief; het kaderprogramma biedt daar de mogelijkheden toe.

Excellentie én convergentie

EWI-Review: Hoe uit zoiets zich? Want dat mis ik in het debat. Hoe zie je de return on investment? Hoe zie je die impact?

KVdb: Via de economische groei.

EWI-Review: Maar dan riskeert Europa toch leemtes te creëren. Hoe vang je dat op? Of gaat de Commissie er van uit dat de situatie zich in de toekomst wel uitmiddelt omdat alle regio's meegetrokken worden?

KVdb: Dan stel je de vraag naar de convergentie tussen de lidstaten. Ik denk dat Europa er moet zijn voor twee zaken. Ten eerste de besten helpen om nog beter te worden, ten tweede de minder goeden helpen beter te worden. Vandaar dat we in het Europees budget twee instrumenten hebben. We hebben de structuurfondsen⁷⁹ die prioritair naar de nieuwe lidstaten gaan, of de lidstaten die onvoldoende ontwikkeld zijn om hen helpen 'bij te benen'. Daarnaast hebben we de kaderprogramma's⁸⁰ die puur excellentiegedreven zijn. Voor deze programma's willen we geen enkel compromis over de excellentiedimensie. De kaderprogramma's moeten de goede spelers in staat stellen nog beter te worden.

Een blik in de glazen bol: Vlaanderen, een innovatieve place to be in enkele domeinen

EWI-Review: Om af te sluiten met een toekomstvisie: waar zou jij Europa binnen 50 jaar willen zien uitkomen?

KVdb: Waar ik Vlaanderen zou willen zien in de toekomst in de Europese onderzoeksruimte is als een regio met een aantal clusters à la IMEC, à la VIB, die werkelijk een plaats op de wereldkaart hebben veroverd en waarbij je krijgt wat de economen agglomeratie-effecten noemen. Andere technologieën, onderzoekers en bedrijven worden

aangetrokken. Op bepaalde technologische domeinen is Vlaanderen de plaats waar het gebeurt. Dat is pas mogelijk indien Vlaanderen zich radicaal inschakelt in een Europese ruimte. Dat is een beetje mijn visie voor alle regio's in Europa.

Eigenlijk zouden we een Europa moeten hebben met hooggespecialiseerde clusters die van elkaar weten wie wat doet en een heel efficiënte vorm van kennisuitwisseling hebben. In plaats van onderlinge concurrentie tussen de regio's, krijg je een gezamenlijke concurrentie van de Europese regio's met de rest van de wereld. De concurrentie speelt niet tussen de regio's en regionale beleidsmakers onderling, maar wel tussen de onderzoekers en onderzoeksgroepen. Die competitie moet versterkt worden op Europese schaal. Dat is een beetje het beeld dat ik persoonlijk voor ogen heb.

We onthouden van het gesprek dat Vlaanderen best meer proactief de Europese kanalen kan bespelen, moet nadenken over strategische specialisatie in een aantal domeinen en over de rol en complementariteit van Vlaamse financieringsinstrumenten ten opzichte van de Europese. Een belangrijke boodschap was dat Vlaanderen niet bang hoeft te zijn voor het grote Europa. Net dankzij Europa heeft Vlaanderen ook een stem in het kapittel, maar het is aan Vlaanderen om de kansen op dat vlak te benutten. Toch wel een hele boterham voor de Vlaamse beleidsmakers.

Bart Laethem

Team Ondernemerschap, Wetenschaps-popularisering en Internationale samenwerking

Peter Spyns

Studiedienst en Prospectief Beleid

⁷⁰ Ondertussen werd Kurt gepromoveerd tot kabinetschef van Janez Potočnik.

⁷¹ www.jrc.ec.europa.eu

⁷² Zie ook elders in dit nummer: p. 28

⁷³ Zie ook elders in dit nummer: p. 24

⁷⁴ Het initiatief *lead markets* (leidende markten) wil een coherente beleidsaanpak realiseren en gunstige omgevingsvoorwaarden scheppen om de opkomst van markten met hoge economische en maatschappelijke waarde stimuleren zonder de marktwerking te verstoren. Het gaat om zes domeinen: eGezondheid, beschermingstextiel, duurzaam bouwen, recycleren, producten op biobasis, en hernieuwbare energie (zie ook <http://ec.europa.eu/enterprise/leadmarket/leadmarket.htm>). Financiering zal vooral naar deze domeinen gericht zijn.

⁷⁵ Zie ook elders in dit nummer: p. 17

⁷⁶ Zie ook elders in dit nummer: p. 18

⁷⁷ Zie ook elders in dit nummer: p. 34

⁷⁸ Zie ook elders in dit nummer: p. 23

⁷⁹ Zie ook elders in dit nummer: p. 28

⁸⁰ Zie ook elders in dit nummer: p. 30

⁸⁸ Artikel 169 van het EG verdrag heeft als belangrijkste doelstelling om door coördinatie de fragmentatie van het onderzoekslandschap op nationale of regionale niveau's in Europa te verminderen. Dit artikel laat de Europese Gemeenschap toe deel te nemen aan onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma's die lopen bij verschillende lidstaten (buiten de Gemeenschap kaderprogramma), met inbegrip van deelname aan gemeenschappelijke structuren die opgericht werden om de programma's samen uit te voeren. In de praktijk betekent dit dat de EU bovenop de nationale publieke gelden extra financiering voorziet.

De Europese Dienstenaanrichtlijn

Handboek voor de implementatie van de **Dienstenrichtlijn**

Op 13 januari 2004 legde Eurocommissaris Frits Bolkenstein een voorstel voor van richtlijn inzake de diensten op de interne markt. Deze dienstenrichtlijn, ook wel eens de bolkensteinrichtlijn genoemd, moest opnieuw aanknopen met de core business van de Europese Unie, de eenmaking van de Europese markt. Kort daarna barstte echter hevig protest los tegen de dienstenrichtlijn. Deze ultraliberale richtlijn zou ons sociaal model van tafel vegen... Uiteindelijk werd de dienstenrichtlijn op 12 december 2006 dan toch goedgekeurd door de lidstaten, dit slechts na moeizame onderhandelingen en tal van aanpassingen aan de tekst.

Een instrument van economische hervorming

Tijdens de Europese Raad van Lissabon van maart 2000 werd de doelstelling geformuleerd om van de EU tegen 2010 de meest dynamische en competitieve kenniseconomie ter wereld te maken. De dienstensector is in de meeste lidstaten goed voor 70% van het bnp⁸¹ en de werkgelegenheid. Een competitieve dienstenmarkt is dus van vitaal belang voor de bevordering van de economische groei en werkgelegenheid. De eenmaking van de Europese markt moest in principe in 1993 al een feit zijn. Toch bleek uit het verslag van de Europese Commissie over de toestand van de interne markt voor diensten dat er nog steeds een grote kloof is tussen de visie van een geïntegreerde economie en de dagdagelijkse werkelijkheid voor de Europese burgers en dienstverleners.

Nog steeds verhindert een groot aantal belemmeringen op de interne markt de dienstverleners en vooral kleine en middelgrote ondernemingen, hun activiteiten over de nationale grenzen uit te breiden. Indien Europa zijn Lissabon-doelstelling wilde halen, moesten er zeker voor de dienstensector een aantal maatregelen genomen worden. De dienstenrichtlijn is één van de initiatieven die kadert in dit proces van economische hervormingen.

Een kaderrichtlijn met verschillende gezichten

Om deze barrières voor het grensoverschrijdende dienstenverkeer weg te werken, voorziet de dienstenrichtlijn in een breed gamma aan maatregelen die, behoudens een aantal uitzonderingen, van toepassing zijn op de gehele dienstensector. In de eerste plaats moeten alle lidstaten hun bestaande nationale, en ook regionale en lokale, regelgeving nakijken op alle belemmeringen voor dienstverleners. Deze worden slechts toegelaten indien ze voldoen aan een aantal strikte criteria. Zo moeten bijvoorbeeld alle vergunningsstelsels en eisen die de overheid aan ondernemingen oplegt voldoen aan de beginselen van non-discriminatie, evenredigheid en noodzakelijkheid. Indien de overheid hier dus wil optreden, kan dit alleen onder bepaalde

voorwaarden en moet dit verantwoord worden aan de Europese Commissie. Een tweede ingrijpende maatregel is de verplichting voor alle lidstaten om een uniek loket op te richten. Een onderneming moet alle procedures, formaliteiten en vergunningsaanvragen die nodig zijn voor de toegang tot hun dienstenactiviteiten, via dit uniek loket elektronisch kunnen afhandelen. Bovendien moet de ondernemer ook alle relevante informatie kunnen verkrijgen via dit uniek loket en moeten de lidstaten onderzoeken hoe alle formaliteiten en procedures vereenvoudigd kunnen worden. Ter vergelijking, iemand die nu een hotel wil opstarten moet nog meer dan tien vergunningen, erkenningen of certificaten aanvragen bij verschillende entiteiten op alle mogelijke bestuursniveaus. Veelal is dit voor de startende ondernemer een complexe en tijdrovende aangelegenheid die de ondernemerszin bezwaarlijk ten goede komt. De dienstenrichtlijn wil hier verandering in brengen via het uniek loket.

Tenslotte voorziet de dienstenrichtlijn in een verplichting tot administratieve samenwerking tussen de lidstaten. Een buitenlandse aannemer die hier diensten wil komen verrichten, kan zich bijvoorbeeld tot de Vlaamse administratie wenden om zijn buitenlands diploma of vergunning te laten verifiëren. De Vlaamse administratie zal deze informatie via een door de Europese Commissie ontwikkeld systeem kunnen aanvragen aan de bevoegde buitenlandse administratie. Deze is verplicht te antwoorden binnen een bepaalde termijn. Door een betere administratieve samenwerking wil Europa vooral paal en perk stellen aan de wildgroei van voorschriften en overlapping van controles op grensoverschrijdende activiteiten.

Een ver van mijn bed show?

De dienstenrichtlijn wil in eerste instantie werk maken van het vrij verkeer van diensten en de vrijheid van vestiging op Europees vlak. Deze maatregelen zullen in ieder geval gevolgen hebben voor de ondernemingen die in het buitenland diensten willen verlenen. Voor hen zal een correcte omzetting van de dienstenrichtlijn één en ander alvast een stuk eenvoudiger maken. Maar ook de Vlaamse dienstver-

lener die geen plannen heeft in een ander land, zal er normaal gezien de vruchten van plukken. Veel van de maatregelen, zoals bijvoorbeeld het uniek loket, de administratieve vereenvoudiging of de afschaffing van ondoeltreffende vergunningsstelsels, zullen immers ook voor een directe verbetering van de huidige regelgeving over het binnenlands dienstenverkeer zorgen.

De uiteindelijke doelgroep is nog altijd de burger in het algemeen en de consument in het bijzonder. Het vrijmaken van de markt voor diensten zou, naast economische groei en een stijging van de werkgelegenheid, vooral moeten zorgen voor meer keuzevrijheid, kwalitatief betere dienstverlening en lagere prijzen voor de consument.

Voor vandaag of morgen?

De dienstenrichtlijn, goedgekeurd op 12 december 2006, moet door de lidstaten in nationale, regionale en lokale wetgeving worden omgezet ten laatste tegen 28 december 2009. Aangezien deze richtlijn een aantal zeer ambitieuze en ingrijpende maatregelen wil doorvoeren, valt het te betwijfelen of alle lidstaten volledig klaar zullen zijn met de omzetting. Vooral het oprichten van een allesomvattend en volledig elektronisch toegankelijk uniek loket tegen eind 2009 zou wel eens een brug te ver kunnen zijn. Andere beoogde objectieven, zoals het aanzwengelen van de economie en de voordelen voor de consument, zullen uiteraard niet direct voelbaar zijn en zijn sowieso moeilijker in te schatten. Uiteindelijk zal de toekomst moeten uitwijzen wat de concrete gevolgen zullen zijn, niet alleen op economisch maar ook op sociaal vlak.

Tom Vandenbogaerde
Juridische dienst EWI

⁸¹ Zie ook elders in dit nummer: p. 8

Het Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen

In de tweede editie van het Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen (kortweg 'SBOV II') vormen de universiteiten van Antwerpen, Gent, Hasselt en Leuven en de Hogeschool Gent samen een onderzoeksconsortium. De concrete partners zijn:

- Instituut voor de Overheid (Katholieke Universiteit Leuven)
- Onderzoeksgroep Management en Bestuur (Universiteit Antwerpen)
- Departement Handelswetenschappen en Bestuurskunde (Hogeschool Gent)
- Centrum voor Lokale Politiek, Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen (Universiteit Gent)
- SEIN, Instituut voor Gedragswetenschappen (Universiteit Hasselt)

Het Instituut voor de Overheid treedt op als coördinator van SBOV II. Het SBOV II is gericht op het verzamelen, analyseren en ontsluiten van gegevens, het uitvoeren van probleemgericht en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek en op wetenschappelijke dienstverlening. Alle aspecten van bestuur en beleid in de publieke sector maken hiervan voorwerp uit. In deze hoedanigheid is het SBOV II (i) een partner in de bestuurlijke vernieuwing in Vlaanderen, (ii) een maatschappelijke hefboom voor bestuurlijke vernieuwing en (iii) een academische hefboom voor de bestuurskunde als wetenschappelijke discipline.

- Partner in de bestuurlijke vernieuwing in Vlaanderen

De overheden in Vlaanderen zijn volop in beweging. De structuren van het Vlaamse overheidsapparaat zijn recent grondig hervormd en het nieuwe gemeente- en provinciedecreet zet voor de lokale besturen de bakens uit voor de toekomst. Meer dan ooit geldt het adagio 'vernieuwen of verdwijnen'. In de visietekst van de Vlaamse overheid 'Vlaanderen in Actie' is haar verdere modernisering terecht één van de aandachtspunten (Vlaamse Regering 2006).

Het SBOV II is een partner voor de verdere bestuurlijke vernieuwing in Vlaanderen en het onderbouwt deze agenda wetenschappelijk. Er is een intense interactie met alle betrokken ambtelijke en politieke actoren. Het SBOV II voedt deze interactie met onderzoek in Vlaanderen en met inzichten in internationale tendensen binnen de OESO-context.

- Maatschappelijke hefboom

Het SBOV II biedt een neutraal en wetenschappelijk platform aan waar diverse actoren in dialoog kunnen treden met het oog op het bouwen aan een maatschappelijk project van modernisering van de overheid binnen de Vlaamse en Europese context. Dit platform is gekoppeld aan een intens communicatieproces met verschillende doelgroepen. Deze groepen zijn zowel passief (informerende over resultaten) als actief (inbreng via bijvoorbeeld focusgroepen en vragenrondes) betrokken in het onderzoek.

- Academische hefboom

Modernisering in de pilootlanden van de OESO put uit diverse bronnen. Naast inspiratie uit buitenlandse overheden, private sector en eigen kenniscentra is de academische wereld sterk aanwezig op de moderniseringsscène. Het SBOV II is het academisch platform bij uitstek om diverse expertises die de modernisering kunnen ondersteunen te versterken, te academiseren, te vermaatschappelijken en te internationaliseren.⁸⁴

Onderzoeksprogramma

Het SBOV II vertaalt haar ambities in een onderzoeksprogramma 2007-2011. Vormelijk is het onderzoek ingedeeld in A-projecten (70 %) en B-projecten (30 %)⁸⁵. De A-projecten vormen het langetermijnonderzoek; het zijn de basisonderzoeklijnen die samen de ruggengraat van het SBOV II-onderzoek uitmaken. De B-projecten richten zich op

de korte termijn, zijn jaarlijks in te vullen en spelen in op punctuele, strategische vragen van de Vlaamse regering. De projecten zijn evenwichtig gespreid over het Vlaamse en lokale niveau. Het onderzoeksprogramma omvat ook het aanmaken van gegevensdatabanken, het ontwikkelen van instrumenten en wetenschappelijke dienstverlening.

Inhoudelijk is het onderzoeksprogramma ingedeeld in vier clusters. De clusters zijn vooreerst geïnspireerd op de wensen van de Vlaamse overheid op het vlak van te onderzoeken thema's.⁸⁶ Een andere inspiratiebron is de internationale bestuurskundige agenda. Het SBOV II bouwt ook voort op de vergaarde kennis van het SBOV I. Tot slot is onderzoek dat reeds aan het gebeuren is of gefinancierd wordt vanuit andere middelen niet in het programma opgenomen. Samen vormen de clusters de onderzoeksagenda van de publieke sector in de eerste decennia van de 21ste eeuw. Het gaat meer bepaald om: (i) innoverende beleids-, beheers- en financiële cycli, (ii) HRM en veranderingsmanagement, (iii) sturing in netwerken van overheid, non-profit en bedrijf en (iv) vernieuwde relaties burger en bestuur.

- Cluster 1: Innoverende beleids-, beheers- en financiële cycli

Een innoverende overheid wekt vertrouwen bij de burgers. Het is bijgevolg essentieel om de voorwaarden voor kwaliteit, tevredenheid met dienstverlening en vertrouwen te onderzoeken. Een kwalitatieve overheid innoveert en respecteert de grondprincipes van goed bestuur. De toenemende complexiteit van bestuur en beleid vereist een transparant bestuursstelsel dat bijdraagt tot het vertrouwen in die overheid. Een essentieel onderdeel hiervan is goed onderbouwd en financieel juist vertaald beleid. Dit beleid moet vooruitzien en gegrond zijn in objectieve data. Een gezond financieel systeem moet de uitvoering van dit beleid kunnen garanderen.

Steunpunt beleidsrelevant onderzoek 2007-2011

bestuurlijke organisatie Vlaanderen

Naam: Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen

Promotor-coördinator: Prof. dr. Geert Bouckaert

Consortiumleden:

- Katholieke Universiteit Leuven
- Universiteit Gent
- Universiteit Antwerpen
- Universiteit Hasselt
- Hogeschool Gent

Adres: Parkstraat 45 - bus 3606, 3000 Leuven

tel: 016 32 36 10

fax: 016 32 36 11

Website: <http://www.steunpuntbov.be>

e-mail: sbov@soc.kuleuven.be

Functioneel bevoegde ministers:

- de Minister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Institutionele Hervormingen, Landbouw, Zeevisserij en Plattelandsbeleid
- de Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur, Stedenbeleid, Wonen en Inburgering
- de Vlaamse minister van Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media en Toerisme

Budget: 1,477 miljoen euro

Figuur 10: De leden van het SBOV

- Cluster 2: HRM en veranderingsmanagement

Een samenleving heeft behoefte aan een publieke sector die competent en gemotiveerd is. Het belangrijkste kapitaal van de overheid blijft haar menselijk kapitaal. Op dit vlak zijn er grote uitdagingen o.m. omwille van de vergrijzing van het overheids-personeel. Hoe kan de overheid blijvend beschikken over gemotiveerd en competent personeel? Het streven naar een aangepaste vorm van flexibiliteit die een meerwaarde oplevert zowel voor mens als organisatie zal hierin een belangrijke rol spelen. Een belangrijke hefboom in een modern HRM-beleid is het verantwoordelijk maken van de verschillende overheden met respect voor een aantal fundamentele principes van de openbare dienst.

- Cluster 3: Sturing in netwerken van overheid, non-profit en bedrijf

De vermarkting en de vernetwerking van overheden wordt in het komende decennium een belangrijke troef voor een effectieve overheid die burgers en bedrijven als innoverend ervaren en waar ze vertrouwen in kunnen hebben. De overheid staat niet meer boven maar midden in een netwerk van andere organisaties. Het hiërarchisch denken maakt plaats voor een denken in termen van horizontale relaties en samenwerking. Vertrouwen tussen de diverse actoren is hierin cruciaal. Vanuit een perspectief van multi-level governance moeten optimale relaties worden ontwikkeld tussen alle bestuurslagen – lokaal, provinciaal, Vlaams, federaal, Europees en internationaal. Een essentiële vraag hierbij is wie de 'regulerende' functie van de overheid opneemt.

- Cluster 4: Vernieuwde relaties tussen burger en bestuur

Participatie en interactiviteit leiden tot meer tevredenheid, vertrouwen en een groter eigenaarschap bij de burgers. Zeker bij de lokale besturen is het essentieel om vanuit een participatief stedenbeleid, onderbouwd met een strategische managementcapaciteit, sterke steden te garanderen die uitdagingen aankunnen. Maar dit geldt evenzeer voor de Vlaamse overheid in haar relatie tot burgers en middenveld. Een interessante vraag hierbij is of participatie op dezelfde wijze kan gevat worden voor beide niveaus. Gaat het om dezelfde vormen van participatie of fundamenteel andere patronen van interactie tussen burger en bestuur?

Meer informatie over SBOV II, zoals een overzicht en samenvatting van de onderzoeksprojecten, een overzicht van de medewerkers, een publicatiedatabank met toegang tot gepubliceerde onderzoeksresultaten, is beschikbaar op www.steunpuntbov.be.

Een voorsmaakje van resultaten uit de onderzoekscatalogus van het SBOV

Samenwerking tussen besturen?

Het SBOV onderzoekt interbestuurlijke en publiekprivate samenwerking in Vlaanderen. Daaruit blijkt onder meer dat de vzw-formule populair blijft en dat besturen zeer creatief zijn in het uitvinden van formules om samenwerking op eigen maat mogelijk te maken. De juridische dimensie is daarbij belangrijk maar vormt niet de grootste uitdaging. Samenwerking hangt echter vooral af van een open opstelling van de betrokken partijen en van goede onderlinge afspraken. Het decreet intergemeentelijke samenwerking blijkt op het terrein overwegend positief te worden onthaald, al zijn de mogelijkheden om samen te werken met provinciebesturen voor verbetering vatbaar. De mogelijkheden in het decreet om uitzonderingen op de Europese regelgeving omtrent mededinging te bekomen lijkt werkbaar.

Vertrouwen in de overheid?

Vertrouwen in de overheid is de graadmeter bij uitstek voor haar prestaties in de ogen van de samenleving. Het SBOV mat in het verleden op geregelde tijdstippen het vertrouwen van burgers in de overheid. Uit deze metingen blijkt dat de nabijheid van het bestuur het vertrouwen versterkt (lokale besturen krijgen het meest vertrouwen). Ondanks vaakgehoorde onheilsberichten over een dalend vertrouwen blijkt dit niet uit de metingen: het vertrouwen in de overheid schommelt maar gaat zeker niet sterk achteruit. Ook blijkt dat minder geïnformeerde en lager opgeleide burgers het meest wantrouwend zijn tegenover de overheid. Tot slot blijkt dat Vlamingen zeer tevreden zijn over water- en elektriciteitsvoorzieningen, postbedeling en huisvuilomhaling, terwijl er meer ongenoegen bestaat over het openbaar vervoer en de staat van wegen, fiets- en voetpaden.

E-government?

De elektronische overheid wint aan belang. SBOV pionierde in het onderzoek van e-government in Vlaanderen. In e-government bij kleine gemeenten blijkt bijvoorbeeld dat de gemeentesecretaris vaak bepalend is voor ICT-gebruik in de organisatie. ICT is er echter zelden onderdeel van strategische keuzes of beleid. Kleine gemeenten blijken ook afhankelijk van de samenwerking met een vaste huisleverancier. De Vlaamse overheid steunt in toenemende mate lokale besturen in het lokale e-government. De Vlaamse overheid zelf blijkt belangrijke stappen gezet te hebben op ICT-vlak. Verwachtingen van burgers op dit vlak zijn vooral een verbeterde dienstverlening. Initiatieven als MAGDA (= maximale gegevensdeling tussen administraties) helpen daarbij.

Vlaanderen in de internationale hitlijsten?

De verhoogde aandacht voor de positie van Vlaanderen in internationale rangschikkingen in de pers vertaalt zich in een toenemende druk om hierin goed te scoren. SBOV-onderzoek toont aan dat Vlaanderen vaak in de middenmoot zit. De problematiek van die rangschikkingen is dat ze vaak niet zuiver zijn, definities niet uitgeklaard zijn en de Vlaamse context onvoldoende tot zijn recht komt. Sommige landen en regio's blijken ook veel actiever dan Vlaanderen in het beïnvloeden van de indicatoren waarop deze hitlijsten zich baseren. Vlaanderen moet daarom meer proactief optreden en zich niet laten verblinden door haar posities in zulke opsommingen. Voordat we deze cijfers op een zinvolle manier kunnen gebruiken, moeten we eerst de methodiek en de (ideologische) achtergrond ervan kennen.

Joris Voets
Steunpunt Bestuurlijke Organisatie
Vlaanderen

Literatuur

- Baert Herman, Hondeghem Annie, Van Bree Leen & Vanmullem Kathleen (2007). *Werknemers in de tweede helft*
- Werkhypothese voor leerparticipatie en leerbeleid. Develop. 3: 7-17.
- Vanmullem Kathleen. & Hondeghem Annie (2005). *Een leeftijdsbewust personeelsbeleid bij de Vlaamse overheid: stand van zaken binnen het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap*. Leuven: SBOV. 62 p.
- Vanmullem Kathleen & Hondeghem Annie (2007) *Motivatatie en leiderschap. Case-studie van een Vlaamse overheidsorganisatie*. Leuven: SBOV. 125 p.

84 De eerste editie van SBOV (2001-2006) heeft de bestuurskunde in Vlaanderen en in het buitenland op de kaart gezet: een 145-tal tijdschriftartikels (waarvan 70-tal internationaal), een 120-tal boekhoofdstukken (waarvan 35-tal internationaal), een 130-tal congrespapers (waarvan 120-tal internationaal), een 15-tal boeken (waarvan 5 internationaal) en een 95-tal onderzoeksrapporten vormen een greep uit de output.

85 Voor de uitvoering van het onderzoek is op jaarbasis gemiddeld een 17-tal voltijdse equivalenten voorzien (waarvan 12 op A-projecten en 5 op B-projecten).

86 Met name fiscaliteit, financiën, organisatie en bestuurlijke relaties, coördinatie van het beleid, monitoring en vertrouwen, modern hrm en veranderingsmanagement, administratieve vereenvoudiging, reguleringsmanagement en e-government, integriteit en governance, stedenbeleid.

FIT geeft Vlaanderen internationaal meer slagkracht in hoogtechnologische sectoren

Flanders Investment & Trade (FIT⁹¹), het Vlaams agentschap voor Internationaal Ondernemen, promoot het internationaal ondernemen van Vlaamse bedrijven en trekt buitenlandse investeerders aan. Daarbij is zijn buitenlands netwerk van het allergrootste belang.

In zowat 65 landen heeft het agentschap eigen kantoren en het kan in ongeveer 25 landen een beroep doen op de kantoren van zusterorganisaties. Op strategische locaties houden zij een vinger aan de pols van het internationale economische leven. De verdere diversifiëring en specialisering van die kantoren is één van de belangrijkste doelstellingen van FIT. Op een aantal doelbewust gekozen plaatsen worden er daarom nu technologieattachés ingezet, specialisten die technologische sectoren opvolgen die een significante toegevoegde waarde hebben voor de Vlaamse economie.

FIT zal voortaan vijf technologieattachés op post hebben: in New York, Tokio, New Delhi, Los Angeles en Beijing. In aanvulling op de VLEVs of Vlaamse Economische Vertegenwoordigers en handelssecretarissen leggen zij zich toe op sectoren die in de internationale ontwikkeling van het Vlaamse bedrijfsleven een sleutelrol spelen en die qua specifieke knowhow hoge eisen stellen. In New York en Tokio is dat het geval voor de sector van de bio- en nanotechnologie, in New-Delhi en Los Angeles voor de ICT-sector en in Beijing voor alles wat te maken heeft met milieu. De technologieattachés van FIT werken er in twee richtingen: enerzijds promoten zij het Vlaams hoogtechnologisch aanbod en zoeken ze actief naar kansen voor Vlaamse bedrijven, anderzijds

zoeken ze naar interessante hoogtechnologische investeringen en investeerders voor Vlaanderen.

In Vlaanderen is er heel wat potentieel op het vlak van onderzoek en ontwikkeling, maar daar wordt vaak nog te weinig mee gedaan. Nieuwe producten, marktklare ideeën of spin-offs van kenniscentra moeten de kans krijgen om internationaal te gaan. De vertaling in reële projecten is de belangrijkste opdracht van de nieuwe technologieattachés van FIT. Zij ondersteunen daarbij actief Vlaamse bedrijven en clusters in de internationale ontwikkeling van nieuwe technologische producten of diensten. Bij de actieve prospectie van buitenlandse bedrijven die willen investeren in de innovatieve en technologische regio Vlaanderen werken zij op dezelfde manier. Eigenlijk brengen ze vraag en aanbod rond innovatieve technologische ontwikkelingen samen, of er nu Vlaamse bedrijven, kennisinstellingen of overheidsorganisaties bij betrokken zijn. Verder bouwen de technologieattachés professionele netwerken uit met wetenschappelijke en financiële centra en bedrijven in hun regio en detecteren zij trends en ontwikkelingen, standaarden en best practices. Ten slotte ligt er voor hen nog een taak weggelegd in de promotie en branding van Vlaanderen als innovatieve en technologische regio.

Bij het ontwikkelen van een toekomststrategie om Vlaanderen op technologisch vlak op de wereldkaart te zetten, komt de eerste voorzet van een stuurgroep. Daarin zijn naast FIT volgende organisaties vertegenwoordigd: IWT, Technologieregio Leuven, Agoria⁹² en de vier strategische onderzoekscentra IBBT⁹³, IMEC⁹⁴, VIB en VITO⁹⁶. Die stuurgroep geeft de technologieattachés richting en dit zowel op inhoudelijk als strategisch vlak. FIT staat in voor de operationele, dagelijkse aansturing. Voor het overige zijn de technologieattachés verantwoordelijk voor de aanpak in hun specifiek domein en voor het leveren van concrete resultaten. Hun planning wordt wel continu afgetoetst met zowel FIT als de stuurgroep. De eerste tekenen van die gestructureerde aanpak zijn al in een vroeg stadium duidelijk. Zo kan FIT nu al verschillende positieve opmerkingen noteren over de innovatieve en verfrissende aanpak van de manier waarop Vlaanderen gepromoot wordt als hoogtechnologische regio in de verschillende regio's waar er technologieattachés actief zijn. De toekomst ziet er rooskleurig uit: Vlaanderen krijgt internationaal meer slagkracht in hoogtechnologische sectoren.

Bart Matheï
Vlaams Agentschap voor Internationaal Ondernemen - Flanders Investment & Trade

91 <http://www.flandersinvestmentandtrade.be/>

92 <http://www.agoria.be/>

93 www.ibbt.be

94 Zie EWI-Review 1 (1): 20-23 en www.imec.be

95 Zie EWI-Review 1 (1): 25-27 en www.vib.be

96 www.vito.be

Nieuwe Vlaamse filmpjes

Wie

MEDIA Desk België – Vlaamse Gemeenschap is het Europees aanspreekpunt voor de Vlaamse audiovisuele sector. Het is het informatie- en adviesbureau van het MEDIA-programma van de Europese Commissie. Het MEDIA-programma heeft als doel de Europese audiovisuele industrie concurrentieel te maken en te stimuleren. Hierbij staat het voor een dubbele uitdaging: het handhaven van een sterke positie op de internationale markt en de creatie van een herkenbare Europese beeldcultuur. MEDIA Desk draagt hiertoe bij op twee manieren, namelijk door het bieden van steunmaatregelen en door het verschaffen van informatie en advies.

Naast de MEDIA Desk zijn er twee andere belangrijke actoren betrokken bij het uitdragen van het MEDIA-programma. Allereerst is er het Europese Directoraat-Generaal 16 Information Society & Media dat o.a. het beleid en het budget uitstippelt. Daarnaast bestaat sinds januari 2006 het Education Audiovisual & Culture Executive Agency (EACEA) dat verantwoordelijk is voor de uitvoering van het MEDIA-programma in de praktijk.

Het Departement EWI ondersteunt de activiteiten van MEDIA Desk België daar deze zowel de ontwikkeling van de creatieve, culturele industrie bevordert als de steeds groter wordende focus op innovatie benadrukt. Voorbeelden zijn de steunmechanismen voor pilootprojecten, interactieve projecten, VoD (Video on demand) en de digitale cinema.

Onder de reeds bekende concrete realisaties kan men 'Windkracht 10' van Hans Herbots, 'Anyway the wind blows' van Tom Barman, 'Confituur' van Lieven

Debrauwer, 'Een ander zijn geluk' van Fien Troch, en 'Requiem voor een voetbalcup' van Lode Desmet vermelden.

Wat

MEDIA Desk België – Vlaamse Gemeenschap communiceert over de verschillende steunmaatregelen van het MEDIA-programma, meerbepaald steun aan producenten, distributie, promotie, opleidingen, zaalexploitanten en nieuwe technologie. Deze steun kan aangewend worden om bijvoorbeeld een opleiding te initiëren, om een filmfestival (cf. Leuven Kort) of -markt te organiseren. De ontwikkeling van fictie, documentaire, animatie en interactieve projecten, de productie van tv-projecten, en de distributie van films kunnen eveneens ondersteund worden. Ook aan sales agents, de ontwikkeling van nieuwe technologische projecten, de ontwikkeling van VoD (video on demand) en digitale cinema projecten, financieringsinstrumenten, e.a. kan steun verleend worden. Daarenboven biedt Media Desk de Vlaamse audiovisuele organisaties en professionals een persoonlijke en op maat gesneden begeleiding bij hun steunaanvraag.

Stimuleren is meer dan financieren en subsidiëren alleen. Daarom verruimt de Vlaamse MEDIA Desk haar activiteiten tot:

- Het verschaffen van algemene informatie betreffende de Europese audiovisuele sector
- Het uitbouwen van een netwerk van contacten met Europese organisaties en professionals
- Het organiseren van activiteiten en infosessies rond specifieke thema's
- Het opvolgen van het Europees audiovisueel beleid

Op 15 november 2006 gaven het Europees Parlement en de Europese Raad hun goedkeuring aan een nieuw programma om de Europese audiovisuele industrie te ondersteunen: MEDIA 2007. De focus van MEDIA 2007 ligt op de activiteiten voor en na de eigenlijke productie van het audiovisuele werk. Het budget bedraagt 755 miljoen euro voor 7 jaar (2007-2013). De algemene doelstellingen van MEDIA 2007 zijn als volgt:

- de verscheidenheid van cultuur en taal, en het cinematografische en audiovisuele erfgoed in Europa behouden en tot hun recht laten komen, het publiek toegang tot dit erfgoed geven en de interculturele dialoog bevorderen
- ervoor zorgen dat Europese audiovisuele werken binnen en buiten de Europese Unie beter circuleren en meer publiek trekken
- het concurrentievermogen van de Europese audiovisuele sector versterken op een open, concurrerende en werkgelegenheidsbevorderende Europese markt

Daarbij worden de volgende prioriteiten nagestreefd:

1. de bevordering van creatief werk in de audiovisuele sector en van de kennis en de verspreiding van het Europese cinematografische en audiovisuele erfgoed
2. de versterking van de structuur van de Europese audiovisuele sector, en met name van de KMO's
3. streven naar een beter evenwicht op de Europese audiovisuele markt tussen landen met een grote audiovisuele productiecapaciteit enerzijds en landen of gebieden met een geringe audiovisuele productiecapaciteit en/of met een klein geografisch en/of taalgebied anderzijds
4. de begeleiding en ondersteuning van de marktontwikkelingen op het gebied van digitalisering

Terugblik

Het loont natuurlijk ook de moeite om even terug te kijken op de resultaten van voorgaande programma's: MEDIA Plus en MEDIA Training. In hoeverre heeft de Vlaamse audiovisuele industrie gebruik gemaakt van deze programma's? We staan even stil bij enkele resultaten.

Over het algemeen kan men stellen dat de Vlaamse audiovisuele sector steeds beter haar weg vindt naar het MEDIA-programma. Over de verschillende steunmaatregelen heen worden meer en meer Vlaamse projecten geselecteerd en de bedragen die aan deze projecten worden toegekend, worden groter.

Voorop het vlak van distributie doet de Belgische audiovisuele sector het uitstekend. Tot 10% van de Europese pot voor distributie gaat naar Belgische projecten en bedrijven. Hiermee zitten we vlak achter het koppelton van 'de grote vijf': Frankrijk, Groot-Brittannië, Duitsland, Italië en Spanje. België is een kruispunt in Europa en dat heeft als gevolg dat zowel in Vlaanderen als in Wallonië een gevarieerd aanbod aan Europese films te zien valt. Zowat alle actieve Belgische distributeurs werden onder MEDIA Plus geselecteerd voor subsidies.

Ook in onderdelen waar Vlaanderen bij de start van MEDIA Plus in 2001 nog ondervetegenwoordigd was, worden vorderingen gemaakt. Onder Steun aan Nieuw Talent werd in 2006 voor het eerst een Vlaams project geselecteerd: *How to rewind my dog* van ZAPOMATIC. Dit project is nog steeds in ontwikkeling. En ook onder MEDIA Training werd in 2005 voor het eerst een opleidingsinitiatief aan een Vlaamse hogeschool beloond met subsidies: de 3D-Academy van het Departement PIH aan de Hogeschool West-Vlaanderen.

Toch mogen we niet blind blijven voor de nog betere resultaten aan de andere kant van de taalgrens. Audiovisuele projecten vanuit de Franstalige Gemeenschap worden duidelijk vaker geselecteerd en kunnen op meer Europese subsidies rekenen. Dit laat zich vooral gevoelen in de steun aan tv-producties. Waar tussen 2001 en 2006 de steun aan Vlaamse tv-producties 3,08 miljoen euro bedroeg, was dit voor Franstalige projecten 1,992 miljoen euro. Maar ook in de ontwikkelingsfase is er een verschil: 1,440 miljoen euro voor Vlaanderen tegenover 2,655 miljoen euro voor de Franstalige Gemeenschap.

Ondanks het feit dat de Vlaamse audiovisuele industrie meer en meer gebruik

maakt van de middelen die de Europese Commissie via het MEDIA-programma ter beschikking stelt, is er nog veel ruimte voor progressie. Het is dan ook de doelstelling van MEDIA Desk Vlaanderen om de nodige ruchtbaarheid te geven rond het nieuwe MEDIA 2007 en om drempelverlagend te werken. Op die manier zien hopelijk steeds meer kwalitatief sterke Vlaamse audiovisuele werken het levenslicht en vinden ze op een adequate manier hun weg naar de Europese schermen.

*Heeft u vragen of wilt u een dossier indienen?
Gelieve dan contact op te nemen met:*

MEDIA Desk België – Vlaamse Gemeenschap
Handelskaai 18/3
1000 Brussel
Tel: +32 2 226 06 52
Fax: +32 2 219 19 36
E-mail: nathalie@mediadesk-vlaanderen.be

*Nathalie Goethals
MEDIA Desk België – Vlaamse Gemeenschap*

87 <http://ms.skynet.be/cinema/windkracht10/index.php?level=partners>

Het groene fabriekje

Naar jaarlijkse gewoonte organiseerde het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) samen met BusinessEurope, de federatie die de Europese ondernemingen vertegenwoordigt, eind februari de European Business Summit. Dit jaar was het thema *Greening The Economy: New Energy for Business*. Op de stand van de Vlaamse overheid werd informatie verspreid over de initiatieven die door het Departement EWI, het Agentschap Economie, het VLAO, het IWT en de VITO genomen zijn rond de groene economie. Vlaams minister van Economie, Ondernemen, Wetenschap, Innovatie en Buitenlandse Handel, Patricia Ceysens, was onder de vele prominente bezoekers. Evenals Commissievoorzitter Barroso en acht leden van de Europese Commissie die er in contact kwamen met een aantal Europese en Belgische ondernemers.

Het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) heeft ondermeer tot taak om op Europees niveau te lobbyen in naam van de Belgische werkgevers en legt zich daarom toe op de uitbouw van een sterk netwerk van contacten bij de Europese Instellingen. De European Business Summit is daar uiteindelijk het resultaat van. Anderzijds legt het VBO ook sterk de nadruk op het belang van België en van de regio's ten opzichte van de 'nieuwe metiers', zeg maar, de groeipolen van de toekomst. In dit kader is er voor ons land eveneens een zeer belangrijke organisatorische rol weggelegd, met name in het opzetten van grote evenementen zoals de European Business Summit. Het is tevens de bedoeling om op die manier te bewijzen dat het VBO in Brussel initiatieven van Europese en zelfs wereldallure aankan. Het event is zo succesvol dat BusinessEurope, de Europese federatie van ondernemingen, gevraagd heeft om dit jaar samen met het VBO de European Business Summit te mogen organiseren.

Zo draait het evenement uiteindelijk uit op een win-winsituatie voor iedereen, met de nodige internationale uitstraling er bovenop.

A life-time opportunity

De gedelegeerd bestuurder van het VBO Rudi Thomaes vindt de European Business Summit van dit jaar een 'life-time opportunity' op het vlak van de groene economie. Europa mag niet opnieuw de boot missen zoals tijdens de voorbije decennia op het vlak van de ICT. De reactie op de uitdaging die de klimaatverandering met zich meebrengt moet anders zijn.

Volgens hem moet Europa dit keer duidelijk maken waar het voor staat en zijn nek uitsteken. We zijn wereldleiders in ontwikkelingen inzake *clean energy technologies* (cleantech)⁸⁸, maar schieten tekort in het op de markt brengen van de technologie. We zijn technologisch zeer sterk, maar geen marktleiders. Daarnaast mag het belang van risicokapitaal niet onderschat worden. Dat is in de Verenigde Staten driemaal groter dan in België. Hier is zeker ruimte om sterker voor de dag te komen.

Voor wat het beleid betreft, moet Europa ook lessen trekken uit de Lissabonstrategie. Rond het energie- en klimaatplan moet veel meer betrokkenheid komen, net zoals dat enige tijd geleden het geval was voor de vliegtuigindustrie en de mobiele telefonie. Het komt er op aan om zowel binnen de Europese Unie als in Vlaanderen een gecoördineerd, coherent, kristalhelder en transparant beleid op te bouwen, dat continuïteit garandeert op de lange termijn.

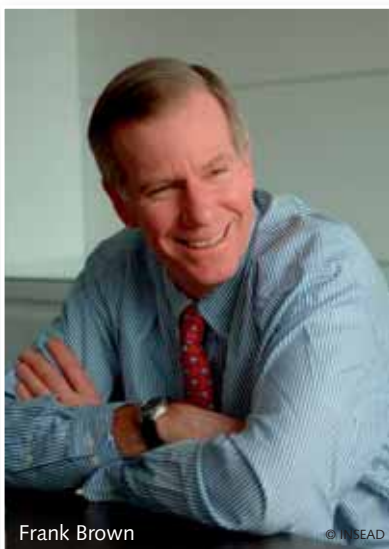
Rudi Thomaes

Van de klimaatambitie een economische realiteit maken, is een belangrijke uitdaging voor de Europese en Belgische bedrijven die nochtans reeds leiders zijn op het vlak van eco-efficiëntie. Om een beter inzicht te krijgen in de manier waarop onze ondernemingen aan de klimaatuitdaging het hoofd kunnen bieden, en welke rol het beleid kan spelen, vroeg het VBO aan INSEAD, de internationale bedrijfs-school, om een onderzoek⁸⁹.

Een klimaat om te veranderen

Volgens Frank Brown, decaan van INSEAD⁹⁰, duidt de studie "op de noodzaak tot samenwerking tussen industrie, academische instellingen en overheid om tot een beter resultaat te komen op het vlak van energieprestatie". De situatie is duidelijk: de stijgende vraag naar energie en de absolute noodzaak tot het verlagen van CO₂-uitstoot verplichten alle actoren – regeringen, burgers en bedrijven – om snel maatregelen te treffen. In dit verband zijn drie factoren cruciaal voor het bereiken van macro-economische groei: energie, eco-innovatie en investeringen in cleantech. De VBO-INSEAD studie analyseert deze drie parameters en vergelijkt hierbij Europa met de andere continenten.

Dit leidt tot de volgende **vaststellingen**:

- Op het vlak van energieprestatie (in CO₂/BBP), stelt de studie vast dat de score van de EU (door het benutten van de best beschikbare technologieën) verbeterd, terwijl de uitstoot van

China stijgt en dit door de dominante aanwezigheid van zware industrieën en de sterke afhankelijkheid van kolen als bron van energie. Als men kijkt naar levensstijl en energieverbruik (CO₂ uitstoot per inwoner) dan scoren Japan, China, India en Australië beter dan Europa en het energieverspillende Noord-Amerika.

- Japan scoort algemeen gezien het sterkst op het vlak van innovatie, van nabij gevolgd door Noord-Amerika. De Europese Unie (EU-25) scoort lager, terwijl India en China achterblijven. De EU scoort dan weer sterk op het vlak van eco-innovatie (octrooien voor cleantech in voertuigen, afvalverwerking en hernieuwbare energie) wat zeer bemoedigend is.
- Voor de afweging van de investeringsparameter gaan de onderzoekers uit van investeringen van risicokapitaal in cleantech. In de EU steeg het risicokapitaal dat geïnvesteerd werd in cleantech (in verhouding tot alle risicokapitaalinvesteringen) van 8% in 2003 tot 19% in 2006, een aangroei die sterker was dan in de VS (van 6.4% in 2003 tot 8.5% in 2007). Deze trend is eveneens veelbelovend voor de toekomst.

De studie wijst op drie **actiepunten** die kunnen bijdragen tot de realisatie van een groenere economie:

- Uitstoot reduceren door het uitwerken van normen omtrent energieprestatie, het promoten van grotere energie-efficiëntie en hernieuwbare energie.
- Innovatie aanmoedigen door het uitwerken van specifieke strategieën rond eco-bedrijfsvoering, het opteren voor radicale eco-innovatie, die gebruikers meerwaarde verleent aan een lagere kostprijs en beperkte ecologische impact, en het opvolgen van een stabiel en consistent beleid.
- Investeren aanmoedigen door te voorzien in verdere inbreng van risicokapitaal in cleantech en het optimaliseren van publiekprivate samenwerkingsvormen en zo de commercialisering van innovaties te versoepelen.

Volgens Rudi Thomaes behoort de Europese en meer bepaald de Belgische industrie tot de wereldtop in het efficiënt gebruik van energie. "De VBO-INSEAD studie toont aan dat Europa op wereld-

schaal hoog scoort in termen van eco-innovatie. De uitdaging voor Europa is om deze comparatieve voordelen in commercieel succes te vertalen, met name door de aandacht te vestigen op de investerings- en marketingdynamiek. De bedrijfsweld kan op het vlak van de EU een essentiële rol spelen in de wereldwijde technologietransfer en het uitwisselen van *best practices* gericht op een hogere energie-efficiëntie, lagere CO₂ uitstoot en hogere efficiëntie op het vlak van hernieuwbare energie. Overheden, universiteiten en bedrijven moeten intensief samenwerken op Europees niveau om dit alles te verwezenlijken" aldus Rudi Thomaes.

Dit thema sluit nauw aan bij een publicatie die binnen het Departement EWI wordt voorbereid en die later dit jaar in boekvorm zal verschijnen. Meer over dit initiatief, met als titel 'Duurzame economie: investeren in de toekomst', in het volgende nummer van de EWI-Review.

Frank Vereecken
Studiedienst en Prospectief Beleid

Met dank aan Rudi Thomaes, gedelegeerd bestuurder Verbond van Belgische Ondernemingen, en Frank Brown, decaan van INSEAD, voor de bereidwillige medewerking.

⁸⁸ Cleantech heeft betrekking op kennisintensieve producten en diensten, die zowel productiviteit als efficiëntie verhogen en tevens kosten, energieverbruik, afval of milieuverontreiniging verminderen. De term speelt in op de toenemende belangstelling van de consument, de overheid en de industrie in hernieuwbare energie, de gevolgen van de opwarming van de aarde en het effect van fossiele brandstoffen op het natuurlijke milieu. Hij wordt ook vaak in verband gebracht met eco-efficiëntie.

⁸⁹ De studie "Greening the Economy: Creating a Climate for Change" is beschikbaar op de INSEAD-website.

⁹⁰ www.insead.edu

De onderzoeker van de toekomst?

Zin in een gedachtenspelletje na al deze zware lectuur over economie, wetenschap en innovatie? De sollicitant, Joost L., werd geboren op 18 oktober in Overijse en groeide op in Brussel. Klassieke humaniora volgde hij in Ath, met een kort verblijf in Keulen. Zijn universitaire opleiding te Leuven omvatte maar liefst twee disciplines: klassieke studies én rechten. Een eerste jobervaring in Rome en, na tussenstops in Leuven, Wenen en Leipzig, eindelijk een eerste vaste positie in Jena als docent aan de universiteit... Zijn echtgenote, een vrouw met een eigen leven en een sterke wil, vergezelde hem niet: liefde op afstand werkt duidelijk ook! Verdere ervaring deed hij op in Leuven vooraleer in Leiden neer te strijken, waar hij werd aangesteld als hoogleraar en een bloeiende wetenschappelijke carrière uitbouwde. Na een academische carrière van een twintigtal jaar, wil deze uitstekende onderzoeker graag naar de universiteit van Leuven terugkeren.

Het summum van mobiliteit...

Komt Joost in aanmerking voor Odysseus-financiering? Een topwetenschapper in een eengemaakt Europa? Het model-CV van een moderne onderzoeker? Of spreek ik hier over de model-onderzoeker tout court? Een hersenschim, het utopische ideaalbeeld van de toekomst?

In onze tijd komt een man als hij, met vele verantwoordelijkheden, een aantal hindernissen tegen bij zulk een internationale carrière. Waar vindt hij financiering? Hoe legt hij contact met de persoon die zijn carrière zal vooruithelpen? Kans op een vaste benoeming lijkt nog steeds zekerder voor hen die niet te ver uit het zicht verdwijnen... En wat te doen wanneer hij een beurs aangeboden krijgt in plaats van een arbeidscontract? De sociale zekerheid? Heeft hij recht op werkloosheidsuitkeringen wanneer hij terug naar België komt? Recht op pensioen? Recht op ziekteverzekering? Zoveel vragen... Bovendien – zelfs met een degelijk arbeidscontract – zijn de pensioenrechten van de man onduidelijk

en zal de voorbereiding van zijn emeritaat een heleboel administratieve rompslomp vragen. Dat Joost zijn carrière uitbouwde binnen het verenigde Europa vermindert in elk geval de visumproblemen die daar – zij het niet onbestaande – toch flink gereduceerd zijn. Wanneer hij in een derde land wil werken, komen ook die administratieve problemen er nog bij. Dan spreken we nog niet over zijn vrouw (of misschien echtgenote?). Dient zij alles achter te laten en hem te volgen? Of gaan ze toch maar voor die veelgeprezen 'liefde op afstand'?

Hoe onwaarschijnlijk zijn loopbaan na al deze vragen ook lijkt, toch vormt deze man voor beleidsmakers overal ter wereld een te bereiken ideaal: de mobiele onderzoeker. Is dat te wijten aan een gebrek aan realiteitszin? Onwil om het belang van deze moderne belemmeringen te erkennen? Integendeel, dit zijn echte problemen in onze hedendaagse wereld die niet meer te ontkennen zijn. Moderne onderzoekers hebben verantwoordelijkheden op meer dan één vlak. Daarbij hoort uiteraard hun wetenschappelijke carrière, maar evengoed

familie, gezin en vrienden.

Waarom blijft men dan toch hameren op het belang van mobiliteit? Simpelweg omdat de voordelen zoveel groter blijven dan de nadelen.

De doodoener in vele debatten over het belang van internationale stromen van onderzoekers is het toekomstige 'tekort aan onderzoekers'. Verre van dit argument te willen ondergraven – het tekort aan menselijk kapitaal in wetenschap-, technologie- en innovatiesectoren is een reëel en groeiend probleem – lijkt mobiliteit me geen oplossing voor deze nood. Gezien alle 'innovatieve' landen vissen uit dezelfde poel, heeft het aantrekken van meer jongeren naar de professie van wetenschap en onderzoek ongetwijfeld meer effect.

De meerwaarde van mobiliteit ligt elders: de kwalitatieve effecten zijn veel belangrijker dan de kwantitatieve. *Brain circulation* in plaats van *brain gain*, daar willen we naartoe...

Voor innovatie is de verspreiding van kennis zeer belangrijk. Uiteraard spelen patenten en publicaties hier een zeer belangrijke rol, maar daar blijft het niet bij. Niet alle kennis staat op papier. En hoewel het world wide web en digitale contactmogelijkheden allerhande de wereld zeer klein hebben gemaakt, kunnen zij onmogelijk face-to-face contacten vervangen. Persoonlijke competitiviteit, informele contacten, dialoog, vertrouwen en loyaliteit zijn cruciale factoren bij het delen van bestaande kennis en het creëren van nieuwe ideeën. Daar speelt persoonlijk contact een voorname rol.

Wetenschappelijk onderzoek is per definitie een zeer internationale bezigheid: nationale grenzen zijn hier eerder irrelevant. Een kleine regio als Vlaanderen kan onmogelijk in elke discipline en subdiscipline meerdere experts aanbieden. Verder bouwen op elkaars ideeën, overleg plegen, kennis doorgeven op hoog niveau... kunnen dan enkel mits internationale contacten.

Voor de onderzoeker zelf biedt dit, naast de voor de hand liggende verrijking op sociaal en intellectueel vlak, niet alleen mogelijkheden tot de uitbouw van zijn eigen expertise, kennistransfer en kenniscreatie, maar ook tot toetsing van zijn ideeën met toponderzoekers wereldwijd. Wie met de besten wil werken kan zich niet laten tegenhouden door landsgrenzen. Bovendien wordt creativiteit gestimuleerd in nieuwe en ongekende omgevingen.

Dan spreken we nog niet eens over het onderwijsaspect van de zaak: de internationalisering en overdracht van cultuur, kennis en mentaliteit naar jongere generaties. De internationaal gerichte onderzoekers van de toekomst kunnen enkel opgeleid worden door internationaal gerichte mentors.

Om die voordelen te bekomen, zullen een aantal obstakels uit de weg moeten worden geruimd. Er moet duidelijkheid zijn over jobkansen in binnen- en buitenland, over beursystemen, over openstaande betrekkingen... Het Europese mobiliteitsportaal helpt hier ongetwijfeld. Daarnaast zou het goed zijn contact te onderhouden met Vlaamse onderzoekers in het buitenland. Zij zijn niet alleen onze ambassadeurs in andere landen, maar kunnen ook een model functie vervullen naar onze jonge onderzoekers toe.

Ook moet er duidelijkheid bestaan over administratieve procedures, belastingen, pensioenrechten, visaproblematiek, etc. De taak om onderzoekers te informeren wordt met passie door de Vlaamse en Europese mobiliteitscentra uitgevoerd, maar administratieve complexiteiten maken hun taak niet gemakkelijk.

Die administratieve problemen uit de weg ruimen, wijzen op het belang van internationale mobiliteit, erkennen van buitenlandse ervaring in loopbaanevaluatie, oog hebben voor persoonlijke obstakels voor mobiliteit en flexibiliteit inbouwen in de mobiliteitseisen; dat zijn allemaal zaken waar overheid en werknemers hun verantwoordelijkheid moeten nemen. De durf en de wil om de sprong in het onbekende te wagen ligt echter volledig in de handen van de onderzoeker zelf. Hij zal er alleen beter van worden.

Ik herhaal mijn beginvraag: wie zou die Joost nu zijn? Een hedendaags topwetenschapper? Of toch het utopische ideaalbeeld van de toekomst?

Geen van beide, maar Joost is wel degelijk een man van vlees en bloed. Of beter, hij was dat ooit, want onze mobiele onderzoeker stierf maar liefst 402 jaar geleden.

Helemaal willekeurig gekozen is Joost natuurlijk niet. Zijn familienaam was Lips. Doet dat geen lichtje branden, wees gerust, u bent niet alleen: de meesten onder ons kennen hem onder zijn Latijnse naam, Justus Lipsius.

Justus Lipsius was wetenschapper in een tijd waarin het belang van mobiliteit voor goed onderzoek niet in vraag werd gesteld. Erasmus, Vesalius, Mercator, Stevin... al deze bijna-tijdgenoten én toponderzoekers, konden bogen op een rijke internationale ervaring. De Nederlanden deden het goed toen. Van concurrentie uit de Verenigde Staten of Japan was nog geen sprake. Toegegeven, moderne hinderpalen als sociale zekerheid, pensioenrechten, duocarrières, kinderopvang... waren er niet om hen tegen te houden. Zij moesten dan weer wel rekening houden met serieuze politieke en religieuze agitatie. *Sors est sua cuique ferenda*, om in de sfeer te blijven. Ofwel, 'elk huisje heeft zijn kruisje'...

Als zij erin slaagden zulke problemen te overwinnen, moet het Vlaanderen van de 21ste eeuw, in een Europa dat zelden zo één was als vandaag, er in de nabije toekomst toch ook in slagen de resterende obstakels voor onderzoekersmobiliteit uit de weg te ruimen...

Karen Haegemans
Team Beleidsondersteuning en
Academisch Beleid

Bestel nu

Overzicht budgetten voor economie, wetenschap en innovatie

Deze gids geeft een overzicht van het beleid van de Vlaamse overheid inzake economie, wetenschap en innovatie. Duidelijke cijfers en grafieken geven de budgettaire overheidsinspanningen weer. Transparante teksten schetsen het verhaal en de tendensen achter deze cijfers. Tijdreeksen en internationale vergelijkingen plaatsen Vlaanderen in de wereld.

Gratis bestellen

U kunt de Speurgids bestellen via de website

<http://www.speurgids.be>.

Wij bezorgen u per post gratis het gevraagde aantal exemplaren in het Nederlands of in het Engels. Deze uitgave is ook online te lezen of te downloaden op de website.

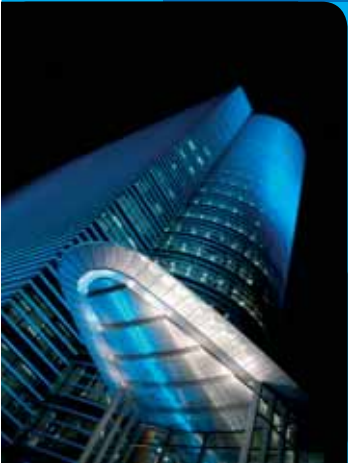
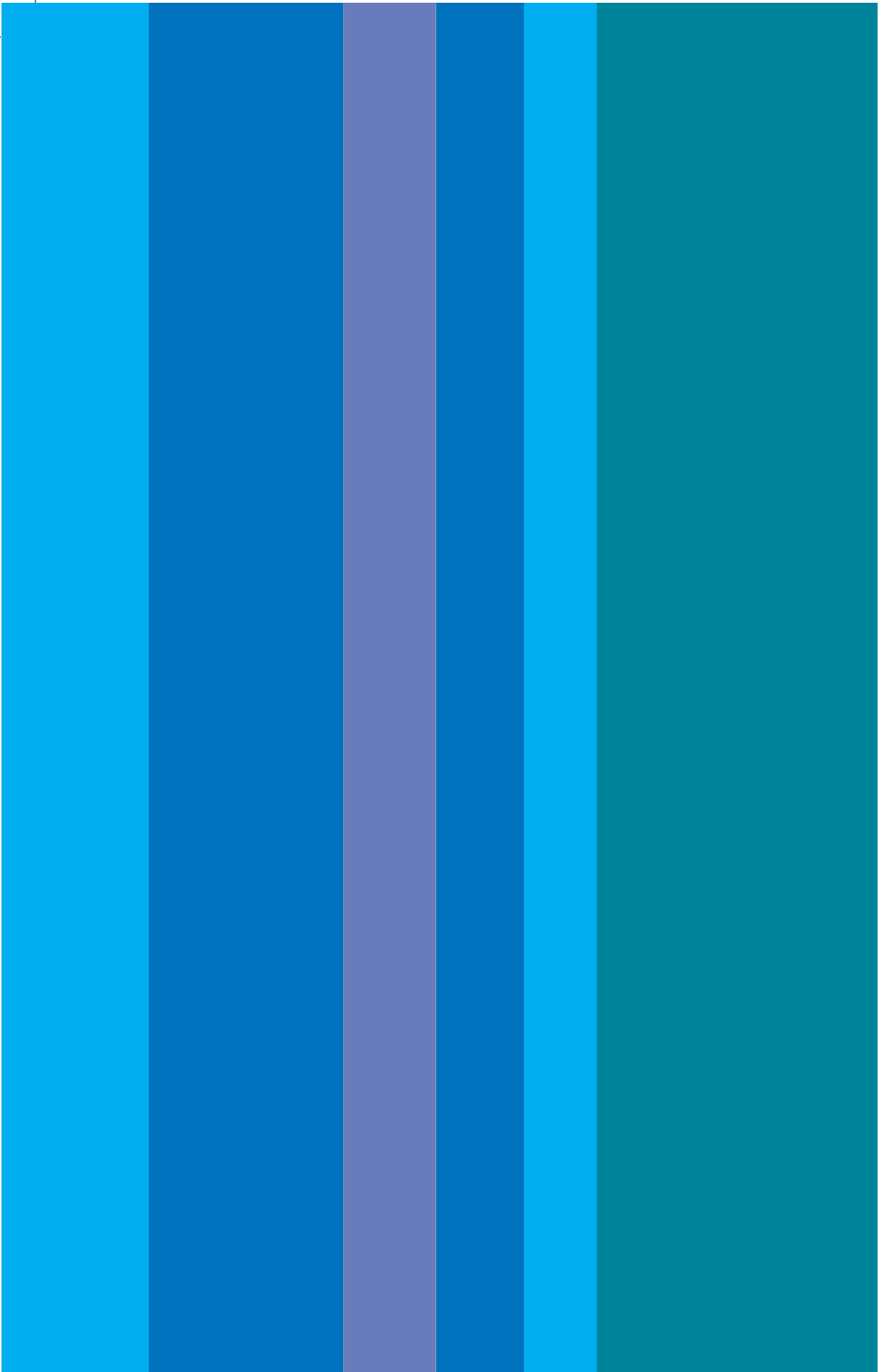

2008 EWI-Speurgids

Samenspel tussen Economie, Wetenschap
en Innovatie voor een betere samenleving

Vlaamse overheid

Vlaamse overheid
Departement Economie,
Wetenschap en Innovatie
Koning Albert II-laan 35 bus 10
1030 Brussel
info@ewi.vlaanderen.be
www.ewi-vlaanderen.be

